

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vztahy mezi státy Osy v letech 1939-1945

(politické, diplomatické a vojenské aspekty)

bc. Petr Eliáš

Konzultant: doc. PhDr. Dagmar Moravcová, CSc.

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně, použil jen uvedené prameny a literaturu a v textu řádně vyznačil jejich použití. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 21. května 2010

Petr Eliáš

Obsah

ÚVOD	4
1. Vztahy mezi státy Osy před rokem 1939	8
2. Pomalý vstup Itálie do války	18
3. Trojstranný pakt	32
4. Německo-italské vztahy a vznik celosvětového konfliktu	45
5. Sovětsko-japonská smlouva o neutralitě	59
6. Pearl Harbor	69
7. Rozpad Osy	80
ZÁVĚR	94
ABSTRACT	105
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	106
SCHVÁLENÝ PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE	111

ÚVOD

Za druhé světové války proti sobě stály dva bloky, blok Osy a blok Spojenců. Základ Spojenecké aliance tvořila především trojice Spojené Státy Americké, Velká Británie a Sovětský svaz. Proti nim stála trojice států Osy (Osy Berlín – Řím – Tokio) sestávající z Německa, Itálie a Japonska.

Zatímco vzájemné vztahy Spojenců antihitlerovské koalice jsou dobře známy a historicky zdokumentovány, vztahy mezi Osou jakoby stály ve stínu historie. Na jedné straně tak panuje povědomí o setkáních „Velké trojky“ v Teheránu, na Jaltě či v Postupimi, na druhé straně však setkání představitelů států Osy, jejich dohody, smlouvy a obecně vztahy těchto států nejsou dostatečně prozkoumány.

Což se snaží napravit tato práce pomocí deskriptivní historické analýzy – se zaměřením na politické, diplomatické a vojenské aspekty těchto vztahů. Kriticky hodnotím vydané edice pramenů, zvláště texty smluv, včetně dokumentů zaznamenávajících rozhovory zástupců států během jejich podepisování. Dále užívám paměti a deníky přímých účastníků, které zprostředkovávají hlavně jejich názory na spojenecké vztahy uvnitř Osy, a tak vhodně doplňují oficiální dokumenty o osobní rovinu.

Vzhledem k nedemokratickému až totalitnímu charakteru studovaných států mají subjektivní postoje jejich vůdců zvláštní váhu. Z tohoto důvodu velmi často rekapituluji diplomatická jednání a jiná přímá setkání. A také proto kladu více důrazu na názory a postoje jednotlivců (nebo vlád) a činy celých států a armád, než na psaný text smlouvy nebo jiného dokumentu, pramenu.

Mezi setkání státníků, krom zmíněných podepisování dohod, zařazuji státní návštěvy, pokusy organizovat společné postupy ve válce a reakce jedněch států na kroky druhých. Krom dokumentů, pamětí a deníků užívám odborné monografie, biografie klíčových osob a články z vědeckých periodik. A v neposlední řadě širší analýzy mezistátních vztahů překračující

aspekty politické, diplomatické a vojenské, na něž se v této práci zaměřuji, pro osvětlení širšího kontextu vývoje mezinárodního systému 30. a 40. let 20. století.

Co se konkrétních zdrojů týče, z paměti používám především Schmidty (Schmidt byl Hitlerovým tlumočnickem), které osvětlují průběh jednání a zároveň slova vyřčená v zákulisí Hitlerem a dalšími členy nacistické elity. Podobně deníky Ciana, italského ministra zahraničí, podrobně a denně zaznamenávají dění, takže na nich lze ilustrovat postupnou změnu italských názorů na Německo (Ciano často zmiňuje i názory Mussoliniho). Z edicí dokumentů bych zmínil vybrané dokumenty *World War II. Policy and Strategy* (H.-A. Jacobsen, A. L. Smith), několikadílné *Documents on German Foreign Policy* a česky vydané *Pakty Stalina s Hitlerem* (T. Brod). Posledně jmenované vrhají světlo na názory, které Němci o svých spojencích v Ose sdělovali Sovětům.

Ze studií věnovaných jednotlivým osobám se jedná o životopis německého ministra zahraničí Ribbentropa (M. Bloch), studii o roli japonského císaře Hirohita (Bix), několik studií o Hitlerovi (např. Kershaw, Bullock) a Mussolinim (Kvaček, Taraba, Ridley). Ridley místy uvádí mírně rozdílné informace (např. o situaci krátce před italským útokem na Řecko), ty však na celkové posouzení vztahů států Osy předchozí historiografií nemají zásadní vliv. Podobně mnohé různé prameny čas od času zmiňují jiná data událostí – většinou však tyto rozdílnosti lze připsat na vrub chyb v překladu a jedná se skutečně o detaily.

Za stále velmi cenné lze označit monografie *Vzestup a pád třetí říše* (Shirer), *Diplomaté a ti druzí* (Kvaček) a *1939, německo-sovětský pakt* (Santamaria). Dvě posledně zmíněné neopomíjí také rozvádět pohled z japonské strany, na který se většina mnou dosud zmíněných pramenů nezaměřuje. Výzkum vztahů Osy během druhé světové války v Evropě je v celkovém souhrnu propracovanější a rozsáhlejší než dálněvýchodní kontext.

Japonský pohled a motivace však nelze v žádném případě opomenout. Jeho znalost nám poskytuje lepší možnosti interpretace japonského chování v praxi (což se projevilo

zvláště při podpisu sovětsko-japonského paktu o neútočení). Konkrétně na Japonsko se zaměřují monografie Cestou Samurajů a Pád Nipponu (Skřivan), přímo japonsko-německé vztahy analyzují Spang a Wippich.

Má základní výzkumná otázka zní – Jaké byly vztahy mezi třemi hlavními státy Osy za druhé světové války? Konkrétněji se má práce bude ptát po tom, zda panovala ve vztazích Osy spolupráce, kooperace, nebo zda naopak měl každý spíše tendenci jednat na vlastní pěst a sledovat především vlastní zájem. Zda se podepsané smlouvy porušovaly, dodržovaly nebo zda dokonce byl někdo ochoten pomoci druhému ve válce a to i nad rámec smluv. Jak hlavní představitelé jednoho státu vnímali představitele státu druhého, spojeneckého. Zda a jak jim důvěřovali nebo nedůvěřovali. Co od nich očekávali.

Předpokládám, že pro formulaci politiky Osy byly klíčové vztahy německo-italské a německo-japonské. Na základě tohoto předpokladu stavím dvě hypotézy na pozadí realistické teorie, která za klíčový v mezinárodních vztazích považuje státní zájem. Podle první hypotézy se k sobě Japonci a Němci chovali především sobecky a de facto chtěli jeden druhého využít pro své cíle, k boji se svými protivníky (aby je tak donutili bojovat na více frontách).

Prioritu pro oba státy měly jejich expanzionistické cíle, německo-japonské spojení bylo pouze jedním z možných způsobů, jak jich dosáhnout. Znamenali-li směr expanze jednoho státu válku s těmi státy, jež zároveň válčily s druhým z partnerů (nebo s nimiž byla válka pro druhého nevyhnutelná), vzájemná dohoda a spojení bylo možné.

Kdežto na druhé straně mezi Itálií a Německem, ačkoli oba státy hlavně sledovaly vlastní zájmy, panovala jistá ochota z nich slevit, pomoci druhému i na vlastní úkor. A existovala koordinovanost vzájemných kroků a akcí. Třebaže slabší z partnerů (tj. Itálie) se musel více podřizovat a postupem času (a průběhu války) se zcela dostal do vleku politicky i vojensky silnějšího Německa.

Díky ideologické příbuznosti obou států a vzájemnému obdivu mezi oběma diktátory měly italsko-německé vztahy potenciál být pevné a přátelské. Itálie však na válku nebyla připravena a zároveň Mussolini expandovat chtěl. Protože proti jakékoli velmoci nemohla Itálie ve válce zvítězit, musela se spojit s jinou velmocí, tou, která akceptovala italské požadavky na území. Pouze Německo se tak mohlo stát spojencem. Dokud Hitler v Evropě vítězil, Itálie z toho měla užitek, jakmile se karta obrátila, Itálie musela nést i negativní následky spojení s tím, s kým spojila svůj osud a touhu expandovat.

Práce nezačíná přímo počátkem roku 1939, ale vypuknutím druhé světové války, resp. přepadením Polska Německem. Za prvé proto, že iniciace války ze strany Německa měnila situaci pro jeho spojence. Za druhé toto spojení podrobila největší zkoušce a odhalila jeho charakter, který by v dobách míru zůstal skryt za projevy přátelství mezi diplomaty a nebyl podložen činy. A za třetí předchozí roky vzájemných vztahů Německa, Itálie a Japonska jsem zanalyzoval v bakalářské práci, na kterou tímto časově navazuji.

Práci člením do sedmi kapitol podle dat a událostí, které hlavně ovlivnily nebo změnil vývoj ve vztazích Ose. Těmito událostmi tak nejsou vždy tytéž, které jinak platí za hlavní dny a body v druhé světové válce. V první kapitole shrnuji dosavadní vývoj vztahů v Ose před vypuknutím války. Tuto jsem do své práce začlenil proto, že vztahy mezi státy Ose v době, kterou analyzuji, nevznikly náhle ve vzduchoprázdnu, ale prodělaly určitý předchozí vývoj. Druhá kapitola se týká doby od vypuknutí války po vstup Itálie do války.

Třetí analyzuje kroky vedoucí k podepsání tzv. Trojstranného paktu (též Paktu Tří), nejvýznamnější trojstranné smlouvy Ose. Čtvrtá kapitola popisuje německo-italské vztahy od podepsání této dohody po vstup Japonska a USA do války. Během výzkumu jsem usoudil, že takto odděleně německo-italské vztahy lépe vyniknou.

Naopak pátá a šestá kapitola se věnují vztahům německo-japonským, odděleným uzavřením japonsko-sovětské smlouvy, která taktéž měla na další vztahy podstatný vliv.

Sedmá kapitola analyzuje rozpad a porážku Osy. Během výzkumu jsem zjistil, že japonsko-německé vztahy prakticky končí na přelomu prosince 1941 a ledna 1942. Proto jsem tímto způsobem pozměnil strukturu projektu a původní dvě závěrečné kapitoly shrnul do jedné.

1. Vztahy mezi státy Osy před rokem 1939

Vypuknutí druhé světové války zastihlo trojici zemí Osy v určitém stupni vývoje jejich vztahů. Tato kapitola stručně nastiňuje tento vývoj do roku 1939, přesněji do 31. srpna 1939. Zvláště zde zdůrazňuji vývoj mezi 23. srpnem a 1. zářím, tedy mezi podepsáním paktu Ribbentrop-Molotov a německým útokem na Polsko. Útokem, který odstartoval druhou světovou válku.

Na začátku druhé poloviny 30. let 20. století se začaly zlepšovat do té doby spíše vlažné vztahy mezi Německem a Itálií podpořené určitou osobní nevraživostí Mussoliniho vůči Hitlerovi a zhoršené nacistickým pokusem o puč v Rakousku v červenci 1934. Itálie si udržovala pozici prostředníka mezi Hitlerovým Německem a západními mocnostmi, které se snažily vyvážit jeho rostoucí moc a krotit jeho ambice.

Italský diktátor na oplátku od nich očekával akceptování jeho kroků v oblastech italských zájmů. Tato očekávání se však nenaplnila během války v Habeši, kdy Velká Británie s Francií podpořila uvalení sankcí Společnosti národů na Itálii. Německo (které tou dobou již nebylo členem Společnosti národů) ji naopak hospodářsky podpořilo dodávkami chybějících surovin, protože Hitler o spojení s Duce m usiloval.

V této situaci se Mussolini rozhodl nevzdát se do budoucna expanzivních cílů. Což mohlo vést pouze k dalším roztržkám se západními mocnostmi, a proto potřeboval silného spojence. Tím jediným se mohlo stát Německo. Oba státy (resp. diktátoři) k sobě navzájem během roku 1936 učinily několik gest a vstřícných politických kroků.

Nově vznikající spojenectví bylo písemně stvrzeno 23. října 1936 v Berlíně. V tomto dokumentu (tzv. říjnovém protokolu) se oba státy dohodly na koordinaci pomoci Francovi ve Španělské občanské válce, koordinaci postupu proti Společnosti národů a západním mocnostem zvláště, boji s komunismem, aj. O pár dní později dohodu Mussolini veřejně nazval Osou Berlín-Řím.¹

Brzy však osa začala získávat trhliny - ostatně Mussolini už v tomto veřejném projevu zmínil několik podstatných částí dokumentu, který byl považován za důvěrný. Itálii mohly znepokojovat tajné dodatky k paktu proti Kominterně, který uzavřelo Japonsko s Německem měsíc po říjnovém protokolu a ke kterému Itálie přistoupila 6. listopadu 1937 se statutem původního signatáře. Německo na přání Japonska popíralo před Italy existenci tajných dodatků, o nichž Italové věděli z různých zdrojů (a které celý svět předpokládal), ne však od Němců.

Další trhliny v německo-italských vztazích způsobil anšlus Rakouska Německem 12.3. 1938. Mussolini sice delší dobu věděl, že k němu dojde a také několikrát Hitlera ujistil o své podpoře. Přesto se však o přesném datu akce dozvěděl (necelý) den předem. Itálie naopak krátce poté 16. dubna uzavřela tzv. velikonoční pakt s Británií a nepřímou tak naznačila, že má v plánu prosazovat své zájmy dohodami, nikoli agresí.

To se následně projevilo během sudetské krize. Hitler měl zájem na anexi Československa, ale svého italského partnera o svých skutečných záměrech nijak neinformoval, takže Italové získali oprávněný pocit, že se je snaží Němci vyšachovat z ovlivňování situace, která hrozila přerůst ve válku, do níž by mohla být Itálie zatažena. Nakonec byl Duce jedním z těch, kdo Hitlera přinutili stáhnout útok a spokojit se s britským návrhem o rozdělení Sudet.

¹ Lze vidět určitou obezřetnost z italské strany v tom, že Duce nepoužil slovo „spojenectví“, ale „osa“. Procacci, G.: *Dějiny Itálie*. Praha, 1997, str. 347
Termínem „osa“ myslel osu, „*kolem níž se mohou točit všechny evropské státy planoucí touhou po spolupráci a míru.*“ Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 50

Když o necelý půlrok později došlo k obsazení zbytku Československa Německem (a také brzy poté postoupení Klajpedy Německu), Mussolini opět nebyl konzultován, jen několik hodin předem informován.² Spíše z prestižních důvodů proto 7. dubna 1939 dal vojensky obsadit Albánii a Hitlera informoval až po jejím provedení.

Projevila se tím pouze italská slabost a závislost jejich případných dalších anexí na vůli silnějšího Německa (Albánie totiž fakticky už dlouho byla Římu podřízena). To si naopak chtělo napravit pošramocené vztahy s Itálií a výsledek usmiřovacích jednání se dostavil v podobě tzv. Ocelového paktu (z 22. května 1939). Jednalo se o pevné německo-italské vojensko-politické spojení zavazující oba státy vzájemně konzultovat své kroky (zvláště toto přehlížení druhého dávalo vztahům v Ose největší trhliny), plně politicky a diplomaticky podporovat druhého a v případě války mu všemi vojenskými silami přijít na pomoc. A to ať už by jeden ze signatářů byl napaden nebo sám napadl třetí stát.

Itálie stále na válku nebyla připravena (vyčerpala ji válka v Habeši, pomoc Francovi i akce v Albánii) a Německo ústy Adolfa Hitlera a Joachima von Ribbentropa (německého ministra zahraničí) během vyjednávání Ocelového paktu slíbilo, že k válce během tří let nedojde. Tento slib dostali Italové v době, kdy jednak Němci měli plán útoku na Polsko již vypracovaný, přičemž k útoku mělo dojít do 1. září téhož roku, a kdy jednak Britové a Francouzi Polákům garantovali svou pomoc v případě útoku, kterému se budou bránit.

Ciano (italský ministr zahraničí) se přímo od Ribbentropa a Hitlera dozvěděl pravdu 11. srpna při návštěvě v Německu. Souběžně se při tom dozvěděl o porušení hned dvou ustanovení Ocelového paktu, neboť plán útoku na Polsko nebyl s Itálií nijak konzultován, stejně jako probíhající německo-sovětská jednání o vzájemné pomoci, neutralitě a rozdělení Polska. Detaily Italům jejich němečtí spojenci odmítli poskytnout.

² „Kdykoli Hitler obsadí nějakou zemi, jenom mi o tom pošle nějaký vzkaz,“ postěžoval si Mussolini. Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 194

Ciano se do podepsání německo-sovětského paktu ještě několikrát neúspěšně snažil získat od Němců informace, odvrátit je od útoku a prodiskutovat budoucnost vzájemných vztahů. Mussolini na jednu stranu válku nechtěl, na druhou stranu toužil po územních ziscích na Balkáně. Navíc doufal v možnost konference nebo alespoň lokalizace konfliktu. Čest mu nedovolovala vypovědět Ocelový pakt a zpřetrhat vztahy se silnějším Německem. Připadal by si zbaběle, na takový krok Hitlera příliš respektoval.

Dne 25. srpna odpoledne byl vydán rozkaz k německému útoku na Polsko, k němuž mělo dojít ráno druhý den. O několik hodin před tím zaslal Hitler Mussolinimu sdělení o nadcházejících událostech. Opět tedy svého slabšího spojence informoval na poslední chvíli. V tomto poselství se taktéž vyjádřil v tom smyslu, že smlouva sjednaná v Moskvě zachrání Osu před obklíčením, že válka s Polskem může propuknout v každém okamžiku a že v této válce počítá s Mussoliniho pochopením a podporou.

Italský ministr zahraničí této formulace použil³ k tomu, aby Mussoliniho přemluvil, když už ne k vypovězení Ocelového paktu, tak k takové odpovědi Hitlerovi, v níž se bude dožadovat pochopení pro italskou nepřipravenost na válku. V této odpovědi zasláné zpět do Německa dala Itálie najevo, že s válkou se počítalo až za tři roky a že válka po německém boku vyžaduje válečný materiál a suroviny, jichž se současně nedostává. Toto sdělení Hitlera rozzuřilo natolik, že Itálii označil za zrádce.⁴ Později ještě týž den (25.8.) zažádal o podrobný seznam materiálu, který má dodat. A útok dal zastavit.

Ne však na dlouho. Nemohl-li dodat Itálii potřebné požadované vybavení (požadavek byl zaslán 26.8.), poprosil alespoň Mussoliniho o zachování přátelství během války s Polskem i během války s Anglií a Francií, do níž se chystá vstoupit po zničení Polska. Sám. Duce

³ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939.* Praha, 1997, str. 137-138

⁴ Itálie podle něj „opakuje zradu z roku 1914.“ Bloch, M.: *Ribbentrop.* Praha, 1994, str. 232

Přítomný tlumočník Schmidt ve svých pamětech uvádí Hitlerova slova podobně: „Italové se chovají stejně jako v roce 1914.“ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka.* Brno, 2002, str. 178

„vyslovil politování, že nemůže zakročít.“⁵ A navrhl ještě zprostředkování jednání s dalšími mocnostmi. Spolupracovníkům se podařilo Mussoliniho přesvědčit a odvrátit Itálii od vstupu války. Realita stavu italské armády zvítězila nad touhou stát po boku Hitlera a válkou měnit uspořádání hranic v Evropě. Hitlerova odpověď v podobě tří požadavků⁶ už jen vyjadřovala akceptování italského kroku. Mussolini slíbil splnit poslední Hitlerovy prosby a zvážení svého stanoviska „po prvním období konfliktu“.⁷

Současně a mimo německé ministerstvo zahraničí (a tedy Ribbentropa) jednal Göring prostřednictvím Švédů s Brity o řešení situace. Později i Hitler předložil své návrhy. O nich se Italové dozvěděli až 27.8. Od Britů, nikoli od Němců (Ribbentrop informoval italského velvyslance Attolica o probíhajících jednáních až o dva dny později). Vůbec o nich nevěděli. Podle Mussoliniho jednal Hitler s Brity proto, že „se obává Mussoliniho zákroku, který by krizi rozřešil v poslední chvíli, jako tomu bylo vloni v Mnichově.“⁸ Ciano byl však zkrátka toho názoru, že jim Němci lžou.

Anglo-německá vyjednávání ještě několik dní pokračovala, ale neúspěšně. Už proto, že Ribbentrop podporoval Hitlerův plán vpádu do Polska vojenskými silami. Marnými a předem odsouzenými k zániku se ukázaly snahy Duceho na poslední chvíli válce zabránit. Ať už telegramem Hitlerovi z 29. srpna, kde mu doporučoval pokračovat ve vyjednáváních s Brity, nebo 31. srpna návrhem zprostředkování Němcům, Angličanům a Francouzům ve svolání konference na 5. září, která by revidovala ustanovení versailleské smlouvy.⁹ Válka v Evropě začala proti vůli Itálie.

⁵ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, 1997, str. 139

⁶ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, 1997, str. 139

Hitler po Italech požadoval: 1) neoznamovat rozhodnutí zůstat neutrální, dokud to nebude nutné, 2) pokračovat ve vojenských opatřeních, aby byly vázány britské a francouzské síly, 3) zaslání průmyslových a zemědělských dělníků do Německa.

⁷ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, 1997, str. 139

⁸ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, 1997, str. 140

⁹ První kroky ke svolání konference navrhoval Hitlerovi již 29. srpna prostřednictvím Attolica. Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 181

Nyní se podívejme na vztahy Německa s Japonskem. Ty se začaly významněji utužovat po Londýnské námořní konferenci v roce 1935, kdy se Japonsko ocitlo v mezinárodní izolaci. Oba státy mohly navázat na spolupráci námořních sil a především oba měly společného nepřítele v Sovětském svazu (ostatně 7. kongres kominterny z roku 1935 je spolu s dalšími označil za fašistické a nepřátelské SSSR).

V tomto duchu uzavřely Pakt proti Kominterně, 25. listopadu 1936. Oba signatáři si podle této smlouvy měli vyměňovat informace o činnosti Kominterny, konzultovat své obranné opatření proti ní a spolupracovat při těchto opatřeních. V tajných dodatcích je pakt zavazoval neuzavírat se SSSR smlouvy bez předchozích konzultací s druhým z partnerů a především zavazoval k neutralitě, bude-li jeden z nich ohrožen nebo napaden SSSR. Dne 6. listopadu 1937 k paktu přistoupila Itálie (přičemž Japonsko ani Německo ji neinformovalo o jeho tajných dodatcích).

Po nástupu Ribbentropa na pozici německého ministra zahraničí (na počátku roku 1938) Německo učinilo několik jednostranných vstřícných kroků (uznání Mandžukua, zřeknutí se nároků na bývalé kolonie v Tichomoří, ukončení vojenských dodávek do Číny¹⁰ a později všech styků s Čínou) k zlepšení vztahů s Japonskem v naději, že tím učiní Tokio ochotnější k uzavření vojenského spojení zaměřeného proti Velké Británii a k poskytnutí obchodních výhod v Číně.

Japonci však měli své zájmy (např. vymýtit veškerý evropský vliv z Číny), mezi něž antibritské spojení nepatřilo a z tohoto postoje neustupovali. Místo toho spíše chtěli prohloubit spojení proti Sovětskému svazu, s jehož jednotkami na hranicích japonského Mandžukua proběhlo na přelomu července a srpna 1938 několik šarvátek hrozících přerůst ve

¹⁰ Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 149-150

Mezi Japonskem a Čínou vypukla v roce 1937 válka. Čína dostávala německé zbraně, japonská vláda protestovala a odvolávala se na Pakt proti Kominterně, v jehož zájmu válku vede. Německá vláda naopak dodávky zbraní bagatelizovala a označovala za nevýznamné. Na posílání zbraní do Číny měl obzvláště zájem německý zbrojní průmysl.

válku.¹¹ Naopak Hitler potřeboval mít spojence především proti Británii a Francii kvůli svým plánům na zabránění Rakouska a Československa. Kdyby tyto akce vyvolaly válku, Německo by bojovalo minimálně s Francií a Británií. A se SSSR pokud by se ho Francouzům s Brity podařilo do takové války zapojit.

Až po porážkách v bojích se Sověty se v druhé polovině roku 1938 japonský postoj zvolna měnil a Japonci začali sondovat možnost rozšíření paktu proti Kominterně v silnější, závaznější a trojstrannou alianci proti SSSR, kterou by šlo do určité míry využívat ke kontrole Britů. Avšak taková dohoda nikdy nevznikla. Německo chtělo víc, vojenský pakt s jasně definovanými závazky v případě vypuknutí konfliktu s Británií, Francií, případně Sovětským svazem nebo Spojenými státy. Italové nejevili zájem o některé japonské návrhy, jindy k uzavření smlouvy nedošlo, když informace o ní pronikly na veřejnost a Britové společně s Američany Japonce varovali před uzavřením takové smlouvy.

Japonsko si vztahy s těmito státy zhoršit nechtělo a tak po celý rok 1939 prakticky neustupovalo ze svého postoje, tj. nevytváření smluv, jež by mohly popudit západní mocnosti. Chtělo tedy jen vojenské spojení proti Sovětskému svazu a to ještě ne takové, které by je automaticky zavazovalo k útoku na SSSR v případě sovětsko-německé války. Námořnictvo se navíc obávalo, že vojenská aliance s Německem donutí Brity a Američany zvýšit pomoc Číně.

O antisovětskou smlouvu nestáli Italové a tak s Němci uzavřeli v květnu 1939 vojenské spojení, Ocelový pakt. O ten nijak nejevili zájem Japonci¹² – přinutil by je totiž k vstupu do jakékoli války, kterou by Německo nebo Itálie vedly či vyvolaly. Což především znamenalo válku s Francií nebo Velkou Británií, nikoli se SSSR (od něj několik dní před dojednáním Ocelového paktu japonská armáda utrpěla několik porážek). Němci naopak po

¹¹ Jednalo se o ozbrojené konflikty mezi 29. červencem a 10. srpem v prostoru u jezera Chasan, 100 km od Vladivostoku. Více viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 154-155

¹² K japonským motivacím, viz např. Sato, K.: *Japan's Position before the Outbreak of the European War in September 1939*. Modern Asian Studies, Vol. 14, No. 1 (1980), str. 141-142

Japonsku chtěli vojenské spojení zaměřené proti Francii a Británii, neboť s těmi hrozily německé změny uspořádání sil ve střední Evropě přerůst ve válečný konflikt.

V polovině srpna se radikálně zhoršila Hitlerova mezinárodní situace a ohrožovala plánovaný německý útok na Polsko. Vztahy s Itálií ochladly poté, co se Ciano dozvěděl o tomto plánu (který měl být s Itálií konzultován), a jednání s Japonskem o silném spojení už roky nikam nevedla. Především však konflikt s Polskem hrozil válečným stavem nejen s Británií a Francií, ale navíc i se Sovětským svazem, poněvadž britsko-francouzská delegace se Sověty jednala. Německu hrozila válka na dvou frontách.

Bylo nutno zvážit nemožnost dohody s Japonci. Tj. takové dohody, která by je zavazovala zaútočit na britské nebo francouzské kolonie v případě války Německa s těmito státy, nebo která by Japonce zavazovala k útoku na Sovětský svaz na východě, pokud by ten zaútočil na Německo na západě. Za druhé musely německé úvahy počítat s blížícím se útokem na Polsko a s očekávaným nepřátelským postojem ze západu, z Francie a Británie. A za třetí se k této válce mohl připojit Stalin a Německo obklíčit.

V takové situaci měla japonská neutralita stvrzená v paktu proti Kominterně malého významu. Klíčový problém pro Hitlera se v tuto dobu, v půlce srpna 1939, týkal Stalina a hrozící války minimálně s ním nebo s ním, Francií a Británií zároveň. Ostatně Ribbentrop svého vůdce přesvědčoval, že západní mocnosti nakonec do války s Německem kvůli Polsku nepůjdou – proto nejdůležitější otázka zněla, jak zareaguje Sovětský svaz.

Tento zapeklitý problém vyřešilo Německo jinak než pomocí Japonska. Svůj východní bok si zajistilo přímo, smlouvou o neútočení se Stalinem. Tuto smlouvu, tzv. pakt Ribbentrop-Molotov, Německo se SSSR podepsalo 23.8. 1939. Je historickou ironií, že se tak stalo zrovna v době, kdy japonská armáda bojovala se sovětskou u Chalchyn-Golu. O pár dní později tuto bitvu Japonsko prohrálo.¹³ To vedlo k Hitlerovu přesvědčení o určité podřadnosti

¹³ Rusko a Mongolsko nazývá střet bitvou u Chalchyn-Golu. Japonsko bitvou u Nomonhanu. Viz Snow, P.: *Nomonhan – the unknown victory*. History Today, Jul 90, Vol. 40, Issue 7, str. 23

Japonců a schopností jeho armád,¹⁴ což se projevilo o dva roky později při německém vpádu do Sovětského svazu.

Óšimovi, japonskému velvyslanci, sdělil Ribbentrop pravdu o jednáních a chystaném paktu se Sověty 21. srpna.¹⁵ Navzdory japonským protestům o dva dny později tedy k podepsání paktu Ribbentrop-Molotov skutečně došlo. Uzavření této smlouvy porušovalo (tajné) závazky paktu proti Kominterně, které ukládaly signatářům za povinnost neuzavírat se SSSR dohody, jež by s paktem byly v rozporu a jež by předem s ostatními signatáři nebyly konzultovány.

Jak vážně Ribbentrop (který sám léta prosazoval spojení s Japonskem) bral Pakt proti Kominterně v tyto dny lze ilustrovat na vyjádřeních, jež krátce po podepsání smlouvy v Moskvě učinil při rozhovorech s Molotovem a Stalinem. Podle něj „německo-japonské přátelství není v žádném ohledu namířeno proti Sovětskému svazu“,¹⁶ „Pakt proti Kominterně byl v zásadě namířen nikoli proti Sovětskému svazu, nýbrž proti západním demokraciím“¹⁷ a německým úmyslem je „účinně přispět k urovnání sporů mezi Sovětským svazem a Japonskem“.¹⁸

Japonce (až na námořnické složky, které dlouhodobě protisovětské zaměření zahraniční politiky nepodporovaly) takový vývoj šokoval a jejich zahraniční politika se otřásala v základech. Óšima složil funkci, stejně jako velvyslanec Širatori v Římě. Dne 25. srpna japonská vláda na protest přerušila jednání s Německem a o tři dny později odstoupila.

Samotná bitva probíhala od 20. do 31. srpna 1939. Tamtéž, str. 26

První srážky a náznaky o opakování konfliktu z léta 1938 se objevily už v květnu 1939. Bitvou u Chalchyn-Golu je označována bitva zahájenou 20. srpna 1939. Více viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 163-166

¹⁴ Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 167-168

Dvacátého třetího srpna se na tajné poradě s generály vyjadřoval o Japoncích a jejich císaři zvláště s pohrdáním. „*Považujeme se za vládců a tyto lidi ... chápeme přinejmenším pouze jako nastrojené poloopice, které potřebují pocítit karabáč.*“

¹⁵ Při tom Óšima byl dosud největší Ribbentropův přítel mezi diplomaty v Berlíně. Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 225

¹⁶ Viz Zpráva o rozhovoru, který v noci z 23. na 24. srpna vedli Říšský ministr zahraničních věcí na jedné straně a pan Stalin a Předseda rady lidových komisařů Molotov na straně druhé. Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 35

¹⁷ A podle vtípů Berličanů k němu nakonec sám Stalin přistoupí. Viz týž dokument, tamtéž str. 37

¹⁸ Viz týž dokument, tamtéž, str. 35

Odstupující premiér Hiranuma trefně glosoval situaci větou: „Japonská zahraniční politika se nachází ve stavu faktické zrady.“¹⁹ Japonsko sáhlo k několika odvetným opatřením, ale omezeným.²⁰

Třebaže vinu za tento krok nese Německo, ze zpětného pohledu se zdá, že si Japonci o podobné zacházení sami říkali. Po podepsání paktu proti Kominterně Německo k Japonsku stále činilo vstřícné kroky, ať už za ně budeme považovat uznání Mandžukua, zpřetrhání vztahů s Čínou nebo snahy o těsnější, trojstranné vojenské spojenectví zaměřené proti Velké Británii, jehož členem by byla také Itálie. Po celý rok 1939 a zvláště tři měsíce mezi 22. květnem (podepsání Ocelového paktu) a 23. srpem se o takové spojenectví Ribbentrop usilovně, ale bezvysledně, snažil. Japonci ale ze svých postojů neustupovali.

S blížícím se německým vyhlášením války Polsku²¹ se nejevila situace Německa příznivě. Japonsko se nechtělo vázat k vojenské pomoci, Itálie nevěřila v lokalizaci konfliktu pouze mezi Polsko a Německo, Francie s Británií stály za Polskem a navíc jejich delegace jednaly se Sověty. V takto nevýhodném postavení šla nacistická ideologie stranou a nastoupila reálpolitika, jejímž výsledkem se stal pakt mezi SSSR a Německem.

Německo si pojistilo svoje východní křídlo, získalo spojence ve válce s Polskem a plně mohlo soustředit své síly proti (případnému) boji na západní frontě, s Velkou Británií a Francií. Němci mohli nadále uskutečňovat svůj zájem na rozšiřování svých hranic v Evropě. Podobně bylo po celou dobu zájmem Japonců vytvořit si svoji sféru vlivu a rozšířit své území v Asii, odkud chtěli bílého muže vytlačit. A bílý muž se k nim otočil zády.

V této kapitole jsem vysvětlil, jak Osa Berlín-Řím-Tokio vznikla a v jakém vnitřním stavu ji zastihlo propuknutí druhé světové války. Co se mohlo vyvinout jako spojenecký blok,

¹⁹ Reischauer, E. O. – Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. Praha, 2009, str. 252

²⁰ Zakázalo německým ponorkám pobyt v japonských přístavech, později krylo činnost polských agentů a umožnilo činnost polské ambasády v Tokiu až do října 1941. Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 63

²¹ Čtrnáctého srpna 1939 Hitler určil za datum útoku 26. srpen. Více viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 214

se dostalo do krize, Německo rozpoutalo válku, Itálie si zajistila neutralitu, Japonsko se cítilo Němci zrazeno. Přesto Itálii příliš dlouho její neutralita nevydržela a Japonsko později našlo ke svým bývalým partnerům cestu. O tom v dalších kapitolách.

2. Pomalý vstup Itálie do války

Mussolini chtěl během svého života rozšířit území a moc Itálie, také toužil zvýšit svou osobní prestiž vojenskými vítězstvími, které k tomuto cíli vedly. Jenže na taková vítězství neměl ještě v roce 1939 patřičné hospodářské a vojenské zázemí. Konflikt, který měl v Evropě rozpoutat Hitler, přišel pro něj příliš brzy, a proto se rozhodl do něj nevstoupit, ačkoli ho vzájemné smlouvy k tomu zavazovaly. Časem však změnil svůj postoj, jak tato část diplomové práce ukáže.

Itálie skutečně závazky Ocelového paktu nedodržela a zůstala neutrální.²² Duce si nechal neutralitu pojistit od Hitlera telegramem z 1. září, jenž ho zprošťoval spojeneckých závazků. Druhý den ještě sondoval možnost příměří a mezinárodní konference, která by polskou otázku nějak vyřešila a válku zastavila. Británie však jako základní nezbytnou podmínku takové konference vyžadovala stažení německých vojsk z Polska, a proto ještě téhož dne vzal svůj návrh zpět. Jakékoli stažení v žádném případě nepřijímal Hitler. Ten ostatně v žádném případě nepřijímal myšlenku konference vůbec.²³

To proto, že 1) vhodné dny a počasí k zahájení války se chýlily ke konci, 2) západní mocnosti dávaly najevo, že Polsko podpoří – lépe bylo tedy zbavit se Polska co nejdříve, 3) pro další jednání s Francií a Británií a především válce s nimi Německo nemohlo chtít mít na svých východních hranicích nikoho jiného než stát, s nímž uzavřelo pakt o neútočení. Žádné

²² Resp. slovy Mussoliniho není „neutrální, ale přinejmenším pro tuto chvíli se do vojenských operací nezapojí.“ Viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 306

²³ Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, 1992, str. 353

V době před podepsáním paktu Ribbentrop-Molotov (tedy před 23. srpnem 1939) Hitler předložil plány svým generálům a mimo jiné sdělil: „Obávám se jen, aby na poslední chvíli nějaký *schweinhund* nepřišel s návrhem na zprostředkování.“

Polsko nebo jiné nezávislé státy mezi Sovětským svazem a Německem nesměly existovat a vázat tím na sebe německé jednotky. Konference by naopak existenci Polska zajistila, jako ta Mnichovská zajistila existenci Československa – přičemž tehdy před rokem měl Hitler v plánu anektovat Československé celé, jako tak učinil s Rakouskem.

Třetího září Velká Británie a (o pár hodin později) Francie vyhlásily válku Německu. Pro tento okamžik se Italové vzdali myšlenky konference. Podle Mussoliniho existovala naděje, že po (krátkém) dobytí Polska již Západ nebude mít zájem pokračovat ve válce, mezitím se italská armáda a hospodářství zotaví a poté se naskytne příležitost zprostředkovat mír a získat (souběžně nebo později) území na Balkáně. Ciano naopak očekával dlouhou válku.²⁴

Sověti po výhře u Chalchyn-Golu (31. srpna) uzavřeli s Japonci příměří 16. září a den poté, se zajištěným klidem na svých dálnévýchodních hranicích, napadli Polsko z východu a zabrali území, která jim měla patřit dle paktu Ribbentrop-Molotov. Tím již byl osud Polska definitivně zpečetěn. Protože otázka jeho dalšího osudu a existence vůbec měla být „definitivně vyřešena teprve v průběhu dalšího politického vývoje“,²⁵ odjel Ribbentrop 27. září do SSSR.

Po dvou dnech jednání v Moskvě došlo k přijetí Německo-sovětské smlouvy o hranicích a přátelství. V ní se oba státy dohodly na rozdělení sfér vlivu a (oproti paktu Ribbentrop-Molotov) výměně části sovětského záboru v Polsku za německý v Litvě.²⁶ Současně společně otevřeně vyzvaly západní velmoci k ukončení válečného stavu.

²⁴ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, 1997, str. 149

²⁵ Podle tajného dodatečného protokolu textu Smlouvy o neútočení mezi Německem a Svazem Sovětských Socialistických republik z 23. srpna 1939. Citováno dle Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 33

²⁶ Více viz Weinberg, G. L.: *The Nazi-Soviet Pacts A Half-Century Later*. Foreign Affairs, Fall 89, Vol. 68, Issue 4, str. 176

Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 61

Konkrétní vymezení sfér vlivu spadalo do tajného dodatečného protokolu Německo-sovětské smlouvy o hranicích a přátelství. Tajný dodatečný protokol z 23. srpna se pozměnil tak, že „území litevského státu připadá do sféry vlivu SSSR, zatímco na druhé straně lublinská provincie a část varšavské provincie spadají do sféry vlivu Německa.“

Že Italové o této cestě a jednáních nedostali předem žádné informace lze již považovat za jistý evergreen italsko-německých vztahů. A to ačkoli právě k podobným předchozím konzultacím zavazoval Ocelový pakt. Němci neodpovídali ani na přímé žádosti Italů o informace a tak ty jediné, které v Římě měli, pocházely z tiskových agentur. Ciano se obával uzavření německo-sovětského vojenského spojení.

Čemuž se nelze divit, neboť Sovětský svaz by pro Německo byl nepochybně mnohem silnějším a výhodnějším spojencem než Itálie (i Japonsko, minimálně z ekonomického hlediska). Mimoto by takové spojení bylo dalším porušením protikomunistického zaměření Říjnového protokolu, jímž Osa Berlín-Řím vznikla. Tentokrát již Německo mělo zájem na uklidnění Itálie a vzápětí po návratu z Moskvy Ribbentrop navrhl svému italskému protějšku setkání k prodiskutování situace a vztahů mezi oběma státy.

Ciano 1. a 2. říjen strávil v Berlíně, kde mu Hitler a Ribbentrop vyjasnili současnou situaci. Italský ministr zahraničí, stále vůči Německu rezervovaný po porušení Ocelového paktu a vyvolání války, se spíše setkal s líčením porážky Polska, Hitlerovy víry v další vítězství a budoucnost spojenou s Itálií. Nepříjemně na něj zapůsobilo Ribbentropovo velmi pozitivní vyjadřování o komunistech – které italský fašismus měl stále za nepřátele.

Adolf Hitler ve veřejném projevu z 6. října vyzval západní mocnosti k ukončení války a obnovení míru (s tím, že německý zábor Polska bude uznán). Ve skutečnosti se jednalo o zástěrku, o čtyři dny později ujišťoval své generály o rozhodnutí zaútočit na západní frontu.²⁷ Mussolini zareagoval na projev z 6. října příznivě, z války obviňoval Západ²⁸ a optimisticky

²⁷ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 244

²⁸ Podle Mussoliniho by se gdaňský konflikt dal v září vyřešit mírově, nebýt britsko-francouzských nepřijatelných předběžných podmínek pro jednání (tj. stažení německých armád z Polska). Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 307

věřil v její konec. Přesto německému velvyslanci Mackensenovi sdělil, že italské válečné přípravy pokračují a na jaře již nebude Itálie potřebovat pomoc (bude-li válka pokračovat).²⁹

Francie i Velká Británie nabídky k míru odmítly. Německý útok na západ, plánovaný na listopad a po porážce Polska, se několikrát odložil. Oficiálně o jeho podrobnostech Itálie nebyla nikdy informována – střípky zpráv získávala z mnoha různých zdrojů, nikdy však od Hitlera nebo německého ministerstva zahraničí. Tyto plány přerušila tzv. zimní válka, kdy 30. listopadu Sovětský svaz napadl Finsko. Německo se z Ribbentropovy iniciativy postavilo za SSSR, ačkoli od vzniku samostatného Finska (1918) udržovalo s Finskem těsné vztahy. Taktéž okamžitě zastavilo dodávky zbraní Finům. Tento postoj však Berlínu uškodil jak na mezinárodní scéně, tak ve vztazích s Itálií.

Jednak se před Itálií ukázalo, jak snadno umí Německo odvrhnout dlouholetého spojence, jednak obecně nálady v Itálii (i ve světě) sympatizovaly s napadenými Finy a také jim z Itálie proudila pomoc, ale především komunismus (a tím i Sovětský svaz), hlavní to nepřítel fašistické ideologie, dostával lekci. Duce se SSSR přerušil diplomatické styky. Urputná finská obrana k údivu celého světa zakrátko pohřbila sovětské naděje na rychlé vítězství a protáhla válku na měsíce.

Ve snaze pomoci Finsku došlo k vyloučení SSSR ze Společnosti národů (14. prosince) a plánování vojenské expedice. Ta by měla přijít do Finska ze západu, což nutně muselo obnášet vylodění v Norsku a pochod přes Švédsko. Bylo nasnadě, že takovou expedici by vedly Velká Británie s Francií (USA do Společnosti národů nikdy nevstoupily). Tedy státy, které oficiálně s Německem vedly válku. Jejich přechod přes Norsko a Švédsko (nemluvě o vojenské přítomnosti v těchto neutrálních státech) musel nutně vést přes Narvik a tak mohl snadno přerušit přísuny železné rudy do Německa, které se odtud vyvážely.³⁰ Mimoto stejně

²⁹ Věděl však, že na samotné válčení ještě nebude Itálie připravena. A tento stav jí vydrží až do konce června či července 1940, jak zjistil o několik dní později (16. října). Viz Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, 1997, str. 169

³⁰ Více viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, 1992, str. 480 a 483

jako další norské přístavy pro Berlín představoval výbornou základnu pro námořní výpady proti Británii. A tak se v německých vojenských kruzích stále více uvažovalo o invazi na sever.³¹ Otázkou jen zůstávalo, zda se uskuteční před nebo po útoku na západ.

Veřejně se ukázalo, jak moc hluboký příkop odděluje Německo a Itálii, 16. prosince. Ten den Ciano přednesl v italské sněmovně projev, v němž otevřeně složil účty za zacházení, jemuž se za poslední měsíce Italům dostalo od jejich silnějšího spojence. Nepřímo vlastně ukázal, že jsou to Němci, kdo zradil. Neopomněl připomenout německý slib nevyvolat válku během tří let a písemný závazek Ocelového paktu o vzájemných konzultacích.

Neméně kritiky se od Ciana dostalo německo-sovětskému paktu o neútočení, který vůbec s Italy Němci nekonzultovali a který porušoval literu i ducha paktu proti Kominterně i Ocelového paktu. Prvého skrze spojenectví s komunisty, druhého zajištěním volného pole působnosti k vyvolání války s Polskem. Kritika mířila hlavně na Ribbentropa.³²

Projev svého ministra zahraničí Duce předem schválil, ačkoli osobně stále lavíroval mezi realistickým a idealistickým postojem, touhou zapojit se do války a vědomím italské vojenské nepřipravenosti. Sám taktéž poslal kritická slova Hitlerovi v dopise 3. ledna 1940. V něm se Hitlera k jeho nelibosti snažil přimět k dohodě se západními mocnostmi a nabízel zprostředkování s předběžnou podmínkou zachování samostatného Polska. Vyjádřil nevíru v porážku Západu – „velké říše se rozpadaly z nedostatku vnitřní soudružnosti, nikoli útokem zvenčí.“³³

Nabídka dohody místo války se mohla jevit jen jako menší rozpor v italsko-německých vztazích. Ostatně vítězná válka by takový problém vyřešila. Největší problém a

Železná ruda ze Švédska tvořila podstatnou část německého válečného průmyslu. V letních měsících se do Německa dopravovala přes Baltské moře z přístavu Luleå, v zimě, kdy Botnický záliv zamrzá, větší část těchto dodávek putovala přes norský Narvik.

³¹ Návrh na získání základen v Norsku předložil Hitlerovi admirál Reader 3. října 1939, viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, 1992, str. 485

Hitler o útoku na Norsko rozhodl 14. prosince. Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, 1992, str. 510

³² Ten možná proto na Nový rok nezaslal svému italskému kolegovi obvyklý novoroční blahopřejný telegram. Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 7

³³ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 201

kritiku představovaly vztahy k Sovětskému svazu. Mussolini zdůraznil, že „další vývoj vašich vztahů k Moskvě by měl katastrofální dopad právě na Itálii, kde jednomyslný antibolševický postoj, obzvláště ve fašistických řadách, je absolutní, tvrdý jako žula a nezvratný.“³⁴ Taktéž Hitlerovi doporučil boj s bolševismem a tedy se SSSR (po dohodě se západními velmocemi), protože zde leží řešení německých problémů s životním prostorem a především se tak prokáže věrnost fašistickým a nacistickým zásadám (které mohou ustoupit pouze dočasně). Demokratické státy měly přijít na řadu až později.

Doporučení k míru s těmi, proti nimž plánoval válku, a naopak k válce se Stalinem pochopitelně nemohla německo-italské vztahy zlepšit. Duceho poté dlouho dráždilo, že nedostává odpověď, Němce zase zlepšující se italské obchodování s Francií a Anglií. Hitler oficiálně odpověděl až o dva měsíce později, v březnu. Ribbentrop vyjádřil italskému velvyslanci obavy, zda již Mussolini nenavázal jednání s Brity a Francouzy, a dokonce popřel, že by kdy tvrdil, že Anglie s Francií nevstoupí do války.

Brzy se však vztahy Německa s Itálií měly zlepšit. Mussolini totiž stále snil o boji a dobývání, demokratickými státy (tedy i Francií a Velkou Británií) opovrhoval a nevěřil, že by mohly vyhrát válku. Klonil se ke vstupu do války s Německem a pouhá italská vojenská nepřipravenost tento čin odkládala.

Začátkem února došlo k roztržce v obchodních jednáních mezi Itálií a Anglií. Britové požadovali prodej vojenské munice a zbraní, Duce však kategoricky odmítl dodávat Britům válečný materiál. Britové v reakci 8. února rozhodli o blokování dodávek uhlí z Německa do Itálie (což k 3. březnu dodrželi).

Týž den Mussolini kývl na oficiální návštěvu Ribbentropa v Římě, osobní schůzku s Hitlerem a předběžně Němcům oznámil, že zamýšlí po dozbrojení Itálie zaujmout místo po boku Německa. Právě v dnech, kdy Britové začali zadržovat lodě vezoucí uhlí z Německa do

³⁴ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 201

Itálie, 8. března, německý velvyslanec Mackensen v Římě oznámil, že za dva dny přijede Ribbentrop na onu oficiální návštěvu s Hitlerovou odpovědí na Mussoliniho dopis z počátku ledna. Duce vyslovil se setkáním souhlas navzdory nevhodné chvíli těchto dnů, kdy se italští diplomaté s britskými snažili vyřešit konflikt o uhlí. Z německé strany se jednalo o promyšlený krok.

V Římě německý ministr zahraničí Cianovi i Mussolinimu sdělil, že díky vhodnému počasí brzy začne německá ofenziva, která povede k porážce Francie i Británie. Hitlerův dopis se vyjadřoval v podobném duchu. Vůdce chtěl konflikt vyřešit zbraněmi a očekával italské zapojení.³⁵ I on věřil v sílu Německa a vítězství. Právě touto válkou s Brity (a vírou ve vítězství) se Němci snažili Italy zapojit do války s Británií, s níž v době oznámení návštěvy německé delegace měli Italové vážné spory – proto Němci tak spěchali s oficiálním setkáním. Obavy z německo-sovětských vztahů se Hitler snažil maximálně rozptýlit, Duce však svá varování z ledna zopakoval.

Mussolini se navenek zdál unesen vidinou vítězství a války (přesně jak se Ciano obával). V soukromí se však Cianovi svěřil, že v úplný zdar německého útoku nevěří. Ribbentropovi sice sdělil, že podle jeho mínění musí fašismus bojovat spolu s nacismem, druhý den setkání (11. března) dokonce slíbil italskou účast ve válce po boku Německa, avšak rozhodnutí, kdy tak Itálie učiní, si vyhradil pro sebe.³⁶

Ribbentrop mohl být spokojen. Vztahy s Itálií se zlepšily, Mussolini se uvolil vstoupit do války na straně Německa. Proto německý ministr zahraničí navrhl schůzku obou diktátorů

³⁵ Der Führer und Reichskanzler an der Duce, 8. März 1940, in Akten zur Deutschen auswärtigen Politik 1918-1945. Ser. D (1937-1945), Bd. 8 (Die Kriegsjahre, Erster Band, 4. September 1939 bis 18. März 1940), Baden-Baden, 1961, str. 688

Hitler taktéž vzletnými slovy vyjádřil svoji touhu zůstat přáteli navždy. *„Ich darf bei der Aufzählung dieser Positionen, Duce, mit dem beginnen, das für mich in seinem Volk, seinem System und for allem in seinem Führer immer der erste Freund war und auch immer der erste Freund bleiben wird: Italien!“*

³⁶ Ciano, G.: *Denik. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 34

na Brenneru.³⁷ Italský diktátor tento návrh ihned s nadšením přijal s ochotou uskutečnit toto setkání do konce měsíce.

Závazkem bojovat po boku Německa se Mussolini dostal do složité situace. Hitler byl podle všeho pevně rozhodnut zaútočit, a pokud by se Italové nepřipojili, vznikla by pro Duceho velmi nepříjemná situace. Už také proto, že sám po boji a dobývání toužil. Jenže italská armáda v žádném případě nebyla na válčení připravena. To v Německu věděli, a přesto se chystali válčit. Italský diktátor tedy musel doufat, že v Brenneru Hitlera od útoku na západní frontě odradí.

Nedostal však mnoho času na rozmyšlenou, který by v této pro něj nové situaci chtěl – až po setkání s Ribbentropem v Římě měl jistotu, že ke skutečné válce dojde a navíc zakrátko (ačkoli Německo s Velkou Británií a Francií oficiálně válčilo od počátku září 1939, k žádným pozemním střetům mezi nimi dosud nedošlo). Již 13. března (1940) Ribbentrop telefonicky žádal Ciana, aby k setkání v Brenneru došlo 16. března. Italové brzký termín s nevolí potvrdili.³⁸ Oba diktátoři se nakonec sešli 18. března.³⁹

Duce zamýšlel v Brenneru opakovat Hitlerovi totéž, co před týdnem řekl Ribbentropovi, tedy že Itálie bude s Německem solidární a vstoupí do války po jeho boku. Avšak až se sama rozhodne. Vzhledem k naléhavosti setkání, jakou ze strany Německa nemohli italští politici přehlédnout, a snahy Hitlera, aby trvalo jen půldruhé hodiny, šlo usoudit, že Němci vyvolají skutečný válečný konflikt velmi brzy. Pravděpodobnost, že by mu mohli v Itálii zabránit, se jevila jako mizivá.

Ať už jel Duce do Brenneru s jakýmkoli úmysly pro rozhovory, příliš prostoru se mu nedostalo. Dialog měl podobu Hitlerova monologu s několika větami Mussoliniho na závěr,

³⁷ Tento návrh dal Hitler Ribbentropovi předem pro všechny případy. Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 204

³⁸ „Ti Němci jsou nesnesitelní! ... Nenechají člověka vydechnout nebo se nad věcmi rozmyslet,“ vybuchl podrážděný italský diktátor. Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 614

³⁹ M. Bloch uvádí v Ribbentropově životopisné studii 18. únor, pravděpodobně se jedná o chybu při překladu. Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 252

v nichž mohl pouze zopakovat svou vůli zapojit se do války. Až nastane ta správná chvíle. Německý vůdce, hovořící 80-90% času,⁴⁰ během schůzky shrnul své vojenské úspěchy a vyjádřil své očekávání o zapojení Itálie do války (nechal však na Italech, aby sami rozhodli o datu).⁴¹ O konkrétních plánech útoků, stejně jako jejich předpokládaných datech neřekl ani slovo. Mussolini se tedy nedozvěděl nic o stále odsouvaných přípravách k útoku na západ⁴² ani k útoku na Dánsko a Norsko a měl tedy dojem, že se žádná pozemní ofenzíva zatím nechystá.

Prakticky tedy schůzka mnoho nového nepřinesla, když už, tak osobní setkání vůdců obou národů po více než roce. Mussoliniho Hitler evidentně fascinoval, zároveň však nedobře nesl, že se během schůzky prakticky nedostal ke slovu a že se ukázalo, že je to Německo, kdo má navrch. Hitler osobně naopak Italům nevěřil.⁴³ Sám se uvolil poskytnout záznamy rozhovorů (resp. svého monologu) z tohoto setkání jen s velkou nevolí a na opakovaná naléhání s italské strany. Zaslanoou verzi osobně zkrátil z obav, co všechno italská diplomacie neuchovájí v tajnosti před diplomaty jiných států. Ciano si toho všiml.⁴⁴

Mussolini byl navzdory všemu rozhodnut do války vstoupit a pod záštitou německých vítězství si zajistit svůj podíl na kořisti ve středomořské oblasti. Druhého dubna 1940 zaslal Göringovi sdělení, že se chystá intervenci urychlit, tj. že po boku Německa vstoupí do války co nejdříve. Neutralitu již plně odmítal, znemožnila by totiž postavení Itálie jako velmoci a

⁴⁰ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 206

Celé setkání trvalo asi tři hodiny, viz tamtéž, str. 207

⁴¹ To byl hlavní důvod schůzky. „*Je-li Itálie smířena s postavením druhořadé velmoci ... nemusí dělat nic.*“ Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 278

⁴² První plán počítal s útokem na začátku listopadu. Odložen byl celkem devětadvacetkrát. Müller, H. M. - Krieger, K. F. - Vollrath, H.: *Dějiny Německa*. Praha, 2001, str. 292

⁴³ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 206-207

Dokonce měl pocit, že v době před přepadením Polska se Britové skrze styky anglického a italského královského rodu dozvěděli o italské neutralitě a proto se neobávali uzavřít s Polskem spojenectví.

⁴⁴ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 44

Protokol o brennerské schůzce dorazil do Říma 1. dubna. „*Není ve stenografickém stylu jiných Schmidtových [Hitlerův tlumočnick, pozn.] protokolů, je to dosti stručný výtah. Zdá se, že Hitler dělal určité potíže, než kopii postoupil.*“

fašistický režim vůbec.⁴⁵ V konkrétních plánech z přelomu března a dubna 1940 však většinou trval na defenzivě.⁴⁶

Jak plně spojil Duce osud Itálie s Hitlerovými vítězstvími, se projevilo zakrátko. V Německu došli k přesvědčení, že se Rusko brzo chystá obsadit Besarábii, a proto chtěli obsadit rumunské naftové oblasti. Za tímto účelem kontaktoval německý generální štáb maďarský, aby německým silám byl umožněn průchod Maďarskem (za což mělo získat Sedmihradsko). Maďaři se 8. dubna obrátili pro radu na Itálii, ale Mussolini jim odpověděl, že stojí na straně Německa, je jeho spojencem, doporučil jim zachovat klid a poté přijmout německé požadavky. O žádných plánech na obsazení rumunských naftových polí v Itálii nic nevěděli.⁴⁷ Nakonec k žádnému pochodu německých vojáků do Rumunska nedošlo, místo toho Hitler zaútočil na Dánsko a Norsko.

Rozkaz k tomuto kroku vydal 1. března a o měsíc později stanovil přesné datum invaze (operace Weserübung, též Cvičení na Veseře) na 9. dubna (za svítání). Jejím cílem mělo být předejití podobné invaze Spojenců, která by jim poté umožnila ze severu pochodovat až na Berlín, čímž by jakákoli německá vítězství v Polsku nebo následně ve Francii přišla vniveč.⁴⁸ Italské spojence o útoku na sever informoval 9. dubna ráno, tedy v době, kdy už probíhal.

Mussolini, na rozdíl od podobných německých aktivit v minulosti, kdy se o nich dozvídal na poslední chvíli, tentokrát Hitlerovu akci plně schvaloval a s blahopřáním poslal

⁴⁵ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 45

Na zasedání ministerské rady bojovně prohlášoval: „Nesmíme zůstat neutrální, což by Itálii znemožnilo na jedno století jako velmoc a na věky jako fašistický režim.“

⁴⁶ Více viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 311

⁴⁷ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 47

⁴⁸ Viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 253

Jako záminku už nemohli Britové s Francouzy použít pomoc Finsku v Zimní válce, neboť 12. března Finové uzavřeli se Sověty příměří, právě v den, kdy se měl spojenecký výsadek původně uskutečnit.

Více viz též Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, 1992, str. 518-531

Třetího dubna však Britové rozhodli 8. dubna zaminovat norské úžiny a vylodit se s francouzskými silami v Narviku a dalších městech. K určitým zaminováním norských pobřežních vod 8. dubna došlo u Narviku, k vylodění pro neshody Londýna s Paříží nikoli. Německá armáda tak 9. dubna v rychlosti dobyla Dánsko a vylodila se v Norsku. Hitler tedy Západ předběhl.

do Německa odpověď o pokračujících přípravách vstupu Itálie do války. Dříve sice také zasílal blahopřání, ale vnitřně se cítil ponížen. Při schůzce s maďarskými zástupci (kdy se ukázalo, že se útok na Rumunsko nezakládá na pravdě) prohlásil, že v případě jejich vojenského odporu vůči Německu by jim Itálie nijak nepomohla. Lze soudit, že v těchto dubnových dnech se Mussoliniho touha válčit po boku Německa stala nezvratnou.

Koncem dubna vyslovili Němci přání na odvolání italského velvyslance, Attolica. Mussolini neprotestoval a dosadil na jeho místo Dina Alfieriho. Hitler o úspěších v norské kampani Mussoliniho pravidelně informoval, ačkoli se spíše chlubil svými vítězstvími. Věděl totiž, že na Duceho sdělení o vítězstvích udělají dojem. Situace v Norsku se vyvíjela příznivě, a třebaže zde boje pokračovaly až do června (8. června se poslední spojenecké jednotky evakuovaly), mnohem důležitější události se staly jinde.

Hitler provedl 10. května „Fall Gelb“ („Plán Žlutý“), útok na západ. Německé divize bleskově zaútočily na Nizozemí a Belgii s cílem porazit (také) Francii. Stalo se tak po více než devíti měsících válečného stavu, kdy na západních hranicích mezi Německem, Francií a státy Beneluxu k žádným bojům nedocházelo. Podivnou válku nahradila válka blesková. Italským představitelům tuto skutečnost Němci sdělili v brzkých ranních hodinách téhož dne.

Mussolini útok vítal, plně schvaloval a věřil v rychlý německý úspěch. Německému velvyslanci sdělil, „že je přesvědčen, že se Anglie a Francie chystají podniknout přes Belgii a Holandsko útok na Německo.“⁴⁹ Svému ministru zahraničí zopakoval své rozhodnutí zasáhnout. V podobném duchu napsal Hitlerovi dopis jako odpověď – jen pasáž, v níž souhlasí s německou interpretací obviňující Západ z ohrožení belgické neutrality, vyškrtl na Cianovu radu.

Bojovnost italského diktátora a jeho rozhodnutí vyhlásit válku Británii a Francii přestaly pod vlivem německých vítězství (o nichž ho Hitler neopomněl čas od času

⁴⁹ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 60

informovat a pochlubit se) ochlazovat i jakákoli odrazování jeho blízkých, jakékoli informace o vojenských možnostech italské armády nebo dokonce francouzské či britské návrhy na postoupení území ve Středozeří.

Původní plány⁵⁰ vstoupit do války až v době, kdy budou italské vojenské síly dostatečně připraveny,⁵¹ braly rychle za své, stejně tak jako původní cíle,⁵² jichž měla Itálie dobýt. V potaz musíme také vzít fakt, že na dlouhou válku sice Itálie připravena nebyla, ale rychlá vítězství (jakých dosáhl Hitler v Polsku, Dánsku a do určité míry i v Norsku) slibovala územní zisky dříve, než se vojenský potenciál vyčerpá.

Duce skutečně plně věřil v rychlé vítězství Německa, s nímž spojil osud expanzivní fašistické Itálie (s jiným státem vlastně ani podobnou budoucnost spojit nemohl), a byl odhodlán nezůstat stranou, zvýšit prestiž sebe, fašismu a Itálie. Dne 14. května sdělil Mackensenovi své rozhodnutí vstoupit do války řádově během týdnů či dnů. A 30. května již skrze italského velvyslance v Berlíně dal Hitlerovi osobně oznámit, že Itálie do války vstoupí 5. června, nebude-li si sám Hitler přát toto datum odložit. Ten toto sdělení přijal s uspokojením a neskryval před italským velvyslancem své nadšení. O datu si vyhradil rozhodnout až po poradě s generály.

Nutno podotknout, že v této době na přelomu května a června již byl prakticky osud spojenců na kontinentě zpečetěn, evakuace vojsk z Dunkerque začala 26. května (a probíhala

⁵⁰ Například ještě v dubnu 1940, kdy Německo vítězilo v Norsku, Mussolini nepředpokládal vstup do války dříve než v srpnu 1940, 22. dubna dokonce odložil vstup do války na jaro 1941. Viz Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 50, 51

⁵¹ O stavu a kvalitě italské armády, více viz Procacci, G.: *Dějiny Itálie*. Praha, 1997, str. 353

⁵² Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 127

Podle plánů z dubna měla být Itálie na většinách front defenzivní, ofenzivy měla provádět proti Jugoslávii.

Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 46

O něco dřív se měla ofenziva v Duceho plánech zaměřit na Džibuti.

Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 311

V memorandu z 31. března 1940 uváděl následující postup. Držet obranu v Libyi a u francouzských hranic (ledaže by se francouzská armáda zhroutila). Zaútočit na Brity v Britském Somálsku a Francouze v Džibuti a ve vhodné chvíli zaútočit na Balkáně buď proti Jugoslávii nebo Řecku. Do války se měla Itálie zapojit po boku Německa. Takový byl plán paralelní války.

do 4. června).⁵³ Mussoliniho krok za podobné situace nemohl být chápán jinak, než jako snaha získat podíl na kořisti ve chvíli, kdy je nepřítel prakticky poražen. Navzdory kladnému přijetí italského rozhodnutí navenek Hitler takovou „pomocí“ svého spojence opovrhoval. Byl přesvědčen, že „ho jeho partner z Osy nechal v září na holičkách a nezaslouží si žádné velké ohledy.“⁵⁴ Tento postoj se ostatně zakrátko projevil v podmínkách příměří s Francouzy.

Po dohodě s generály Německo skutečně požádalo o posunutí italského vstupu do války, Mussolini navrhl 11. červen, který Hitler přijal. Nakonec Itálie vyhlásila válku Francii a Velké Británii 10. června 1940. Ten den Duce prohlásil, že Itálie povede „paralelní válku“.⁵⁵ Že se tak stalo v době, kdy již byla Francie poražena, nelze přehlédnout podle dne, kdy požádala o příměří, 16. června. Za tu dobu italští vojáci několikrát zaútočili na francouzské pozice na jihu Francie. Pokaždé neúspěšně, čímž se poprvé v boji ukázala nepřipravenost italské armády.

Když Francie požádala o příměří, Hitler si chtěl nejprve promluvit s Mussolinim a proto ho i s Cianem pozval do Mnichova prodiskutovat podmínky příměří. Duce takovým vývojem událostí nebyl a nemohl být spokojený. Sám by požadoval územní zisky a odevzdání francouzského loďstva. Věděl však, že italský příspěvek k vítězství je zanedbatelný (nemluvě o dosažených výsledcích italské armády na frontě v Alpách, které lze ohodnotit stejně). Měl jasno v tom, že italský hlas nemůže Hitlerovy podmínky příliš ovlivnit.

V Mnichově se oběma italským představitelům dostalo vřelého přivítání, překvapila je však změna německého postoje. Tatam se vytratila nekompromisnost a bojechtivost. Hitler se rozhodl pokusit se o mír s Brity a zabránit tomu, aby francouzské loďstvo přešlo do britských

⁵³ Podrobněji viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 100-117

⁵⁴ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 258

⁵⁵ „*Ne s Německem, ne pro Německo, ale pouze pro Itálii, která je přítelem Německa.*“ Nálevka, V.: *Druhá světová válka*. Praha, 2003, str. 49-50

rukou. Proto jeho podmínky Francii byly mírnější, než jak by si je představoval Mussolini.⁵⁶ Od požadavku odevzdání loďstva Hitler Duceho energicky odrazil.⁵⁷

Italové také navrhovali všeobecná jednání o příměří. To Hitler odmítl, nechtěl svoje jednání s Francouzy zdržovat, tím spíše ne neshodami mezi Francií a Itálií. Chtěl si vychutnat svůj triumf. Mussolini v Hitlerově chování mimo jiné viděl snahu, aby Francouzi nebyli ve stejném postavení před oběma státy Osy. Na zvýšení svých šancí se Duce rozhodl ještě o jednu ofenzívu na italsko-francouzských hranicích, ale 21. června i ta dopadla neúspěšně jako všechny předchozí.

Týž den se Italové dozvěděli přesné znění podmínek příměří, které Francii nadiktovalo Německo. Bylo z jejich mírnosti jasné, že Hitler chce ukončit válku rychle – Francie se měla rozdělit na okupovanou a neokupovanou část, směla si podržet loďstvo i kolonie. To snižovalo šance na úspěch italských tvrdých požadavků. Už 22. června 1940 Francie německé podmínky příměří přijala a boje mezi Německem a Francií utichly. O dva dny později dojednala s Francií příměří i Itálie. Mussolini nebyl spokojen, toužil uzavřít příměří po vítězství, za které však výsledky italských armád nemohly být považovány.⁵⁸ S takovými výsledky a neúspěchy od samého začátku vstoupila Itálie do evropského konfliktu po boku nacistického Německa.

Hitler vyvolal (světovou) válku bez ohledu na zájmy svého jižního spojence, na smlouvy s ním uzavřené a sliby jemu dané. Za takové situace si Itálie vyžádala odklad svých spojeneckých závazků a do války nevstoupila. Německo-italské vztahy se několik měsíců nevyvíjely příznivě, avšak jak se německá vítězství vršila, Mussolini vycítil šanci a bez ohledu na vojenskou nepřipravenost do války v červnu 1940 vstoupil, aby pro Itálii v paralelní

⁵⁶ Italové požadovali Nice, Korsiku, Tunisko a Džibuti, případně také Alžír a Maroko. Viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 314)

⁵⁷ „Jestliže budeme klást tento požadavek, ... přejde celá francouzská flotila k Angličanům.“ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 211

⁵⁸ Ještě 22. června se Mussolini snažil zpozdít podpis příměří, neboť probíhal italský útok směrem na Nice. Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 82

válce získal podíl na kořisti. Příliš však neuspěl a ani Hitler neměl zájem pro Duceho zajistit územní zisky ze států, které Německo porazilo bez pomoci. Výsledky konfliktu v Evropě se odrazily v Japonsku a zhruba v téže době převážily názory těch, kteří opět chtěli s Německem navázat užší vztahy. O tom v další kapitole.

3. Trojstranný pakt

V této kapitole vysvětlím, jak se mohlo stát, že rok od počátku války a paktu o neútočení mezi Hitlerem a Stalinem, k sobě státy Osy opět našly cestu a posílily své vztahy, tak silně těmito událostmi pošramocené. Napřed se budu věnovat německo-japonským a poté německo-italským vztahům, které vyústily v podpis Trojstranného paktu. Takové rozdělení považuji za nezbytné, neboť tato smlouva není výsledkem multilaterálních jednání.

Skupině států usilujících o územní expanzi, nazývané Osa Berlín-Řím-Tokio, by na počátku této války spíše odpovídalo označení Osa Berlín-Moskva(-Řím). Pakt proti Kominterně, vyjadřující necelé tři roky protisovětské zájmy jeho signatářů, Berlín nemilosrdně porušil uzavřením smlouvy s Moskvou. Porušil tím jeho tajný dodatek (známý jen Japonsku a Německu) zakazující uzavírat smlouvy se SSSR bez předchozích konzultací i duch celé smlouvy.

Japonsko-německé vztahy se po podepsání Paktu Ribbentrop-Molotov ocitly v troskách. Japonci přerušili dosavadní jednání o rozšíření a konkretizaci německo-japonského spojení, japonský velvyslanec v Německu odstoupil,⁵⁹ japonská vláda podala demisi, spolupráce v oblasti výměny informací zpravodajských služeb ustala. Japonsko se prakticky ocitlo bez spojenců, kteří by mu mohli pomoci zadržovat sovětský postup na jih.

Podepsání smlouvy se SSSR logicky v Japonsku vnímali jako zrazení základů vztahů s Německem a Paktu proti Kominterně, který tyto vztahy vyjadřoval a který tímto vlastně

⁵⁹ Óšima při loučení kritizoval „výstřelek“ německé zahraniční politiky a varoval před hrozbou SSSR. Spang, Ch. W. - Wippich, R.-H.: *Japanese-German Relations, 1895-1945*. New York, 2005, str. 172

pozbyl platnosti. Německý útok na Polsko ponechali bez povšimnutí, navíc sami se Sověty prohráli bitvu u Chalchyn-Golu a 16. září⁶⁰ akceptovali příměří.

Německý ministr zahraničí, Joachim von Ribbentrop se po pádu Polska stále nevzdával myšlenky na trojstrannou nebo čtyřstrannou koalici, která by si měla rozdělit svět a zbavit anglosaské státy dominance. Byl to však také týž Ribbentrop, který v srpnu uzavřel se Sovětským svazem pakt o neútočení, čímž šokoval Japonce i Italy. Jak porušením Paktu proti Kominterně, který měl větší význam pro Japonce, tak odvrhnutím ideologie a uzavřením smlouvy s komunistickým státem, čímž si více pohněval Italy.

Předpokládal, že po porážce Polska a uzavření příměří mezi Tokiem a Moskvou, se vzájemné vztahy obou velmocí na Dálném Východělepší. Sám Japonsku nabídl zprostředkování a uzavření míru se Sověty. Japonci odmítli, což lze považovat za pochopitelné, vzhledem ke krátké době, jež uplynula od doby, kdy je Němci zradili. A též vezmeme-li v úvahu, jak je smysl pro čest a loajalitu zakořeněn v japonské národní povaze.

Nová japonská vláda generála Abeho, který nastoupil 30. srpna 1939, sdílela odpor k německé zradě. V době, kdy Německo rozpoutalo válku v Evropě, se Japonci snažili kvůli závislosti svého zbrojního průmyslu na dovozu surovin dosáhnout zlepšení vztahů a dohody s Velkou Británií, Francií a především Spojenými státy.⁶¹ Nepříliš úspěšně, neboť základní překážkou se ukázala otázka budoucnosti Číny. Japonsko se nechtělo vzdát výtěžků svých předešlých agresivních kroků, americký ministr zahraničí naopak právě tyto kroky odmítl akceptovat a uznat.

Podobně neúspěšně dopadly snahy kabinetu admirála Jonaiho (ve funkci 16.1. – 16.7. 1940). V této době opět zaznívaly hlasy armády na opětovné sblížení s Německem. Císař však tomu bránil, jednak se obával Spojených států a jejich vstupu do války na straně Západu,

⁶⁰ 15. září uvádí Santamaria, častěji jsem se však setkával s datem 16. září. Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 74

⁶¹ Ne však se Sovětským svazem, ministr zahraničí Nomura nakonec další jednání se Sověty zablokoval. Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 74-75

jednak prioritou mělo být ukončení vleklé války s Čínou. Hirohito povolil jedinou výjimku, kdy se smí navázat styky s Němci – v případě nutnosti bránit se Sovětskému svazu.⁶²

Ve vztahu k Německu (a válce, kterou mu vyhlásily Británie s Francií) Japonsko zachovávalo neutralitu. Dodržovalo dosavadní uzavřené smlouvy a neustupovalo ze svého postoje.⁶³ Japonský hlavní zájem se stále více začínal upírat především na ropu bohatou Holandskou Východní Indii (místo na další boje se Sověty na severu) – očekával se totiž útok na Nizozemí a jeho porážka. Panovaly však obavy, že by po pádu Nizozemí mohli např. Američané vytvořit protektorát nebo podobným způsobem začít oblast spravovat a překřížit tak japonské plány. Pro takový případ dalo Tokio vypracovat plán rychlého obsazení oblasti.

Do poloviny roku 1940 se však zásadně změnila situace v Evropě. Německo zvítězilo ve válce na evropském kontinentu, Francie byla poražena a podobný osud se očekával u Velké Británie. Japonce samozřejmě nemohly německé úspěchy neohromit – vždyť sami toužili po expanzi, jenže namísto toho se jejich postup zastavil v Číně bez vyhlídky na vítězství. Novým poměr sil v kontinentální Evropě se odrazil v Asii, konkrétně v její jihovýchodní části.

Zdejší evropská koloniální panství se náhle ocitla bez metropolí (to se týká Francouzské Indočíny a Holandské Východní Indie) nebo se podobný vývoj předpokládal (britský Hongkong, Singapur, Malajsie, případně též Barma a Indie). Filipíny měly v brzké době získat nezávislost na Spojených státech. Všechna tato území se jevila jako tučná a snadná kořist v podobě bohatých nalezišť zdrojů důležitých surovin (ropy, cínu, kaučuku).

Vládcům či správcům území, jež nešla anektovat přímo a vojensky, kvůli následkům na mezinárodním poli (které by takový krok vyvolal, zvláště u Spojených států), mohly být vnuceny podmínky faktické závislosti na Tokiu. Na Nizozemsko vyvíjela japonská

⁶² Bix, H. P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha, 2002, str. 278

⁶³ Viz Spang, Ch. W. - Wippich, R.-H.: *Japanese-German Relations, 1895-1945*. New York, 2005, str. 51-52
Ale neslevovalo ze svého neutrálního postoje. Např. chtěli-li Němci používat japonské přístavy pro své korzárské lodě, Japonci ze své neutrality neustoupili a tuto možnost předem zamítli. Názor změnili až v dubnu 1940, avšak až od března 1941 souhlasili se zásobováním německých lodí operujících na Dálném Východě.

diplomacie nátlak už od ledna 1940.⁶⁴ Na Francii a Británii v červnu. Oba státy japonským požadavkům vyhověly.⁶⁵ V Japonsku zvrát situace v Evropě přispěl k posilování názorového proudu „Go-South“, též tzv. jižního řešení (dlouhodobě prosazovaného japonským námořnictvem), jenž se zakrátko plně prosadil.⁶⁶

Opět začali nabírat na síle zastánci spojení s Německem, tak hojně se vyskytující u kruhů pozemní armády. Ta také odvoláním svého ministra zavinila pád Jonaiho vlády, která nedokázala navázat na logicky očekávané uzavření aliance s vítězným Hitlerem. Nová vláda nastoupila 22. července 1940,⁶⁷ ukázala se jako vláda dosud nejmilitantnější,⁶⁸ premiérem se stal proněmecký princ Konoé a post ministra zahraničí získal taktéž proněmecký Yosuke Macuoka. Navíc u armádních kruhů po porážce u Chalchyn-Golu stále více získávala na přízni myšlenka přátelství se SSSR a vytvoření bloku s ním a Německem.

Třebaže německá zrada a pakt o neútočení se Sovětským svazem v době, kdy s ním Japonsko bojovalo, byly po nějakou dobu živé a znemožňovaly brzké přijetí Ribbentropových návrhů na spojení s Německem, Itálií a eventuálně se SSSR, vznik právě takového spojeneckého bloku států měl pro Japonce svou přitažlivost. Jak pro námořnictvo (to se díky Hitlerovým vítězstvím přestalo obávat vytvoření vojenského spojení s Německem),⁶⁹ některé intelektuální kruhy a politiky, tak stále více také pro armádu.

Krátce před nástupem vlády prince Konoeho v červenci 1940 se několik jejích členů sešlo k prodiskutování hlavních linií budoucí japonské politiky. Ty poté vláda schválila, když

⁶⁴ Hlavní snahou Tokia bylo přimět Holanďany k odstranění překážek k podnikání japonských firem. 2. února a 8. března Tokio předložilo své požadavky oficiálně. Více viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 174-175

⁶⁵ Francouzi dovolili japonské armádě operovat v Indočíně a přerušili dopravy válečného materiálu do Číny. Britové uzavřeli cesty z Hongkongu a Barmy do Číny. Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 177-179

⁶⁶ Jeho zastánci v době, kdy Hitler dobyl kontinentální Evropu, používali frázi „Don't miss the bus.“ Duus, P.: *The Cambridge history of Japan. Volume 6. The twentieth century*. Cambridge, 1988, str. 310

⁶⁷ Caiger a Mason uvádí 22. červen, pravděpodobně se jedná o chybu. Uvádím červenec, s nímž jsem se setkával častěji. Mason, R.H.P. – Caiger, J.G.: *Dějiny Japonska*. Praha, 2007, str. 348

⁶⁸ Reischauer, E. O. – Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. Praha, Lidové noviny, 2009, str. 252

⁶⁹ Více k motivacím představitelů japonského válečného námořnictva viz Bix, H. P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha, 2002, str. 287-288

vznikla. Mimo jiné mělo být cílem Japonska v zahraniční politice vybudování nového řádu ve Velké Východní Asii (tj. vytvoření oblasti pod tokijskou kontrolou), což obnášelo získání evropských kolonií, pokus dosáhnout (opětovného) sblížení se státy Osy a dohody o neútočení se Sovětským svazem.⁷⁰

Japonská vláda 27. července 1940 rozhodla o nové národní politice.⁷¹ Ta zahrnovala právě iniciování jednání se SSSR o usmíření a prohloubení vztahů a pevné spojení s mocnostmi Osy, dále vojenský zákrok do Francouzské Indočíny a zajištění surovin z Holandské Východní Indie diplomatickými prostředky. K bojům mělo dojít maximálně s Brity, na válku s USA se mělo Japonsko pouze připravovat.

Japonci byli tedy v létě 1940 připraveni na opětovné sblížení s Německem (a také Sovětským svazem).⁷² Již 19. června nabídli Německu obnovit jednání o trojstranném paktu. Německo však připraveno nebylo, pomineme-li Ribbentropovu vizi antibritského spojení zahrnujícího Německo, Itálii, Japonsko a popř. také Sovětský svaz. Rozhodující slovo měl Hitler a ten se zatím (po porážce Francie) snažil s Brity dohodnout, nemluvě o plánu zničit SSSR. Navíc si byl jist, že Anglii může kdykoli dorazit sám a tak nestál o další spojení.

Když Japonsko žádalo Němce o „předání“ Indonésie a Indočíny výměnou za vyvíjení nátlaku na Brity v Jihovýchodní Asii, Hitler pouze vyjádřil nezájem o tato území.⁷³ Pověřil však Ribbentropa jednáním s Tokiem o dohodě, která by měla charakter defenzivní a protiamerický spíše než ofenzivní a protibritský. Japonci ústně slíbili dodávat Německu suroviny z území jihovýchodní Asie. A mezitím, s vyjádřeným německým nezájmem, Tokio vneslo vůči francouzské vládě ve Vichy 1. srpna ultimátum na předání několika letišť

⁷⁰ Více viz Spang, Ch. W. - Wippich, R.-H.: *Japanese-German Relations, 1895-1945*. New York, 2005, str. 187

⁷¹ Ta měla využít posledních změn v mezinárodním systému. Dokument byl přijat během devadesáti minut. Viz Bix, H. P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha, 2002, str. 286

⁷² SSSR dal jasně při vyjednávání najevo, že svou neutralitu podmiňuje revizí Portsmouthské smlouvy z roku 1905 a odstoupení jižního Sachalinu (a později v průběhu jednání i Kurilských ostrovů) zvláště. Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 75

⁷³ Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 176

Avšak svým generálům Hitler sdělil, že je „*principiálně proti tomu, aby evropské kolonie padly do rukou neevropských mocností.*“ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 275

v Indočíně a právo na umístění 30 tisíců vojáků v této oblasti. Francouzi se podrobili 29. srpna a Japonsko krátce na to (22. září) obsadilo klíčové body v severní Indočíně.⁷⁴

Japonská vláda tento krok oficiálně odůvodňovala potřebou obklíčit Čínu, fakticky se však snažila získat odrazový můstek pro obsazení celé Jihovýchodní Asie a zajištění zdejších surovin. Spojené státy, které už tou dobou nedodávaly do Japonska letadla, zareagovaly zavedením licenčního systému omezujícího vývoz železného šrotu, surového železa, mazadel, oceli a leteckého benzínu do Japonska. A také zbrojením a přípravou na válku.

Hitler měl zájem o defenzivní a protiamerické spojení, což bylo dáno jednak americkou pomocí, již se Britům dostávalo, jednak jeho složitým vztahem k Britům (věřil v možnost dohody s nimi, nechápal jejich odhodlanost bojovat až do konce a také neměl za prioritu zničit Británii, ale Sovětský svaz) a Hitler jednak nechtěl, aby konflikt přerostl ve skutečně světovou válku. Avšak ve chvíli, kdy mu došlo, že Británie na jeho nabídky nepřistoupí, povolil v srpnu jednání s Japonskem s cílem dosáhnout spojenecké smlouvy.

Dne 13. srpna Ribbentrop vyslal H. Stahmera na japonské velvyslanectví, aby zde oznámil vůli Německa obnovit jednání. Role se však oproti období mezi Paktem proti Kominterně a Paktem Ribbentrop-Molotov obrátily, Japonci chtěli spojení více než Němci. Stahmer byl prakticky obratem Macuokou pozván do Tokia. Začátkem září se japonská vláda dohodla na základních zásadách budoucích jednání, zvláště na vymezení budoucích sfér vlivu. Taktéž překonala odpor k jednání s Německem ze strany námořnictva.

Ribbentrop skrze Stahmera Macuokovi sdělil 9.-10. září návrh na obrannou smlouvu zaměřenou proti USA, zavazující signatáře přispěchat ostatním na pomoc, pokud by je Spojené státy napadly. V tomtéž poselství vyjádřil německé uznání japonského vůdcovství

⁷⁴ Indonésie zatím zůstávala pod nizozemskou koloniální správou, Japonsko zatím na jeho území nezasahovalo s tím, že to tak zůstane, dokud budou stejně činit i Britové. Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 276
Jednalo se o letecké základny v severní části Indočíny. Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 577

v jejich sférách zájmu (Velké Východní Asii), ale také ony obavy, aby nevznikla světová válka. Proto musel odmítnout nabídku japonské pomoci proti Británii, ke zklamání Japonců.

Takové spojení mělo Spojené státy zastrašit. V Japonsku prozatím tento návrh přijali. Pokusili se však prosadit tajné dodatky, jež by: 1) Tokiu zaručily právo definovat, co by mohlo samo považovat za ono napadení Spojenými státy, 2) zavazovaly Německo vstoupit do války s USA, aby se předešlo jejich útoku na Japonsko, 3) zavazovaly Němce pomáhat Japoncům, pokud by došlo k jejich válce s Británií.

Vše však Ribbentrop odmítl a tak se nakonec japonská vláda rozhodla spokojit s maximem možného, tedy prakticky přistoupit na německé návrhy. Jednání spěla k písemné dohodě, 19. září se představitelé japonské vlády definitivně rozhodli vstoupit do aliance s Německem a Itálií.⁷⁵ Až tehdy se Ribbentrop rozhodl do věci zapojit Italy. Podívejme se však napřed na vývoj jejich vztahů s Německem od chvíle jejich vstupu do války, kterou jsem zakončil kapitolu minulou.

Po podepsání příměří s Francií Itálie očekávala útok Německa na samotné Britské ostrovy, aby dorazil Velkou Británii. S níž stále oficiálně válčil jak Berlín, tak Řím. Hlavní nápor pochopitelně museli vést Němci (ať už kvůli vojenské převaze, tak blízkosti jimi zabraných oblastí). Koncem června dokonce Mussolini nabízel Hitlerovi italské letecké a pozemní síly.⁷⁶ Jenže z Německa záhadně nepřicházela odpověď.⁷⁷

Místo toho, aby Anglii dorazil, se Hitler totiž zamýšlel s Brity usmířit, uzavřít mír.⁷⁸ Proto umožnil britským vojákům uniknout z obklíčeného Dunkerque na přelomu května a

⁷⁵ Více k názorům uvnitř japonské vlády během konference v císařském paláci, viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. str. 192-193

⁷⁶ Částečně také jako pomstu za britské bombardování Turína hned druhý den po vyhlášení války. Stalo se tak dříve, než se jakákoli složka italské armády vzmohla na první akci. Viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 314

⁷⁷ Hitler naopak 2. června nabízel Italům letecké prostředky k bombardování Suezského průplavu. Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 86

⁷⁸ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 260

To odpovídalo původní ideologii Mein Kampfu, kdy Anglie měla být jedním z potenciálních spojenců a naopak Sovětský svaz a komunismus přirozeným nepřítelem nacismu (nemluvě o územích potřebných pro rozvoj německého národa).

června.⁷⁹ Ciano se o Hitlerových postojích přesvědčil, když dorazil 7. července do Berlína. Získal pocit, že německý vůdce je spíše pro pokračování v boji, ale zatím ještě není plně rozhodnut. Na italská přání na reorganizaci a zisky území⁸⁰ v oblasti Středozeemí, Balkánu, Blízkého Východu a Afriky nijak nereagoval, pomoc italské armády zdvořile odmítl, leteckou pomoc však zatím nikoli.

Celou polovinu července se očekával Hitlerův projev, kde měl veřejně dát Velké Británii nabídku k míru. V tomto očekávaném projevu, předneseným 19. července v Říšském sněmu, však žádný velkorysý návrh na uzavření míru neučinil. Mussolini se obával, že by německé nabídky na nějaké srozumění mohli Britové vyslyšet, sám totiž chtěl válku. Britové ale tyto pokusy odmítli s tím, že Berlín pouze požaduje akceptování jeho nového uspořádání v kontinentální Evropě.

Krátce před tím, 16. července, Hitler odpověděl v dopise Mussolinimu na nabídku vojenské pomoci pro útok na Britské ostrovy. Odmítl ji z důvodů nesnází, které by plynuly z nutnosti zásobovat navíc i italskou armádu. Göring, německý velitel letectva, později doporučil Alfierimu, aby Itálie soustředila své letecké síly ve Středozeemním moři.

O pokračování ve válce s Británií tedy bylo rozhodnuto. Invazi na Britské ostrovy nutně musela předcházet absolutní vzdušná nadvláda. Letecká bitva o Británii začala 10. července⁸¹ (Hitler ji odvolal až 17. září), ale plány na vylodění však stále ujasněny nebyly⁸² a

⁷⁹ Že Hitler dobýt Anglii nechtěl, jasně tvrdí L. Hart, viz Hart, B. H. L.: *Válka z druhého břehu: vzestup a pád německé armády očima Hitlerových generálů*. Brno, 2004, str. 144

Podobně viz Nálevka, V.: *Druhá světová válka*. Praha, 2003, str. 44

⁸⁰ Více k italským požadavkům (na které Itálie neměla ekonomický potenciál) viz Nálevka, V.: *Druhá světová válka*. Praha, 2003, str. 50

⁸¹ Letecké souboje v kanálu La Manche probíhaly prakticky i po pádu Francie. 10. červenec je označován jako oficiální počátek bitvy o Británii. Viz např. Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 309

⁸² Rozkaz připravit plán invaze Hitler vydal až 16. července. Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 293

přímý rozkaz zničit britské letectvo Hitler vydal až 1. srpna. Souběžně už během července přikázal vypracovat plány útoku na Sovětský svaz.⁸³

Neschopnost Luftwaffe zničit RAF spolu s nedokončením příprav a špatným podzimním počasím nakonec způsobily odložení invaze do Británie na neurčito a později její odvolání. Po celou dobu bitvy o Británii nechali Němci Italy prakticky neinformované, jak si posteskl Ciano do svého deníku.⁸⁴ V podstatě v Itálii dostávali pravidelně pouze informace o dalších odkladech plánované ofenzívy. V srpnu dokonce Němci požádali o italské letecké síly – přičemž nabídka na tu samou pomoc přišla z Itálie v červnu a v červenci nebyla přijata.

Dne 4. srpna zahájili Italové útok na Britské Somálsko a ještě téhož měsíce ho dobyli. Mussolini taktéž chtěl zaútočit na Jugoslávii, Řecko a Egypt, ale od prvých dvou ho odradil Ribbentrop přes Alfieriho a od útoku na Egypt nedostatečné přípravy. Na britské jednotky v Egyptě došlo k útoku až 14. září. Mimoto již od italského vstupu do války pokračovalo letecké bombardování Malty.

Koncem srpna německo-italské vztahy kromě války s Británií zaměstnával také spor na Balkáně. Poté, co si Stalin na Rumunsku vymohl území, jež kdysi patřilo carskému Rusku (Besarábie) a po dohodě s Německem i rumunskou Severní Bukovinu, vznesli na rumunská

⁸³ Viz Telegram Říšského ministra zahraničních věcí německému velvyslanci v Sovětském svazu (Schulenburgovi) z 15. června 1940 a viz Telegram německého velvyslance v Sovětském svazu (Schulenburga) německému zahraničnímu úřadu z 25. června 1940, citováno dle Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 86 a 87

Velmi pravděpodobně ho ovlivnila sovětská okupace tří pobaltských států a rumunských území Besarábie a Severní Bukoviny z konce června 1940. Přičemž požadavek na Severní Bukovinu Stalin vyslovil až v červnu a její otázka nebyla předmětem žádné dosavadní německo-sovětské smlouvy.

Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 260-261

Dále se těmito záborů dostalo téměř milion etnických Němců pod vládu Moskvy a sovětské hranice se nebezpečně přiblížily rumunským ropným nalezištím, na něž si Němci dělali nárok.

Hart, B. H. L.: *Válka z druhého břehu: vzestup a pád německé armády očima Hitlerových generálů*. Brno, 2004, str. 226-227

Mimoto Rusko pokládal za poslední naději Anglie a porážka Ruska byla jedním ze způsobů, jak Anglii porazit, když předchozí (nabídka míru, invaze na Britské ostrovy) selhaly.

Nálevka, V.: *Druhá světová válka*. Praha, 2003, str. 47

Podle Hitlera bylo jediným důvodem, proč Britové nepřijímají mír, ačkoli nemají naději na úspěch, očekávání zahraniční pomoci. A protože Amerika podle něj nebude bojovat v Německu (spíš vstoupí do války proto, aby získala Kanadu), tato pomoc musela být ruská a proto poražením Ruska Anglii nezbude než přijmout německé mírové podmínky.

⁸⁴ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 96

území požadavky jeho sousedi, Bulhaři a Maďaři.⁸⁵ Rumuni, kteří se obrátili na německou pomoc v případě sovětských požadavků, i tentokrát hledali ochranu u Německa a dokonce slíbili podřídit svou politiku politice Osy.

Na jedné straně byly Bulharsko a Maďarsko Hitlerovými spojenci, na straně druhé však potřeboval rumunskou naftu. Při jednání s rumunskými představiteli jim 26. července Hitler slíbil německé a italské záruky, pokud by se se svými sousedy dohodli. V Německu tento kompromis potřebovali, protože zásah Němců do záležitostí Rumunska by vyžadoval konzultace se SSSR podle paktu Ribbentrop-Molotov.⁸⁶

Když se Rumunsko s Maďarskem nedokázalo během srpna dohodnout, zavolal Ribbentrop Cianovi, aby se s ním a maďarskými a rumunskými zástupci sešel ve Vídni a řešení jim doslova vnutil. V tomtéž telefonátu 26. srpna také Cianovi přiznal, že odmítl jednat s řeckým zástupcem, který se pokoušel v Berlíně vysvětlovat stanovisko ke sporu s Itálií. Německý ministr zahraničí prohlásil, že Německo je s Italy „solidární v každém ohledu“⁸⁷ a doporučil Řekům jednat přímo s Římem.

Před setkáním ve Vídni se Ciano sešel s Hitlerem k prodiskutování mezinárodní situace, zvláště útoku na Britské ostrovy. Německý diktátor z odkladů vinil počasí, Ciano však získal dojem, že se Hitler rozhodl útok definitivně odložit. V maďarsko-rumunském sporu ponechal rozhodování na Cianovi a Ribbentropovi (Mussolini ostatně také ponechal Cianovi volnou ruku). Ve skutečnosti Hitler bez porady s Itálií rozhodl, jak velká území Rumuni odstoupí – na Cianovi s Ribbentropem zůstal úkol stanovit nové hranice.

⁸⁵ Povzbuzování Stalinem. Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 42

⁸⁶ Dle článku III. Smlouvy o neútočení mezi Německem a Svazem Sovětských Socialistických Republik. In Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 32-34

Navíc v tajném dodatečném protokolu téhož dokumentu německá strana projevila nezájím o oblasti okolo Besarábie – „řešení“ otázky rumunských území tedy spíše náleželo SSSR.

⁸⁷ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 100

V tzv. druhé vídeňské arbitráži se 29.-30. srpna rozhodlo o nové podobě hranic⁸⁸ a Itálie s Německem poskytly záruky nedotknutelnosti rumunského území. Bez konzultací se SSSR, který později vyjádřil protesty. Ostatně o několik týdnů později, 19. září, dal Hitler rozkaz vyslat část armády do Rumunska. Oficiálně k výcviku rumunské armády,⁸⁹ fakticky k zajištění ropných polí. Opět tak učinil bez konzultace se Sovětským svazem či Itálií.

Třináctého září (tj. den před zahájením italské ofenzivy proti Britům v Egyptě) Ribbentrop telefonoval do Říma Cianovi, že s ním a Mussolinim chce osobně probrat téma Ruska a USA. Ciano přijal, Ribbentrop do Říma dorazil 19. září. Teprve ten den se Italové dozvěděli o probíhajících německo-japonských jednáních a spojenecké smlouvě, jež by měla být do týdne podepsána v Berlíně, pokud s ní budou i v Itálii souhlasit.

Německý ministr zahraničí ujistil své italské spojence, že pakt s Japonskem přinese Ose výhody proti USA, které hrozba japonského loďstva odradí od zásahů do války, i proti Sovětskému svazu, který by se k paktu mohl později připojit, čímž by se jeho pozornost a expanze nasměrovala do Střední Asie a Indie. A tedy mimo Evropu a zájmy Německa, Itálie a také Japonska. Dle jeho názoru porážku Velké Británie oddálila pouze nepřízeň počasí a jen na ní záleží, kdy dojde k vítězné invazi,⁹⁰ a navíc se má do války zapojit Španělsko (při té příležitosti před Italy přečetl vzkaz Hitlera Francovi).

Mussolini radil spojenectví s Japonskem, aby se neutralizovala akce Američanů, kteří „ve všech praktických ohledech stojí na straně Anglie.“⁹¹ Dále za italskou stranu vyjádřil

⁸⁸ Hranic maďarsko-rumunských. Otázka rumunsko-bulharských hranic, tedy otázka jižní Dobrudže, se tím urychlila a 7. září 1940 Rumunsko Dobrudžu odstupuje Bulharsku. Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 42-43

⁸⁹ Viz Dopis Říšského ministra zahraničí Stalinovi z 13. října 1940. Viz Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 103

A také k ochraně německých zájmů, jak Ribbentrop sdělil Stalinovi v dopise z 13. října 1940.

Viz Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 710

O několik dní později německé jednotky zajistily doly na nikl ve Finsku. Sovětskému svazu oficiálně krátce před tím bylo pouze sděleno, že německé posily do Norska se přepraví napříč Finskem.

⁹⁰ „Postačí jediná divize, aby se zhroutil celý anglický obranný systém,“ řekl Ribbentrop Mussolinimu. Podle překladatele Schmidta reagoval Duce nedůvěřivým a zároveň pobaveným pohledem. Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 224

⁹¹ Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 499

názor o problému Jugoslávie a Řecka. Nutnost útoku na Řecko srovnal s někdejší nutností Německa zaútočit na Norsko. S Ribbentropem se však shodli, že prozatím je prioritou Osy porazit Velkou Británii.

Ačkoli se Ciano domníval, že přistoupení k německo-japonskému paktu Američany neodradí, ale naopak pohne k větší spolupráci s Brity (což se brzy ukázalo jako pravda), Italové se rozhodli ke smlouvě přistoupit. Tzv. Pakt tří neboli Trojstranný pakt byl nakonec podepsán dne 27. září 1940 v Berlíně. Za německou stranu přiložil podpis Ribbentrop, za italskou Ciano a za japonskou velvyslanec Kurusu.

Smlouva stvrzovala ideologickou sounáležitost států Osy, avšak k velkým spojeneckým povinnostem nezavazovala. Jediný závazek se týkal povinnosti signatářů pomoci jinému (všemi politickými, ekonomickými a vojenskými prostředky), pokud by byl napaden státem, jenž se v době podepsání paktu nepodílí na válce v Evropě nebo čínsko-japonské válce.⁹²

Právě tento bod měl Spojené státy odstrašovat. Jenže aplikace tohoto článku o vzájemné pomoci měla vzniknout pouze, pokud se všechny tři státy shodnou, že k napadení došlo, jak sdělil Evžen Ott (německý velvyslanec v Tokiu) Macuokovi.⁹³ Navíc, jak opět správně podotkl Ciano, „Japonsko je vzdálené, jeho pomoc problematická.“⁹⁴ A podobně problematická se jevila pomoc Japonsku od evropských států Osy.

Tu si ostatně Japonsko od Paktu tří neslibovalo. Klíčová pro něj byla válka v Číně. Proto očekávalo, že uzavření smlouvy s Německem a Itálií Čínu izoluje. Zlepšením vztahů se Sovětským svazem (ostatně Němci přislíbili zprostředkování sovětsko-japonského sblížení), izolováním Spojených států, ukončením zahraniční pomoci Číně, bude-li eurasijský kontinent rozdělen mezi Osu. Taktéž tato smlouva představovala ze strany Japonska jakési potvrzení od

⁹² Článek III., Tripartite Pact: Germany, Italy and Japan, September 27, 1940. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 97

⁹³ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 278

⁹⁴ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 108

Německa, že se nebude dožadovat navrácení kolonií v Tichomoří – Tichomořská oblast touto dohodou spadala do japonské zájmové sféry.

Ve vztahu k SSSR pakt explicitně zmiňoval, že nijak neovlivňuje politické vztahy s ním a signatáři.⁹⁵ Japonsko podpisem dále uznalo vedoucí postavení Německa a Itálie v rámci „Nového pořádku v Evropě“,⁹⁶ Německo s Itálií naopak uznaly nadvládu Japonska v rámci „Velké východní Asie“.⁹⁷ V podstatě tak smlouva zhruba vymezovala sféry vlivu.

Závěrem bych k Trojstrannému paktu zmínil, že celkově zlepšil vztahy uvnitř Osy. Óšima se opět stal japonským velvyslancem v Berlíně. Brzy ke smlouvě přistoupilo Maďarsko a Rumunsko, později další evropské státy (viz dále). Spojené státy nezastrašila, naopak Roosevelt jí obratně využil ke svému znovuzvolení. Zakrátko Američané uvalili na Japonce další embarga, na vývoz železa a oceli, posílili pomoc Británii i Čankajškovi v Číně a demonstrativně také americké loďstvo na Filipínách.

Co se týče Sovětského svazu, Ribbentrop Molotova o dohodě zpravil den před jejím podepsáním (což lze těžko považovat za splnění povinnosti předchozích konzultací dle Smlouvy o neútočení z 23. srpna 1939), ujistil ho jejím namířením proti USA a vyslovil naději, že Molotov brzy navštíví Německo k prodiskutování budoucích vzájemných politických cílů. Zamýšlel, že by Stalin k paktu přistoupil a nasměroval svoji expanzi mimo Evropu (jak jsem již výše zmínil). Ostatně 30. září Hitler Stalina pozval k rozdělení britských území. Hitler nabízel, co nevlastnil.

Třetí kapitola se věnovala vzniku Trojstranného paktu, jenž se nakonec ukázal maximálním dosaženým výsledkem diplomatických vztahů zemí Osy. Japonsko vůči Německu striktně udržovalo svoji neutralitu a nemínilo slevit. Když však porážky evropských

⁹⁵ Článek V., Tripartite Pact: Germany, Italy and Japan, September 27, 1940. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 97

⁹⁶ Článek I., Tripartite Pact: Germany, Italy and Japan, September 27, 1940. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 96

⁹⁷ Článek II., Tripartite Pact: Germany, Italy and Japan, September 27, 1940. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 97

států otevřely cestu k japonské expanzi do Jihovýchodní Asie, změnilo kurz zahraniční politiky a snažilo se o opětovné sblížení s Německem. Tentokrát Německo rozhodovalo, jak dalece se vztahy rozvinou, a Japonsko akceptovalo minimum dosažitelného (ač by chtělo víc). K úspěšně probíhajícím jednáním Němci přizvali Italy a výsledné stvrzení společného zájmu Osy se dostavilo v podobě Trojstranného paktu. Dalšími kapitolami pokračuji v analýze vývoje vztahů států Osy po podepsání Trojstranného paktu.

4. Německo-italské vztahy a vznik celosvětového konfliktu

Trojstranný pakt utvrdil ideologické propojení Itálie s Německem (a Japonskem). V této době si Itálie mohla dovolit nezávislost ve svých jednáních na mezinárodním poli. O rok později si Mussolini uvědomí, že on a s ním Itálie jako stát jsou pouze stínem (byť privilegovaným) v německé zahraniční politice a vojenské síle. Do tohoto postavení se však dostal vlastní vinou. Jak a proč, to ukážu v následujících řádcích.

Druhý den po podepsání Trojstranného paktu Cianem v Berlíně, se italský ministr zahraničí sešel s Hitlerem. Ten nabídl další schůzku s Mussolinim na Brenneru. Téma jejich hovoru se týkalo především vstupu Španělska do války – Hitler se postavil proti, protože Španělé vznášeli příliš vysoké požadavky (na výzbroj a zásobování armády, ale také na území, která náležela Vichy, takže Francouzi by museli být odškodňováni dobytými britskými koloniemi, pokud by vůbec na odstoupení svých území Španělsku přistoupili). Ciano si povšiml, že jejich hovor (koncem září) se vůbec netočil ani okolo vylodění na Britských ostrovech, ani okolo konečné britské kapitulace.⁹⁸

Oba evropští diktátoři se opět sešli v Brenneru 4. října. Ačkoli se rozhovor opět nesl v duchu Hitlerova monologu, Mussolini byl spokojen. Dostal z Německa alespoň nějaké hrubé rysy jejich budoucích plánů, Hitler především hovořil o snaze zapojit vichystickou Francii do

⁹⁸ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 109

války proti Britům. Takové potenciální německo-francouzské spojení italského diktátora poněkud znepokojilo, mohlo k němu dojít jedině na úkor Itálie.

Ohledně Stalina Hitler vyjádřil svou nedůvěru, ale informoval Duceho o pozvání Molotova na návštěvu do Berlína, během níž se pokusí zaměřit zraky Sovětů proti Indii. S pomocí Španělska⁹⁹ nebo s invazí na Britské ostrovy nelze zatím počítat, klíčový boj proti Britům se měl odehrát ve Středomořské oblasti. Mussolini se stihl rozhovřit o plánech na dobytí Egypta, což šlo s tímto plánem boje s Británií propojit. Hitler nabídl německé speciální jednotky, Duce je však zdvořile odmítl.

Podle rozkazu z 19. září napochodovala dne 8. října 1940 německá vojska do Rumunska. Mussolini se tím cítil zcela pobouřen. Na Rumunsko (a Balkán vůbec) si dělal zásluku a před několika dny v Brenneru se od Hitlera o těchto záměrech nedozvěděl ani slovo. Rozhodl se mu tento čin oplatit, a to úspěšnou válkou s Řeckem. „Hitler mne vždy staví před hotové věci. Tentokrát mu však oplatím stejně. Dozví se z novin, že jsem obsadil Řecko.“¹⁰⁰ Zamýšlel také posílit vliv Itálie na rumunskou politiku, a taky když 10. října Ribbentrop oznamoval změnu názoru na odmítání maďarské žádosti přistoupit k Paktu tří, Duce navrhl, aby se členem stali také Rumuni.¹⁰¹

První upozornění, že se chystá italský útok na Řecko, obdržel Hitler 25. října v dopisu, v němž si Mussolini stěžoval na německo-francouzské sblížení (v těch dnech Hitler a Ribbentrop pendlovali mezi jednáními s Francií a Španělskem) a na pokusy Britů zmocnit se Balkánu, což uváděl jako důvod, proč musí brzy podniknout akce proti Řecku. Datum

⁹⁹ Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 500

Splnění španělských nároků by podle Hitlera Francouze přivedlo k de Gaulleovi, Britové by obsadili Kanárské ostrovy a obojí by přinutilo Němce roztáhnout své síly a rozšířit operační sféru Osy.

¹⁰⁰ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 114

¹⁰¹ Maďarsko přistoupilo k paktu 20. listopadu 1940, Rumunsko o dva dny později, Slovensko o další dva dny poté. Viz Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 239-240

nesdělil. Německý ministr zahraničí okamžitě zareagoval svoláním naléhavé schůzky obou evropských diktátorů z Osy, k níž mělo dojít 28. října v severoitalské Florencii.¹⁰²

Italští politici se rozhodli předat Řecku takové ultimátum, jehož důsledkem bude buď přijetí italské okupace, nebo italský útok. Text ultimáta sdělili 27. října také německému diplomatovi. Hitlera zastihla zpráva z velvyslanectví, že se nezadržitelně blíží italský útok na Řecko, až cestou do Florencie.

Po neúspěších se Španěly a Francouzy ho tato informace naprosto rozčílila a byl pevně rozhodnut ve Florencii Mussolinimu útok rozmluvit za každou cenu. V tomto ročním období ho považoval za nesmyslný a kromě způsobu, jakým se o něm dozvěděl, ho rozlítilo, že takový krok destabilizuje situaci na Balkáně a zkříží jeho plány. Chtěl totiž Řecko neutrální, v případě války s Osou by mu totiž na pomoc mohla přispěchat Velká Británie a tím by z jihu ohrozila přísun rumunské nafty. Tolik důležité pro německou válečnou mašinerii.

Jenže když Hitler 28. října dorazil do Florencie, věděl, že již přijel pozdě (o několik hodin). Ten den¹⁰³ italská vojska z Albánie zaútočila. Mussolini si svoji „pomstu“ vychutnal a oznámil útok na Řecko ve stylu podobných německých oznámení z dřívějšíka.¹⁰⁴ Hitler potlačil svoji zlost, vyjádřil s italským dobrodružstvím diplomatický souhlas a nekomentoval ho. Zato následné rozhovory se opět ukázaly jako Hitlerův monolog o vztazích s Francií a Španělskem (a ztroskotané naději na spojení),¹⁰⁵ dále s Japonskem a Ruskem.

Zvláště poslední ze jmenovaných měl v úmyslu přitáhnout k bojům s Brity, ale kvůli vzájemné nedůvěře mezi Hitlerem a Stalinem se nemělo v žádném případě jednat o těsné

¹⁰² Ridley však tvrdí, že se na ní Mussolini s Hitlerem dohodli již před několika týdny (4. října) v Brenneru. Viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 317

Podle jiných autorů bylo setkání ve Florencii 28. října dohodnuto až na poslední chvíli. Hitler se totiž vracel z jednání se Španěly a Francouzy zpět do Německa, cestou ho zastihl Mussoliniho dopis, a proto musel okamžitě změnit plán cesty a jet do Florencie. Viz např. Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 723

¹⁰³ Den byl také výročím pochodu na Řím. Viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 317

¹⁰⁴ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 234

¹⁰⁵ O španělských požadavcích prezentovaných Francem v Hendeye Hitler prohlásil, že „by si raději nechal vytrhnout tři nebo čtyři zuby, než by podstoupil dalších devět hodin rozhovorů s Francem.“ Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 312

spojenectví Moskvy s Berlínem. Rozhodně se postavil proti sovětskému pronikání do Evropy – což dávalo Mussolinimu určitou jistotu, že se Německo postaví proti případným požadavkům Stalina na Balkáně, jenž byl sférou zájmu Itálie. Také se Italové dozvěděli o návštěvě Molotova v Berlíně, k níž mělo dojít za čtrnáct dnů.¹⁰⁶

Válka s Řeckem se pro Itálii nevyvíjela dobře. Řekové přešli do protiútoků a pronikli až za albánské hranice, Britové se vylodili na Krétě a plánovali další pomoc. A 11. listopadu utrpěla italská flotila vážné ztráty při britském leteckém útoku na její základnu v Tarantu.¹⁰⁷ Dne 18. listopadu se Ciano v Rakousku setkal s Hitlerem, který si dělal starost o italské vyhlídky v Řecku a který zároveň tuto akci otevřeně kritizoval. Navrhl jednání s Jugoslávií o spojení.

To Duce z Říma odsouhlasil a Hitler poté Cianovi nastínil plán podpory nastolení prince Pavla na trůn v Jugoslávii. Při loučení neopomenul zdůraznit, že zůstává při Mussolinim, při čemž se odvolával na svůj slib, daný Italům při příležitosti anšlusu Rakouska.¹⁰⁸ Duce mu osobně napsal dopis, aby mu jej Ciano v Římě předal. V něm opět Duceho zkritizoval za řecké dobrodružství, od něž ho zamýšlel ve Florencii odradit. Mussolini německé návrhy na pomoc tentokrát přijal. V odpovědi mj. oznámil, proč musely italské jednotky ustoupit z Řecka zpět do Albánie. To už Hitler věděl, jak je situace vážná.

Další ránu italským snahám o expanzivní výboje zasadila Anglie. Dne 9. prosince podnikla její vojska protiofenzívu z Egypta a do týdne Italy z Egypta vyhnala. Britové se však

¹⁰⁶ Více viz Memorandum o rozhovoru, který vedl Říšský ministr zahraničních věcí s předsedou Rady lidových komisařů a Lidovým komisařem zahraničních věcí V. M. Molotovem za přítomnosti zástupce Lidového komisaře zahraničních věcí Děkanozova a rovněž Velvyslanckého rady Hilgera a pana Pavlova v roli tlumočnicka; konal se v Berlíně 12. listopadu 1940. Viz Brod, T.: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, 1990, str. 108-140

Během návštěvy Molotova v Berlíně, 12-14. listopadu 1940, se Ribbentrop a poté Hitler snažili se sovětským ministrem zahraničí domluvit na stanovení sfér vlivu mezi Ruskem a Osou a vyjednat jakýsi čtyřstranný pakt. Celé rozhovory však dopadly krachem.

¹⁰⁷ Zrovna v den, kdy na výslovnou Mussoliniho žádost několik desítek italských letadel provedlo nálet na Británii, přičemž jich několik britská obrana sestřelila. Jednalo se o první a poslední italský zásah proti Britským ostrovům. Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, 1993, str. 521

¹⁰⁸ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 127

„Z této Vídně jsem poslal Mussolinimu telegram, abych jej ubezpečil, že nikdy nezapomenu pomoc, kterou mi prokázal v den anšlusu. Potvrzuji dnes, že s ním ze všech svých sil zůstanu.“

nezastavili a pokračovali v úspěšném útoku dál do Libye až do ledna příštího roku. Jejich úspěchy vyvolaly protiitalské povstání v Habeši. Paralelní válka skončila fiaskem.

Zoufalá situace válčící Itálie na Balkáně a v severní Africe donutila Mussoliniho učinit dosud nemyslitelné. Požádat Německo o pomoc. Už 18. prosince zaslal Hitlerovi zprávu, v níž vylíčil stav věcí po pravdě a požádal o podporu, o intervenci přes Bulharsko a vyslání německých tankových jednotek do Libye. Při tom ještě v říjnu v Brenneru německou pomoc pro válku v severní Africe odmítal, obával se totiž, že jakmile by se německé jednotky dostaly do Afriky (do oblasti italské sféry zájmů), už by nikdy neodtáhly pryč. Zároveň také chtěl mít slávu za dobytí Egypta jen pro sebe.

Hitler uvažoval, že by Duceho potrestal za jeho lehkovážné akce, jimiž destabilizoval situaci na Balkáně, avšak brzy se mu rozhodl pomoci a pomoc přislíbil v dopise z přelomu roku. Zdůraznil zde nutnost, aby Italové stabilizovali frontu v Albánii, do té doby, než Německo dokončí přípravy. K tomuto kroku se rozhodl nejen proto, že jeho jižnímu spojenci hrozila vojenská katastrofa, ale také poněvadž vojenská přítomnost Britů v Řecku ohrožovala rumunská naftová pole, důležitý zdroj zásobování německé armády nyní již obsazený německými jednotkami. Ty dostaly rozkaz k přípravě akce proti Řecku, operaci Marita.¹⁰⁹

V lednu se také rozhodl podpořit Italy i v Africe. Domníval se sice, že „*je pro výsledek války důležité, aby Itálie nezkolabovala*“¹¹⁰ a kvůli prestiži Osy, aby neztratila severní Afriku. Avšak zároveň Italům nedůvěřoval a tak rozkázal všechny plány na pomoc před Itálií utajovat. „*Existuje velké nebezpečí, že královská rodina předává zprávy Británii.*“¹¹¹ Kromě operace Marita a poslání jednotek do Afriky také rozhodl o vyslání pomoci do Albánie.

Oba diktátoři se měli sejít kvůli projednání německé pomoci. Mussolini toto setkání stále odkládal, zamýšlel ho totiž učinit až po nějakých italských vítězstvích, kterými by

¹⁰⁹ Původně se Hitler chtěl vyhnout vojenskému tažení, zajistit odchod Britů z Řecka a zprostředkovat italsko-řecké urovnání vztahů, ale to Řekové nakonec odmítli. Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 289

¹¹⁰ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 727

¹¹¹ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 727

dosavadní porážky alespoň částečně odčinil a neukázal se před Hitlerem v úplně špatném světle. Vítězství však nepřicházela a Ciano 5. ledna (1941) telegrafoval Alfierimu, aby zařídil schůzku mezi 12. a 19. lednem. K setkání došlo v Berchtesgadenu 19. ledna, přítomni byli i oba ministři zahraničí.

Hitler přislíbil pomoci, na oplátku žádal, aby Italové svou diplomacií zařídili vstup Španělska do Osy v takovém čase, aby do konce zimy mohlo dojít k obsazení Gibraltaru.¹¹² Vyjádřil také svou rostoucí nevráživost vůči SSSR, avšak o plánu útoku na východ se nijak nezmínil.¹¹³ V ostatních záležitostech se Duce nedozvěděl nic určitého ohledně dalšího německého postupu ve válce s Velkou Británií, snad kromě nesnází, kvůli kterým se již neuvažuje o vylodění na ostrovech.

Celkově se Hitler k Mussolinimu zachoval jako k příteli v nouzi, bez jakýchkoli urážek či výčitek. Kdežto Ribbentrop se takto přátelsky nezachoval a nerozpakoval se Cianovi připomenout, že si Italové za blamáž v Řecku mohou sami. V následujících dnech se vojenské složky Němců a Italů na mnoha poradách zabývali konkretizací plánů společného postupu na pomoc italským jednotkám. Tato setkání ukončila Duceho představu, že ve Středomořské oblasti bude pánem jenom on. Odteď měli být Němci přítomni v celé oblasti, na Balkáně, Sicílii, severní Africe i mateřské Itálii.

Německou pomoc představovaly letecké síly umístěné na Sicílii a v jižní Itálii. Rozkaz k jejich přesunu do středomořského válčiště (a k bojům o Maltu zvláště) Hitler vydal už 10. prosince 1940 po britském protiútoky v Egyptě. Tato letadla zasáhla do bojů ještě před setkáním v Berchtesgadenu. Jedenáctého ledna (1941) rozkázal k přesunu pozemních

¹¹² Nakonec však italsko-španělská jednání neuspěla, více viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 290

¹¹³ Viz Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 718

Útok na SSSR, přitom již měl stanovené i datum. 18. prosince 1940 získal název „Plán Barbarossa“ a přípravy se měly ukončit do 15. května 1941.

Více viz též Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 316

„Německý wehrmacht musí být ještě před ukončením války s Anglií připraven na podrobení Sovětského Ruska v krátkém tažení.“

Viz Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 142 a 143

Ciano naopak na začátku ledna Němce informoval o rozvíjejících se italsko-sovětských rozhovorech.

jednotek do severní Afriky. Jedenáctého února dorazily první z nich, jednotky Afrika-Korpsu pod velením generála E. Rommela.

Německé plány k útoku na Řecko se vypracovávaly už od prosince 1940. Složitá vyloďovací operace v Albánii nepřicházela příliš v úvahu, německá armáda se na jih Balkánského poloostrova mohla dostat buď pochodem přes Jugoslávii, nebo Bulharsko. Rumunsko a Maďarsko už tou dobou byly plně v područí Osy, resp. Německa, což vyjadřovala jejich přistoupení k Paktu tří. Bulharsko se dlouho z obav ze sovětské reakce zdráhalo k této smlouvě přistoupit.

Dne 1. března 1941 přidalo svůj podpis k Trojstrannému paktu i ono a současně povolilo na svém území přítomnost německých jednotek. Za odměnu mělo získat přístup k Egejskému moři. Březen se tedy nesl ve znamení přesunu německých vojáků do Bulharska. V reakci na to Řekové, kteří dlouho odmítali přímou britskou vojenskou pomoc (tj. vyslání expedičního sboru na řeckou pevninu), změnili svůj postoj a přijali rozsáhlou britskou vojenskou podporu včetně britského sboru.

Přesun vojáků z Egypta do Řecka se od Britů ukázal jako chyba, protože 31. března Rommel v Africe zahájil ofenzívu, když se krátce před ní odmítl podřídit rozkazům italského vrchního velitele, který se snažil ubránit držené území a nepodnikat ofenzivní akce. Během dvou týdnů se německé síly dostaly až k egyptské hranici a prakticky dobyly zpět Libyi a vše, co Italové od prosince v severní Africe ztratili (kromě Tobruku).

Německo se obávalo, že by si Britové mohli zřídit v Jugoslávii základnu a tak dlouho na ni naléhalo, aby přistoupila k Paktu tří také. Stalo se tak 25. března 1941.¹¹⁴ Jenže tyto podpisy premiéra a ministra zahraničí vyvolaly okamžitou vlnu nespokojenosti a v noci z 26. na 27. březen státní převrat proněmeckou vládu svrhl. Nová vláda se pokusila o navázání

¹¹⁴ Viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 292

Avšak s tajnými dodatky, které ji prakticky zbavovaly závazků vůči ostatním státům Osy.

Viz Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 730

Zároveň při návratu dostali od Ribbentropa vzkaz, že Německo bude respektovat územní celistvost Jugoslávie a nebude požadovat během války právo na přechod jejím územím. Obojí velmi brzy poruší.

vztahů se SSSR.¹¹⁵ Uražený Hitler zuřil, nechtěl čekat na možné vyhlášení přetrvávající loajality k Německu a přikázal do operace Marita začlenit i útok na Jugoslávii.¹¹⁶ Kvůli tomu dokonce odložil i útok na SSSR o několik týdnů.

Aniž by čekal, až německý štáb vypracuje plány útoku, telegrafoval o půlnoci 27. března do Itálie, že vztahy s Jugoslávií vyřeší vojensky. Pevně rozhodnut ji vojensky zničit vůbec nebral ohledy na italské zájmy na Balkáně. Požádal Mussoliniho, aby v příštích několika dnech nepodnikal žádné akce v Albánii, uchránil hlavní albánsko-jugoslávské hraniční přechody, maximálně posílil jednotky v Albánii a především vše držel v tajnosti. V tomto ohledu sice vzal v úvahu ohroženou situaci Italů v Albánii, fakticky Mussolinimu přikazoval, co má učinit pro úspěch nevyhnutelné německé operace.

Během deseti dnů německý štáb začlenění Jugoslávie do operace Marita dokázal. Šestého dubna zahájila německá armáda souběžný útok na Řecko i Jugoslávii. Italské, maďarské a bulharské síly byly předem přizvány, připojily se, ale nepředstavovaly příliš významný příspěvek k bojům. Desátého dubna 1941 vyhlásila ustašovská organizace vedená Paveličem nezávislé Chorvatsko. Jugoslávie kapitulovala 17. dubna, Řecko 23. dubna. Dvacátého května zahájily německé výsadkové jednotky útok na Krétu, kam se stáhly britské síly z Řecka, a do prvního června obsadila Osa i ji.

Německé angažmá na Balkáně, do značné míry způsobené neuváženým italským útokem na Řecko, způsobilo Německu, ale i Itálii několik problémů. 1) Odložilo operaci Barbarossa (Hitlerův útok na Sovětský svaz) o několik týdnů a to se koncem roku 1941 během kruté ruské zimy ukázalo jako podstatné, ne-li fatální. 2) Po zbytek války zde kvůli partyzánům museli mít Němci i Italové rozmístěno mnoho ozbrojených sil.

¹¹⁵ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 115

Jugoslávie uzavřela se Sovětským svazem pakt o neútočení 5. dubna.

Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 46

Resp. Smlouvu o neútočení a přátelství. Podle Santamarii k uzavření došlo o den později, 6. dubna.

¹¹⁶ Nový režim nabízel podepsání dohody o neútočení, ale Hitlerovi bylo jasné, že se Jugoslávie odmítá smířit s podřízeným statutem k Německu, resp. Itálii. Viz Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 730

3) Balkán původně Mussolini považoval celý za italskou sféru vlivu (a Hitler proti tomu neměl námitek). Nyní, v první polovině roku 1941, zde přítomnost Němců byla silnější a vlivnější než přítomnost Italů. Dne 21. dubna se sešli Ribbentrop s Cianem ve Vídni, aby nově rozdělili hranice na Balkáně. Stejně jako v druhé vídeňské arbitráži, tak i tentokrát hlavní rozdělení vytvořil Hitler¹¹⁷ a na dvou ministrech zahraničí zůstalo implementování těchto zásad do konečné podoby hranic.

Německo získalo oblast většiny Slovinska (to původně celé chtěli Italové), Itálie získala oblasti okolo Albánie a Černou Horu. Německo dále mělo okupovat Srbsko, Itálie pevninské Řecko. I Bulhaři a Maďaři získali svůj díl. Vznikl také samostatný stát Chorvatsko, ale rozdělený na zóny obsazené Italy a Němci.¹¹⁸ Vyjednání italsko-chorvatských hranic ponechal Hitler na těchto dvou státech.

Další problémy evropským státům Osy způsobili Britové v Africe a na Blízkém Východě. Mezi lednem a květnem 1941 zcela vytlačili Italy z Italské východní Afriky, znovudobyli Britské Somálsko, čímž přišly vniveč nejen italské úspěchy ze srpna předchozího roku, ale také z války z Habeše. Italské kolonie v této oblasti tak zanikly. Habeš se stala prvním státem, který Osa ztratila.

Na přelomu dubna a května došlo k protibritskému povstání v Iráku. Hitler pochopitelně s takovou akcí sympatizoval, avšak nemohl povstalcům poskytnout dostatečnou pomoc,¹¹⁹ neboť německé síly tou dobou vázaly boje a přípravy bojů v Řecku, resp. na Krétě. Do 1. června bylo povstání britskými jednotkami potlačeno.

Pro transport pomoci do Iráku se Německo v květnu dohodlo s vládou ve Vichy o právu používat francouzské základny v Sýrii a Libanonu. Britové (s pomocí vojsk svobodné Francie) následně v červnu, krátce po porážce povstání v Iráku, odstartovali okupaci těchto

¹¹⁷ Direktivou z 12. dubna 1941. Viz Bullock, A.: *Hitler a Stalin. Paralelní Životopisy*. Plzeň, 1995

¹¹⁸ Podrobněji k italským, německým a taktéž maďarským a bulharským ziskům, viz Nálevka, V.: *Druhá světová válka*. Praha, 2003, str. 83-84

¹¹⁹ Hitler původně očekával, že Iráčané počkají s povstáním do doby, až přislíbená německá pomoc dorazí. Ta dorazila prakticky až poté, co bylo povstání potlačeno. Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 298

francouzských držav v Levantě a do července je obsadili. Blízkovýchodní oblasti tak mohly pro expanzi Osy zajistit už pouze buď Rommelovy síly ze severní Afriky, nebo porážka SSSR s následným pochodem německých sil přes Kavkaz.

Všechna vítězství a vojenské úspěchy Osy z první poloviny roku 1941 jednoznačně připadají Německu. Což však představovalo mnohé důvody k zhoršení italsko-německých vztahů. Společné akce dvou armád vedly k několika třenicím mezi italskými a německými vojáky v severní Africe i na Balkáně a spory se donesly až k nejvyšším místům. Duce dokonce uvažoval o napsání stížnosti do Německa, mimo jiné také kvůli zacházení německých ozbrojených sil s civilisty na Balkáně.¹²⁰ Němečtí velitelé mnohdy hleděli na italskou armádu s pohrdáním. Avšak nutno zmínit, že ta se v bojích nijak nevyznamenávala.

Dne 2. června se italští a němečtí diktátoři spolu se svými ministry zahraničí opět sešli v Brenneru. Zpočátku Mussoliniho sice pohněval¹²¹ způsob svolání schůzky (Hitler totiž 31. května jednoduše oznámil své přání sejít se co nejdříve, zítra nebo pozítří, aniž by sdělil proč si tak přeje nebo čeho se mají rozhovory týkat), avšak odnesl si z ní dobrý dojem o stále srdečnosti italsko-německých vztahů. Během červnových dní ho ale opět rozzlobilo německé chování a soukromě si Cianovi stěžoval na problémy s dojednáváním obchodní smlouvy, na německé vměšování se do záležitostí v Chorvatsku a na Hitlerův způsob svolávání schůzek.¹²²

Souběžně se v Brenneru setkali němečtí a italští maršálové a generálové. Dohodli se, že do podzimu nebude v severní Africe podniknut žádný útok, do té doby se zdejší síly Osy musí soustředit na přípravy. Ochrana lodí dovážejících posily v následující době bude ležet na bedrech Italů, neboť německé letecké síly ze Sicílie se stahují. O útoku na Sovětský svaz se nikdo z německé strany nezmínil.

¹²⁰ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 154, 158

¹²¹ „Mám toho již dost, abych byl volán na zazvonění zvonku!“ pronesl před tím, než rozhodl o schůzce na Brenneru do dvou dnů. Viz Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 171

¹²² Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 177

Hitler především hovořil o případu odletu jeho zástupce Hesse do Británie a potopení bitevní lodi Bismarck, Ribbentrop ujišťoval, že pověsti o německém útoku proti Rusku jsou „naprosto bezpředmětné či přinejmenším krajně předčasné“.¹²³ Ciano získal pocit, že Němci nemají přesný plán dalších akcí,¹²⁴ Duce přesvědčení, že jsou syti vítězstvím a uvítali by kompromisní mír.

Mínění obou Italů nemohlo být pravdě vzdálenější. Nedůvěra k italské armádě z německé strany se mísila s Hitlerovou nedůvěrou vůči Italům vůbec. A tak jakékoli probíhající přípravy na operaci Barbarossa před nimi tajil.¹²⁵ Když se Ciano s Ribbentropem 15. června setkali ve Vídni při příležitosti připojení Chorvatska k Trojstrannému paktu, Ribbentrop se omluvil za brzké opuštění Vídně, kvůli hrozící krizi s Ruskem, ale ani tehdy nesdělil nic konkrétního. V Itálii tehdy sice již delší dobu věděli o horšících se německo-sovětských vztazích, přijímali sice z různých zdrojů zprávy o brzké ofenzivě, ale skutečnost se dozvěděli až na poslední chvíli. Jako vždy.

Dne 21. června Hitler napsal Mussolinimu klasický dopis, v němž shrnul svůj pohled na situaci v Evropě, na dosavadní průběh války a podal důvody, které ho vedou k následujícímu kroku. Útoku na Sovětský svaz. Není bez zajímavosti, že Hitler neměl v úmyslu slávu za vítězství sdílet s někým jiným – požádal proto Italy, aby pomohli nikoli posláním vojsk do Ruska, ale do severní Afriky, a aby se připravili na vpád do Francie, pokud ta poruší dosavadní dohody. Tím Duceho nalákal na zisk dalších území, zatímco zamýšlel válčit na východě.

¹²³ Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 356

¹²⁴ Ostatně Ribbentrop Ciana přesvědčoval, že pověsti o chystaném německém útoku na SSSR jsou neopodstatněné nebo alespoň extrémně předčasné. Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 62

¹²⁵ Viz Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 163-164

Byť určité podezření mohli Italové získat dříve. Např. 14. května si italský ministr zahraničí do svého deníku poznamenal Ribbentropova slova o vztazích se Stalinem, „*nebude-li Stalin opatrný, bude Rusko vyřízeno do tří měsíců*.“ Také si poznamenal informaci italské vojenské rozvědky, podle níž je o útoku na SSSR rozhodnuto a bude zahájena 15. června.

Mussolini se o Hitlerově vzkazu dozvěděl půl hodiny před útokem, ve tři hodiny ráno 22. června 1941.¹²⁶ Dal okamžitě taktéž vyhlásit válku Sovětskému svazu, poněvadž Itálii k tomu dle jeho názoru zavazuje Ocelový pakt a Pakt proti Kominterně. Navzdory Cianovu oponování (a také navzdory narážce z Hitlerova dopisu: „Německo ... nebude v Rusku potřebovat žádné italské jednotky.“)¹²⁷ také rozhodl vyslat do bojů s Rusy italské vojáky.¹²⁸ Hitlerovi zaslal blahopřání a neopomněl vyjádřit radost nad tím, že opět bojují s bolševismem. Ten ho na oplátku pozval na setkání, nejlépe do hlavního stanu.

Brzy se však opět Duceho postoj k Německu zhoršil. Věřil v německé vítězství, osobně však doufal, že Německo oslabí, což zlepší pozici Itálie po válce. Mezi Německem a Itálií mělo totiž dojít k dohodě o přestěhování neitalského obyvatelstva (tj. Němců) z Horní Adiže (Jižního Tyrolska) patřící Itálii. Dobrovolné odchody se však neobcházely bez incidentů a po útoku na Rusko se úplně zastavily, podobně se prodlužovala německo-italská jednání o této záležitosti.

K šestému červenci Duce usoudil, že konflikt mezi Německem a Itálií je nevyhnutelný.¹²⁹ Obával se, že Německo bude Horní Adiži požadovat dříve nebo později. Dvacátého července dokonce před Cianem obvinil Němce z protiitalských intrik v Chorvatsku. Na jednu stranu očekával nakonec boj mezi Německem a Itálií, na stranu druhou však věděl, že musí zatím po boku Hitlera vytrvat a doufat, že německé armády válka dostatečně vyčerpá.¹³⁰

¹²⁶ Z počátku tento krok prohlásil za velkou chybu, ale brzy změnil názor. Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 323

¹²⁷ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 754

¹²⁸ Kvaček, R.: *Dva diktátorovy pády*. Praha, 2008

„Nemůžeme tam být víc platní než Slovensko a jiné malé státy. Musím však být v Rusku po boku Hitlera, jako on byl na mé straně ve válce proti Řecku a nyní je v Africe. Osud Itálie je těsně spojen s osudem Německa.“

¹²⁹ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 186

¹³⁰ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 192

„Nyní se nedá nic dělat, jsme na této cestě a musíme na ní setrvat. Musíme si však přát dvě věci: aby válka byla dlouhá a Německo vyčerpala, a aby skončila kompromisem, který zachrání naši nezávislost.“

Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 162

„Jen zvýšením své účasti zabráníme, aby nám Německo ve chvíli vítězství – a to je jisté – nediktovalo jako poraženým národům.“

Přes všechnu nedůvěru k Němcům, jež Mussoliniho po přepadení Ruska postihla, se opět s Hitlerem sešel, 25. srpna. Oba diktátoři tak reagovali na setkání Roosevelta s Churchillem, vydání Atlantické charty a oba zdůraznili svou solidárnost. Německý vůdce tohoto setkání využil také k tomu, aby vůdce italského seznámil se svou strategií, provedl ho po ruské frontě a několika vojenských štábech. Duce si při přeletech nad dobytým územím uvědomil rozlehlost německých výbojů.

Ribbentrop Ciana 17. října pozval do Německa, do hlavního stanu, na 25. října. Italský ministr zahraničí dostal od Mussoliniho instrukce, aby prosazoval vyslání dalších italských vojáků na frontu místo vysílání dělníků do Německa. Chtěl tak zvýšit italské zásluhy na vítězství a tím do budoucna (po válce) zlepšit italskou vyjednávací pozici ve vztahu k Německu.

Cianovo setkání s Hitlerem a Ribbentropem se neslo v duchu německého výkladu o brzkém definitivním vítězství nad Sověty a následně nad Brity. Hitler se ale také zmínil o své představě budoucího uspořádání v Evropě, podle něj se v boji několika evropských národů proti Rusku začíná rodit pocit evropské solidarity. Evropa se sjednotí pod vedením Německa na severu a Itálie na jihu. Ciano s uspokojením přijal tuto vizi.

V podobném duchu se nesl Hitlerův dopis Mussolinimu osobně. Italové si však všimli, že německé armády mají na východě potíže a přesto Němci evidentně nemají důvěru ve schopnosti italské armády. O navrhovaném vyslání italských divizí na východ nepadla takřka ani zmínka, naopak Hitler sliboval pomoc Itálii, pokud se zhorší situace v Africe nebo Středozevní oblasti, a dělal si starosti kvůli možnému vylodění Britů na Korsice, Sardinii nebo Sicílii.

Německá admirálita proto dostala rozkaz vyslat ponorky do Středozevního moře. Z Německa taktéž začala proudit do Itálie nafta, jejíž přívod se zastavil po útoku na Sovětský svaz. Později, v prosinci, se na Sicílii začaly opět vracet německé letecké jednotky (původně

odvolané v červnu k útoku na Rusko). Němci také v listopadu převzali velení všech leteckých sil Osy v jižní Itálii.

Německý a italský ministr zahraničí se opět setkali za měsíc, neboť se koncem listopadu v Berlíně konala evropská konference ministrů zahraničí. Projednávalo se prodloužení platnosti Paktu proti Kominterně (z 25. listopadu 1936) o dalších pět let a také o přistoupení dalších evropských států. K prodloužení platnosti došlo, jen Japonci odmítli obnovit tajný dodatek s poukazem na svou neutralitu ve válce se SSSR.

Poukazy na představy o evropské solidaritě, které Hitler užíval v minulém měsíci, se vytratily pod tíhou neúspěchů ve válce. Britové v severní Africe krátce před tím, 18. listopadu, převzali iniciativu na bojišti a německo-italské jednotky musely opět ustupovat (díky jednotkám přesunutým z Ruska se však dokázaly vzpamatovat). Především se však zastavila německá ofenzíva na Moskvu (a 6. prosince Rudá armáda před Moskvou uštědřila Německu zásadní porážku). Místo toho nastoupila v Berlíně silná německá slova o Německu organizujícímu Evropu. Ciano si nového postoje povšiml, ale přijal ho zatím za pozitivní pro Itálii.¹³¹ Vývoj událostí přerušila japonská zpráva o akutně hrozící japonsko-americké válce. Jak k ní nakonec došlo a co jí předcházelo, o tom následující kapitola.

Zrekapitulujme si ale tuto. Začátkem října 1940 Německo obsadilo Rumunsko, aniž by předem tento krok konzultovalo s Itálií. Což rozzuřilo Mussoliniho dvojnásob. Jednak tím, že Hitler opět porušil závazek Ocelového paktu o předchozích vzájemných konzultacích, tak tím, že německé armády pronikly na Balkán, tedy do sféry, kterou Duce považoval za svou. Rozhodl se pro osobní pomstu a 28. října dal zaútočit na Řecko. Hitlera s úsměvem postavil před hotovou věc.

Avšak toto dobrodružství se vyvinulo katastrofálně, Řekové zatlačili italské armády zpět za albánské hranice. Neméně neúspěšně se vyvíjela válka s Brity v Africe (do půlky roku

¹³¹ „Němci byli pány domu.“ „Je lépe sedět po pravici pána domu a my jsme na pravici.“ Ciano, G.: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, 1997, str. 222

1941 dokonce Itálie ztratila své územní zisky ve východní Africe). V prosinci stav věci donutil Mussoliniho poníženě požádat o německou pomoc. Tu sice dostal a Hitler se zachoval jako přítel v nouzi. Avšak za cenu, že se německá vojska dostala do Afriky, na Balkán i do Itálie. Duce se musel vzdát představy, že bude jediným pánem ve Středomoří.

V březnu 1942 Hitlera rozlítit na nejvyšší míru státní převrat v Jugoslávii a rozhodl se ji obsadit zároveň s Řeckem (na jehož dobytí už přípravy probíhaly). V tu chvíli zcela přestal brát ohledy na zájmy Itálie a prakticky Italům přikázal, co mají dělat během německé akce. Do konce května Německo obsadilo Balkán, Itálie získala jen některá území okolo Albánie, Černou Horu a určitý vliv v Řecku a Chorvatsku.

S promícháním armád se stupňovalo pohrdání, jaké Němci chovali k té italské. Hitler navíc získal pocit, že Italové předávají zprávy Britům a tak jim záměrně poskytoval minimum informací. O německém útoku na SSSR se v Římě dozvěděli až ten den. Duce vyhlásil Sovětskému svazu válku a zaslal k bojům své divize (ač o ně Hitler nežádal). Postupem času došel k závěru, že nejlepší pro Itálii bude německé vítězství, ale draze zaplacené, aby se zlepšila italská poválečná vyjednávací pozice. Do té doby však neviděl jiné východisko než bojovat po boku Němců.

5. Sovětsko-japonská smlouva o neutralitě

Trojstranný pakt stvrdil opětovné sblížení Japonska s evropskými státy Osy a s Německem zvláště. Zhruba vymezil sféry vlivu, které si jeho signatáři navzájem měli respektovat a uznávat. Taktéž měl odstrašovat Spojené státy od další pomoci Velké Británii a ponechat otevřenou možnost, aby se k němu připojil Stalin. V jeho ustanoveních ale nebyla organizace společného postupu a války proti Velké Británii a jejímu impériu – které se především muselo stát kořistí signatářů.

Když Hitler rozpoutal válku se Sovětským svazem, jeho japonský spojenec v Ose se nepřipojil a druhou frontu neotevřel. Japonsko nikdy během druhé světové války na SSSR nezaútočilo. Jako jeden z důvodů Japonci uváděli smlouvu, jíž se Sověty uzavřeli dva měsíce před německým útokem a která tedy měla pro budoucnost Osy zásadní význam. Místo toho Japonsko nakonec do války zatáhlo Spojené státy. O tom v následující kapitole.

Krátce po podpisu Paktu tří se japonští generálové rozhodli vyslat vojenskou misi do Německa a Itálie, aby získala potřebné know-how k modernizaci armády a prostudovala metody boje, jež se na evropském bojišti tolik osvědčily. Takový krok byl pochopitelný, po porážce u Chalchyn-Golu si japonská armáda uvědomila zastaralost svých metod boje, ale především vojenské techniky.

Mise dorazila do Německa v listopadu a Hitler ji zpočátku uvítal s poctami. Jakmile však zjistil, že nemůže od Japonců očekávat nějaké efektivní zapojení do války v Evropě, nařídil Göringovi, aby japonské generály a admirály hostil, ale aby jim příliš mnoho neukazoval. V důsledku toho žádná spolupráce nemohla vzniknout. Japonci vyzorovali, že ve většině oblastí vedení války v Německu oproti Japonsku buď nepokročili nijak zvlášť daleko (např. v kvalitě letadel), nebo že německé metody boje nejsou přenositelné na stávající stav japonské armády (např. metoda bleskové války).

Tajemství té hlavní technické novinky, která Japonsko zajímala, tedy radaru, Hitler zakázal prozradit. Německý radar sice procházel prvními stadii vývoje, avšak byl mnohem účinnější než japonské prototypy. Japonská delegace se nakonec k plánům německého radaru a prohlídce jednoho zařízení dostala podvodem,¹³² avšak protože žádná technická spolupráce nevznikla, neměla později po svém návratu do Japonska (v polovině roku 1941) možnost posunout vývoj japonského radaru daleko.

¹³² O pobytu japonské vojenské mise v Evropě, Hitlerových postojích a příkazech a otázce radaru, více viz Hoyt, E. P.: *Tři vojevůdci: Heihačiró Togó, Isoroku Jamamoto, Tomojuki Jamašita*. Praha, 1996, str. 91-93

Němci, jisti si vítězstvím nad Británií, měli během celého roku 1940 větší zájem na omezování vlivu Američanů a jejich pomoci Britům, než na japonských akcích na Dálném Východě, které by vedly k válce s Británií. Třebaže by britsko-japonský konflikt odčerpал anglické síly daleko na východ a tím oslabil pozici Anglie bojující v Africe, Středomoří a na Britských ostrovech, zároveň by velmi pravděpodobně přivedl do války USA na straně Britů. A tomu se německá politika snažila zabránit.¹³³

Německo se tedy snažilo, aby Tokio udržovalo Spojené státy mimo válku a nezaútočilo na britská území v jihovýchodní Asii. Čemuž by se naopak příliš nebránili v Japonsku, kdyby nepanovaly obavy z reakce Američanů. Druhá německá snaha vůči Japoncům mířila k urovnání sovětsko-japonských vztahů, sblížení obou států (jako došlo k sovětsko-německému sblížení v roce 1939), čímž by se napomohlo zapojení SSSR do rozdělení euroasijského kontinentu a Afriky mezi čtyři mocnosti, Německo, Japonsko, Itálii a Sovětský svaz. Japonci skutečně se Sověty jednali a 30. října navrhli Sovětům doplnit Pakt Ribbentrop-Molotov o dálnévýchodní dodatek.¹³⁴ Sověti však požadovali revizi Portsmouthské smlouvy – odstoupení jižního Sachalinu a Kurilských ostrovů a to bylo pro Tokio nepřijatelné.

Myšlenku čtyřstranného spojení prosazoval německý ministr zahraničí Ribbentrop, zničily ji však dvě události. Za prvé Hitlerovo rozhodnutí z prosince 1940 o útoku na SSSR a za druhé reakce Spojených států na Trojstranný pakt. USA totiž použily proti Japonsku hospodářská embarga (na vývoz oceli a železa z USA do Japonska). To se ukázalo, a muselo ukázat, jako účinný nevojenský nástroj proti tomuto asijskému ostrovnímu státu, jenž je zcela závislý na dovozu.

Japonci tak přišli o velký podíl přísunu surovin důležitých pro další vedení války v Číně nebo jiných potenciálních konfliktech. Právem se mohli obávat dalších sankcí, zároveň

¹³³ K německým motivacím viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 295

¹³⁴ Kterým by se SSSR přiznala zájmová sféra zahrnující vnější Mongolsko, Áfgánistán a Írán. Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 75

však neměli zájem si vynutit potřebné suroviny silou a tedy zasedli k jednacím stolům. Distancovali se od Němců a později, v únoru 1941, dokonce nahradili svého velvyslance USA proamerickým admirálem Nomurou a jeho prostřednictvím vyjednávali o zrušení hospodářských omezení.

Takové kroky vedly k určitým třenicím uvnitř japonské vlády, mezi armádními a námořními kruhy na straně jedné a zastánci dohod s USA na straně druhé. Někteří prosazovali vojenské obsazení jihovýchodní Asie i za cenu války. Japonský kabinet spory vyřešil následovně. 1) Vyslal Macuoku do Evropy, aby vysondoval, jak nacisté ovládají Evropu, jak blízka se jeví invaze na Britské ostrovy a jaké jsou možnosti britské obrany vyslat jednotky na Dálný Východ při souběžných bojích v Evropě a Africe. A také jaké jsou další úmysly Hitlera a Mussoliniho.

2) Armáda a námořnictvo dostaly volnou ruku v plánování operací v jihovýchodní Asii a Pacifiku (včetně útoku na Pearl Harbor).¹³⁵ 3) Nomura měl v USA zanalyzovat možnost takového mírového uspořádání se Spojenými státy, které by Tokiu vyhovovalo. To především ale muselo znamenat odvolání hospodářských sankcí. Současně by měl Washington uznat zvláštní ekonomické nároky Tokia v jihovýchodní Asii a přimět Čankajška k vzdání se Mandžuska výměnou za stažení japonských armád z Číny. Kdyby tyto požadavky USA neakceptovaly, měl Nomura hrát o čas.¹³⁶

Japonsko-americká jednání také vedla k třenicím uvnitř Osy. Tokio totiž Berlín nijak o rozhovorech ve Washingtonu neinformovalo. Polekaní Němci se v obavách z americko-japonské dohody pokusili svého spojence získat zpět do pozice více odpovídající německým zájmům. Totiž takové, aby Japonci zaměřovali pozornost Američanů směrem pryč od Evropy a pomoci Británii.

¹³⁵ Viz Spang, C. W. - Wippich, R.-H.: *Japanese-German Relations, 1895-1945*. New York, 2005, str. 52. Přičemž v prosinci 1940 Německo předalo Japonsku tajné materiály ukořistěné 11. listopadu z britské lodi *Automedon*. V těchto přísně tajných dokumentech Britové psali o zranitelnosti Singapuru a nedostatku sil britské Royal Navy, které by potřebovala k vyslání flotily k obraně Singapuru.

¹³⁶ Což činil až do vypuknutí války. Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 206-207

Dohoda by naopak mohla uklidnit Spojené státy a podstatně snížit odstrašování Američanů od vstupu do války s Německem a Itálií na jedné straně nebo Japonskem na druhé. Což právě bylo původním záměrem Trojstranného paktu. Aby tuto hrozbu odvrátil, začal Ribbentrop na počátku roku 1941 naléhat¹³⁷ na Tokio, aby zaútočilo na Singapur a Malajsii. Když tedy Japonci začali jednat s Američany, v Berlíně se polekali a obrátili svůj postoj k otázce japonského útoku na Singapur o sto osmdesát stupňů.

Poslední lednový den roku 1941 Japonsko opět zasáhlo do záležitostí jihovýchodní Asie, když vnutilo mír Thajsku a (Vichystické) Francii po námořní bitvě u Koh-Čangu (17. ledna). Podle tohoto míru Francie musela odstoupit část Kambodže Thajsku. Zároveň Japonsko už několik měsíců stupňovalo svoje požadavky na Holanďany.¹³⁸ Takový zásah podnítil v Británii pověsti o brzkém vstupu Japonska do války proti Britům a útoku na Singapur.¹³⁹ S německým naléháním, aby se tak stalo, se ani nelze Britům divit.

Hitler chápal střet se Sovětským svazem a komunismem za svoje poslání a slávu z jejich zničení si vyhrazoval pro sebe. Do poslední chvíle tajil své plány před italskými spojenci a stejně se zachoval i ke svým spojencům z Japonska.¹⁴⁰ Ani je neupozornil předem a ani je nežádal a neměl v úmyslu žádat o podporu. Ribbentropovy plány na čtyřstranné spojení šly stranou.

Při návštěvě Macuoky v Berlíně, do něhož japonský ministr dorazil 26. března, tedy Ribbentrop musel (navzdory svým osobním vizím) přesvědčovat Japonsko, aby zaútočilo na Singapur a vstoupilo do války s Brity, ale nikoli se Sověty. Zároveň dával najevo, že Německo nepomůže zprostředkovat dohodu mezi SSSR a Japonskem.

¹³⁷ Byť s váhavým souhlasem Hitlera. Viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 295

¹³⁸ Např. požadavky z ledna 1941 se téměř rovnaly podřízení Holandské východní Indie Tokiu. Více viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 203-204

¹³⁹ Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 182

¹⁴⁰ Hitler v březnu prohlásil, že „Japonsko se nesmí ani v náznaku dozvědět o chystané operaci Barbarossa.“ Viz Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 773

Proto se rozvláčně rozhovořil o německých úspěších v boji s Británií. Nepoužíval však již výklady o porážce Británie, která je za dveřmi, jimiž tak dlouho krmil Italy (nebo ostatně také Molotova při jeho listopadové návštěvě). Místo slov o vyhrané válce hovořil o obrovské síle německé armády, která nemá významnějšího nepřítele až na britské jednotky v Řecku a která zlikviduje jakýkoli pokus Angličanů dostat se na evropský kontinent.¹⁴¹ Válku Německo vyhrálo, je jen otázkou času, kdy to i Anglie pochopí a kapituluje.

K tomu by porážka Singapuru velmi přispěla, pro Británii by se jednalo o „katastrofální ránu“.¹⁴² Zároveň by se jednalo o efektivní způsob odstrašení Spojených států. Roosevelt by si musel rozmyslet vyhlášení války Japonsku, protože dobyli-li by Japonci Singapur, jistě by dobyli i Filipíny, které tou dobou spadaly pod správu USA. S německými divizemi na hranicích s Ruskem se SSSR obávat nemusí a „stěží se Japoncům naskytne příhodnější chvíle k činu.“¹⁴³

Japonský ministr osobně souhlasil s útokem do jihovýchodní Asie, avšak nezavázal se k žádnému konkrétnímu datu s poukazem na potřebu určitých vojenských příprav a na nejistou reakci ze strany Ruska nebo USA. Na to dostal ústní slib, že ocitne-li se Japonsko ve válce se Spojenými státy nebo Sovětským svazem, Německo ho plně vojensky podpoří.¹⁴⁴ Při tom takový slib by porušil Pakt Ribbentrop-Molotov, a co se USA týče, Trojstranný pakt zavazoval k pomoci pouze, budou-li agresory Američané. Tedy Ribbentropův slib šel nad rámec Paktu tří.

Nadto Ribbentrop zpochybnil vojenskou sílu Američanů i Rusů. O schopnostech USA bojovat se pohrdavě vyjadřoval také Hitler,¹⁴⁵ především však o vůli bojovat vůbec. Proto ta

¹⁴¹ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 258

¹⁴² Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 339

¹⁴³ Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 340

¹⁴⁴ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 295-296

též Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 340

¹⁴⁵ Nutno poznamenat, že o samotném Macuokovi se v jeho nepřítomnosti nevyjadřoval lépe. Viz např. Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 210

snaha Němců, aby se na postoj Spojených států Japonci neohlíželi a vojensky zaútočili v jihovýchodní Asii na Brity.

Poté se rozhovory stočily na Sovětský svaz. Německý ministr zahraničí důvěrně svého japonského kolegu informoval, že navenek korektní německo-sovětské vztahy se zhoršily kvůli Rusům, kteří za přistoupení k Trojstrannému paktu požadovali pro Německo nesplnitelné podmínky ohledně německých vztahů k Finsku, Rumunsku a Bulharsku. Mezi SSSR a Německem se vztahy horší a Stalin se chová čím dál nepřátelštěji. Avšak překročili Stalin určité meze, Hitler Sovětský svaz totálně rozdrtí.¹⁴⁶

Kvůli převratu v Jugoslávii, k němuž došlo přesně v době Macuokovy návštěvy, se zpočátku rozhovory odehrávaly mezi ministry zahraničí, Hitler se zapojil až odpoledne 27. března. Hitlerova slova se nesla v podobném duchu, dlouze hovořil o německých vítězstvích a britských ztrátách. Britové mají jen dvě naděje, USA nebo Sovětský svaz. Druhý může být kdykoli poražen wehrmachtem. Spojené státy jsou slabé, přesto bude lépe je udržet mimo válku, k čemuž nejlépe poslouží japonský útok na Singapur.

Macuoka přitakal. Sám souhlasil s Hitlerovými názory a japonským útokem. Nic však neslíbil, odvolal se na vnitřní problémy, s nimiž on osobně také bojuje.¹⁴⁷ Přesto Němcům prozradil, že tuto protibritskou akci vojenské kruhy zvažují, a proto očekává, že za šest měsíců k ní může dojít. Tato doba však pro Hitlera byla příliš dlouhá, očekával přesun podstatné části americké flotily do Pacifiku dříve.

Poté se japonský ministr rozhovořil o svém setkání se Stalinem a Molotovem cestou do Berlína. Oba se shodli na nepřátelství k anglosasům, Macuoka v tomto ohledu označil

¹⁴⁶ Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 191

Z ukořistěných dokumentů (publikovaných americkým státním departmentem) o Macuokově misi cituje: „Kdyby snad Rusko někdy zaujalo postoj, jenž by mohl být vykládán jako hrozba Německu, *Führer* Rusko rozdrtí. Německo si je jisto, že tažení proti Rusku skončí naprostým vítězstvím německých zbraní a úplným rozdrčením ruské armády i ruského státu. *Führer* je přesvědčen, že v případě akce proti Sovětskému svazu během několika měsíců už velmoc zvaná Rusko nebude existovat.“

¹⁴⁷ Japonská vláda Macuokovi při vymezování pravomocí pro jednání s Němci zakázala slíbit útok na Singapur. Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 210

japonský systém za „morální komunismus“¹⁴⁸ jako protiklad anglosaskému egoismu a liberalismu.

Nic dalšího pokračující rozhovory v podstatě nepřinesly. Němci chtěli, aby Japonsko rychlým úderem obsadilo Singapur, Macuoka v tomto bodě váhal, zda by tento krok nepřiměl Spojené státy k vstupu do války. Na tom nikdo z Osy zájem neměl (ale Hitler chtěl odlákat americkou flotilu z Atlantského oceánu).

Ohledně termínu invaze do Británie nebo konkrétního stavu německo-sovětských vztahů se japonský ministr nedozvěděl od Němců nic určitého. Ani nemohl, Němci pouze přiznávali, že v obojím panují velké nejistoty, zvláště ve vztahu s Ruskem. Sám se tedy dovtípl, že se invaze konat nebude. Hitler zakázal o útoku na SSSR s Japonci hovořit, nepovažoval je za spolehlivé a obával se, že by tuto informaci mohli použít ve svých jednáních Brity, Američany nebo Sověty.¹⁴⁹

Macuoka během své návštěvy v Berlíně na několik dní odjel do Říma, kde se setkal s Mussolinim. Získal od něj informace o válce na Balkáně i v severní Africe. Duce označil Spojené státy za nepřítele číslo jedna, co se vojenské síly týče, Sovětský svaz za číslo dvě. Proto by se Američané neměli příliš provokovat, ale měli by se bedlivě sledovat. S tím japonský ministr souhlasil více než s názory, které na adresu USA vyslechl v Německu.

Po svém návratu do Berlína Macuoka ještě navrhl, že by na zpáteční cestě v Moskvě vyjednal pakt o neútočení, dostal však od Ribbentropa příliš neurčitou a vyhýbavou odpověď.¹⁵⁰ Později však byl německým ministrem ujištěn, že pokud by Rusko udeřilo na

¹⁴⁸ Viz např. Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 193

¹⁴⁹ Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 211-212

¹⁵⁰ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 296

Podle Ribbentropa by taková jednání „nemusela zcela zapadat do rámce současné situace“ a měla by být vedena „jen pro vnější zdání.“

Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 211

Skřivan uvádí, že pokyn Macuokovi k uzavření paktu o neútočení se SSSR dal sám císař Hirohito. Datuje však tento pokyn na 3. května 1941 – což nedává smysl vzhledem k tomu, že taková smlouva již byla uzavřena. Pravděpodobně byl pokyn vydán dříve, v březnu, soudě podle textu dále.

Japonsko, Německo okamžitě zasáhne proti Rusům. A tedy se Japonci nemusí obávat postupu na jih.

K tomu poslední Hitlerova slova při loučení 4. dubna zněla: „Až se vrátíte do Japonska, nebudete moci svého císaře informovat o tom, že je konflikt mezi Německem a Sovětským svazem vyloučený.“¹⁵¹ K otázce války se Spojenými státy Hitler zopakoval předchozí Ribbentropovo ujištění, že Německo Japonce podpoří v každém případě.¹⁵²

Německá prohlášení o slabosti Spojených států, SSSR a Velké Británie japonského ministra zahraničí příliš nepřesvědčila. A sám věděl, že se plány vojenské akce v jihovýchodní Asii v japonských vojenských štábech připravují. Rozhodl se proto, že v nadcházejícím konfliktu s Brity, do něhož by se případně mohly zapojit Spojené státy, bude pro Japonsko nejlepší mít zajištěný mír na severních hranicích.

Do tohoto konfliktu ho tlačilo Německo. Sovětský svaz oproti tomu Japonsko do ničeho netlačil, sám nežádal v japonsko-ruských vztazích nic víc než tentýž mír, jaký přijel Macuoka do Moskvy navrhnout.¹⁵³ Během své zpáteční cesty z Berlína do Tokia, dne 13. dubna 1941, podepsal v Moskvě sovětsko-japonskou smlouvu o neutralitě a deklaraci o hranicích. V též den se o nich dozvěděli Němci.

Podle smluv uzavřených v Moskvě 13. dubna si oba státy měly vzájemně respektovat územní integritu, včetně Mandžuska a Mongolska,¹⁵⁴ a zachovat neutralitu v jakýchkoli nepřátelstvích či válkách signatáře z třetí stranou.¹⁵⁵ Japonsko získalo čas zjistit, jak se nejisté

¹⁵¹ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 266

¹⁵² Henderson, N.: *Hitler's biggest blunder*. Japan Forum, Apr 93, Vol. 43, Issue 4, str. 36-37
„Germany would ... promptly take part in case of a conflict between Japan and America because the strength of the Allies in the Tripartite Pact lay in their acting in common.“

¹⁵³ Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 196

V oblasti rozepří, jako např. ohledně Sachalinu, zástupci obou států našli kompromisní řešení.

Viz Snow, P.: *Nomonhan – the unknown victory*. History Today, Jul 90, Vol. 40, Issue 7, str. 27

Sám Stalin byl nakloněn myšlence paktu o neútočení, zaručujícím neutralitu. Vstřícně se k Japoncům vyjádřil větou: „*Jsmo také Asiati*.“

¹⁵⁴ Viz Soviet-Japanese Pact and Frontier Declaration, April 13, 1941. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 165

¹⁵⁵ Viz Soviet-Japanese Pact and Frontier Declaration, April 13, 1941. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 164

německé vztahy se Sovětským svazem vyvinou a zda Británie kapituluje. Hitler před svými generály předstíral, že k japonsko-sovětské dohodě došlo s německým souhlasem.

Trojstranný pakt vyjadřoval sblížení Japonska a Německa, obecné vymezené zájmových sfér a pokus odstrašit Spojené státy od války. V praxi však neměl valného významu a německé a japonské ambice se neslučovaly natolik, aby mezi oběma státy vzniklo silné pouto. Hitler viděl roli Japonska v poutání pozornosti Spojených států do oblasti jihovýchodní Asie, pryč od války v Evropě. Zároveň nechtěl, aby Japonci vyvolali válku s Brity či Američany. O nějaké spolupráci s Tokiem neuvažoval, dokonce před ním tajil německé novinky na poli technologie a plán útoku na Sovětský svaz (který dal v prosinci 1940 vypracovat).

Spojené státy však na Japonsko kvůli podepsání Paktu tři uvalily embargo, což vedlo Japonce k jednáním. Možnost americko-japonské dohody by uklidnila situaci v jihovýchodní Asii a USA by se mohly plně věnovat pomoci Británii. Němci kvůli tomu zcela mění postoj a začnou naléhat, aby Japonsko zaútočilo na Brity v Singapuru.

V březnu 1941 japonský velvyslanec navštívil Berlín. Jednání však mnoho podstatného nepřinesla. K žádnému vypracování plánu společného postupu nedošlo, Japonci se nezavázali k útoku na Brity (jak Hitler žádá). Německo naopak slíbilo postavit se po boku Japonců v případě jejich války s Američany.

Protože Macuoka nezískal od Němců žádné přesné informace o jejich vztahu k SSSR, a to za situace, kdy Němci již dlouho plánovali válku se Sověty, podepisuje při svém návratu do Tokia v Moskvě japonsko-sovětskou smlouvu o neútočení. Kdyby se Němci vyjádřili jasně a podělili se se svým spojencem o svých plánech, mohla se historie ubírat jiným směrem. V Tokiu zatím nebyli rozhodnuti, zda expandovat směrem na jih nebo na sever. Zakrátko se však rozhodli, a to nejen kvůli vypuknutí německo-ruské války. Tomu a vývoji, který do války přivedl také Spojené státy, se věnuji v následující kapitole.

6. Pearl Harbor

Rok 1941 přivedl do války další státy, velmoci. Proč se však Osa nerozhodla porazit jednoho po druhém soustředěným společným tlakem a místo toho její státy nebojovaly s těmi samými nepřáteli? Proč Japonsko nezahájilo boj s Ruskem, ale se Spojenými státy. A proč Německo (a Itálie) vyhlásilo válku jak Rusku, tak Spojeným státům? Spletitost vztahů uvnitř Osy v těchto otázkách se pokusí rozplést tato kapitola.

Zhruba v době návratu Macuoky z cesty po Evropě, jejímž hlavním výsledkem bylo uzavření smlouvy o neútočení se Sovětským svazem, se japonská vláda rozhodla i nadále se pokoušet o dohodu se Spojenými státy. Japonsko-americká jednání pokračovala, přičemž Japonci se zároveň rozhodli tato jednání před Němci tajit. Výjimku tvořila americká nota nabízející možnost všeobecného urovnání v Tichomoří, s jejímž obsahem 4. května Japonsko německého velvyslance seznámilo. Američané navrhovali zprostředkování dohody mezi Čínou a Japonskem, Japonsko by si smělo ponechat Mandžusko, avšak muselo by se stáhnout z čínského území.

Přestože v Japonsku věděli o horšících se vztazích mezi Německem a Sovětským svazem, prakticky až do června vůbec nevěděli o připravovaném německém vpádu do Ruska.¹⁵⁶ Několik dní po tomto německém útoku na východ, 25. června – 2. července, se japonská vláda sešla na konferenci, aby určila svou politiku k této nové situaci.

Někteří, včetně Macuoky, navrhovali připojit se k Němcům, předpokládali německé vítězství do konce roku, avšak jejich hlasy tvořily menšinu. Japonský kabinet se rozhodl

¹⁵⁶ Viz Santamaria, Y.: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, 2001, str. 64

Santamaria uvádí, že 3. června 1941 Ribbentrop informoval Óšimu o Hitlerově rozhodnutí zaútočit na Sovětský svaz před konečnou porážkou Británie.

Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 218-219 a též viz Bix, H. P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha, 2002, str. 306

Óšimu oficiálně informoval také Hitler a v Tokiu se tuto zprávu dozvěděli 5. června.

Viz Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 357

Dne 3. června Hitler Óšimovi sdělil, že „se střetu se Sovětským svazem nelze v dohledné budoucnosti vyhnout.“

Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 213, 216

Sám Óšima Tokio v dubnu několikrát varoval, že podle jeho názoru Německo brzy zaútočí na Sovětský svaz.

Sovětský svaz z východu nenapadnout. Odvolal se při tom na krátce předtím uzavřený japonsko-ruský pakt o neútočení a také na Trojstranný pakt, který neměl nijak ovlivňovat vztahy signatářů k SSSR. Dále rozhodl o zesílení zbrojení, zaměření ambicí na jih a dokončení obsazení Indočíny spojeném s budováním základen v oblasti. Němcům se sdělilo, že Japonsko bude „bojovat proti bolševismu v Asii“.¹⁵⁷ Zkušenost z porážky u Nomonhanu Japonce stále živě upozorňovala, že Sovětský svaz je silný nepřítel, kterého není radno podceňovat.

Hitlerovi neutrální japonský postoj k Sovětskému svazu nevěděl, chtěl si vítězství ponechat pro sebe. Stejně tak mu vyhovoval japonský plán útoku na jih, na Singapur a k válce s Británií. Požádal proto Tokio, aby na Singapur zaútočilo, aby oslabilo Brity a jejich pomoc Rusům. Japonský útok na Sovětský svaz, nepřítele, kterého viděl předem poraženého, by mu připomínal italský útok na poraženou Francii před rokem a jako takový by ho příliš neuvítal.¹⁵⁸ V obou případech by vlastně Německo válčilo a jeho spojenci v Ose by ho jen okrádali o vítězné vavříny.

Takový postoj mu vydržel jen týden, už 28. června Ribbentrop z Německa vyvíjel zcela opačnou iniciativu, aniž by mu v ní jeho nadřízený bránil. Hned po týdnu od vpádu do SSSR požádal japonského velvyslance Óšimu, aby své vládě doporučil vstup do války,¹⁵⁹ stejně tak instruoval německého velvyslance v Tokiu (Otta), aby na japonské vládě účast ve válce požadoval. Ribbentrop lákal Japonce na kořist, brzkou porážku Stalina, konec jakéhokoli možného ovlivňování čínských záležitostí ze strany Sovětů a uvolnění sil pro pozdější japonský útok do jižních oblastí.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 199

¹⁵⁸ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 312-313

¹⁵⁹ Při tam však už věděl, že Óšima takové doporučení učinil z vlastní iniciativy. Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 164

¹⁶⁰ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 164:

Na nějž, podle Ribbentropa, zatím Japonsko není připraveno. K tomu uvádí:

Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 220:

A navíc po rychlé porážce SSSR bude mít zajištěný týl a zcela volnou cestu na jih.

V podobném duchu psal přímo Macuokovi 1. července. Ponoukal Japonsko k obsazení Vladivostoku a navrhoval setkání obou vítězných armád Osy na Transsibiřské magistrále. A navíc přerušil styky s Čankajškem a uznal japonskou loutkovou vládu v Číně. Sledoval tím nejen získání pomoci pro válku, ale také narušení pokračujících japonských jednání v USA.

Jenže japonská vláda se po dlouhých poradách rozhodla do války nezaplést. Většina jejích členů došla k přesvědčení, že japonské síly jsou již dostatečně zaměstnávány v Číně a Tichomoří. Stejně jako v době po podepsání paktu o neútočení se Stalinem i tehdy se Japonsko rozhodlo vyčkávat. Tódžó, ministr pozemní armády, rozhodl vyčkat, až bude porážka Ruska jistá (čemuž zatím nic nenasvědčovalo) o ono „jako zralá hruška padne na zem.“¹⁶¹ Za takovou situaci považovali v Japonsku hlavně dva body, pád Moskvy a dosažení Volhy německými armádami.¹⁶²

Desátého července Ribbentrop opět naléhal na Otta, aby všemi prostředky naléhal na vstup Japonska do války se SSSR, aby Japonsko vyřešilo otázku Sibíře a Vladivostoku a aby se vítězné armády setkaly na Transsibiřské magistrále. Dokonce i Hitler změnil postoj a 14. července si pozval Óšimu do hlavního stanu. Pochlubil se dosavadními úspěchy a odhadl trvání války na šest týdnů. Přiznal mu, že se zatím s tak urputným odporem nesešel (snad zde byl zárodek tendence zapojit do války i Japonsko).

Měl v plánu postupovat až za Ural. Z vojenských důvodů sice spojence nepotřebuje, avšak „Japonsko by mělo pochopit, že tu jde také o jeho budoucnost.“¹⁶³ Mimoto japonský útok na Rusko viděl jako další ze způsobů, jak udržet USA neutrální.¹⁶⁴ Zakrátko ale došel k závěru, že naléhání na Japonsko by mohlo vyznít jako projev slabosti a usoudil, že porážka Ruska a tím i Británie sama Tokio dovede k rozhodnutí zapojit se aktivněji.

¹⁶¹ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 165

¹⁶² Snow, P.: *Nomonhan – the unknown victory*. History Today, Jul 90, Vol. 40, Issue 7, str. 27

¹⁶³ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 166

¹⁶⁴ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 782-783

Japonský kabinet však trval na svém vyčkávacím postoji, zvláště když se začalo ukazovat, že se německý postup zpomaluje. Do Berlína zaslal odpověď, že se Tokio musí soustředit na plánování války s Británií a Spojenými státy, v čemž tkví japonský příspěvek ke strategii Osy. Pokračovalo tak oslabování zastánců severního řešení, jež započalo paktem o neútočení z dubna. V té době se také vrátila (již zmíněná) japonská vojenská mise z Evropy s varováním o zaostávání japonské armády.

Vláda odvolala 16. července Macuoku z funkce a místo něj nastoupil Tojoda. Ačkoli ten ihned Němce ujišťoval, že zamýšlí pokračovat v politice svého předchůdce a bude vycházet z ducha a cílů Trojstranného paktu, v Berlíně došli k závěru, že proněmecký Macuoka musel být odvolán, aby nepřekážel americko-japonským jednáním.

Německo naléhalo, aby do těchto jednání byl Japonci zařazen bod ukončení americké pomoci Anglii. Více však toužilo po krachu takových jednání. Ten se dostavil brzy i bez německého přičinění. Druhého července Tokio rozhodlo okupovat zbytek Indočíny. Po nátlaku na Francouze,¹⁶⁵ kteří se okamžitě podvolili, japonská armáda tento krok vykonala 24. července. Spojené státy zareagovaly 26. července všeobecným embargem a zablokovaly japonské účty v amerických bankách.

Japonsko nejvíc zasáhlo přerušeni dovozu nafty, protože se k embargu připojila také Velká Británie (a její dominia), některé státy Latinské Ameriky a Nizozemí.¹⁶⁶ V případě Nizozemí tento krok znamenal odvolání slibům daným Japonsku (po neustále stupňovaném nátlaku a požadavcích) během roku 1941 o nepřerušeni zajištění dodávek surovin.

Premiér Konoé se pokusil obnovit rozhovory a skrze Nomuru dal předložit ve Washingtonu další návrhy na urovnání situace. Za obnovení obchodních vztahů nabízel

¹⁶⁵ K tomu několikrát s úspěchem požádalo o pomoc Německo. Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 225-226

¹⁶⁶ Viz Mason, R.H.P. – Caiger, J.G.: *Dějiny Japonska*. Praha, 2007, str. 349
V roce 1940 tvořil dovoz ropy z USA 60% celkového objemu japonského ropného dovozu.
Reischauer, E. O. – Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. Praha, 2009, str. 254
Embargem se dovoz ropy snížil na 10% předchozích objemů.

vyklizení Indočíny po urovnání situace v Číně¹⁶⁷ a závazek nepostupovat dále do jihovýchodní Asie. Spojené státy také měly Japonsku pomoci získat všechny potřebné suroviny, naftu zvláště, uznat zvláštní pozici Tokia v Indočíně a zprostředkovat urovnání s Čankajškem.

Jenže v USA věděli, na jak citlivém místě hospodářskými sankcemi Japonsko zasáhli. Proto si diktovali vyklizení agresi získaných území v Indočíně i Číně a varovali Tokio, že pokud se pokusí dobýt holandské kolonie, Britové pomohou Holanďanům a následně USA přispěchají na pomoc Britům. Japonsko se dostalo do časové tísně, rezervní zásoby ropy vystačily jen na několik měsíců válčení. Nechtělo-li se nechat ekonomicky zruinovat, mohlo se rozhodnout buď úplně odvrhnout svoji expanzivní politiku a zisky za posledních několik let, nebo se pokusit získat zdroje ropy v Holandské Východní Indii silou. Takovému kroku by se ale postavili na odpor Američané.

Útok na Sovětský svaz prakticky přestal být uskutečnitelný a především by obsazení ledové Sibíře za situace hospodářského embarga nemělo valný smysl. Definitivní prohru názorovému proudu postupu na sever zasadil 9. srpna formální souhlas japonského velitelství s postupem na jih.¹⁶⁸ Ostatně válčení Sovětů na jejich západních hranicích dávalo Japonsku jistotu, že se nebudou pouštět do dobrodružství v japonském Mandžusku.

Generální štáb japonského vojenského námořnictva po prozkoumání stavů zbývajících zásob 3. září vyhlásil, že do 10. října musí být rozhodnuto – později by již zásoby nedostačovaly na potřebné vojenské operace a Japonsko by ztratilo dosavadní územní zisky. Buďto dosáhnou japonští vyjednávači dohody se Spojenými státy a dodávky se obnoví, nebo Japonsku nezbyvá než jihovýchodní Asii obsadit.

¹⁶⁷ Neboli „čínského incidentu“, jak válku s Čínou v Tokiu nazývali. Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, 1993, str. 432

¹⁶⁸ Upustit od tohoto plánu by Tokio mohlo jen díky splnění japonských požadavků na USA. Viz Reischauer, E. O. – Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. Praha, 2009, str. 254

Dalo předpokládat, že takový krok nezůstane u Američanů bez takové odezvy, již by přísun nafty z dobytých území zablokovali, americká pacifická flotila proto musela být zničena jedním preventivním úderem. To znamenalo válku s USA, a proto se Japonci několikrát pokusili zprostředkovat mír mezi SSSR a Německem, aby opět navázali komunikaci se svými evropskými spojenci v Ose. Pochopitelně neúspěšně.

Japonský plán předpokládal potopení americké flotily hned v den vyhlášení války a souběžný útok na strategická britská, holandská a americká území a ostrovy v jihovýchodní Asii a Tichém oceánu. Obsazením těchto důležitých území Japonsko získá ekonomickou nezávislost. Poté je mělo za každou cenu udržet, demoralizovat USA natolik, že uzavřou separátní mír, akceptují japonské územní zisky a uspořádání v jihovýchodní Asii a Pacifiku. Rozhodujícího vítězství muselo být dosaženo první dny války.

Spojenci v Ose, zvláště pak Německo, naopak chtěli v tuto dobu udržet Spojené státy mimo válku, minimálně do zničení SSSR a Velké Británie.¹⁶⁹ Proto přípravy na všechny japonské akce probíhaly v naprostém utajení i před spřátelenými státy. Německý postoj, daný především nenávistí Hitlera k Rooseveltovi a Spojeným státům, se však měl brzy změnit.

V říjnu 1941 japonsko-americká jednání v přijetí minimálních japonských požadavků nevyústila.¹⁷⁰ Premiér kníže Konoé dokonce požádal o osobní setkání přímo s Rooseveltem za přítomnosti vojenských špiček obou států (to aby ji japonské vojenské kruhy akceptovaly). Pravděpodobně by za obnovení dodávek nafty byl ochoten slíbit dokonce i to, že v případě německo-americké války by Japonsko nedodrželo závazky Trojstranného paktu a nevyhlásilo Spojeným státům válku.¹⁷¹ Americký prezident však takové setkání odmítl.

¹⁶⁹ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 166

¹⁷⁰ Nelze se ani divit vzhledem k tomu, že některé z těchto minimálních požadavků byly nepřijatelné od roku 1937 a vypuknutí války s Čínou. Viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 234

¹⁷¹ Reischauer, E. O. – Craig, A. M.: *Dějiny Japonska*. Praha, 2009, str. 255

Tím padly japonské snahy o mírové řešení. Nespokojené japonské armádní kruhy svrhly 16. října¹⁷² Konoeho a místo něj nastoupil na premiérský post proněmecký generál Hideki Tódžó (který zároveň vykonával post ministra vnitra i obrany). Pod pláštíkem příprav na válku s USA pokračoval na přání císaře Hirohita s Američany v jednáních. Koncem listopadu zaslal Tódžó do Washingtonu poslední návrhy. Američané přišli s vlastními požadavky, které však pro Japonce nebyly přijatelné.

Óšima okamžitě v Německu hlásil, že Tódžóův nástup znamená pevnější přimknutí Japonska k Ose. Ale zapomněl Němce informovat o tom, že nástup Tódžoa znamená také japonsko-americkou válku, pokud USA japonské požadavky nepřijmou. Ribbentrop s Hitlerem si naopak představovali, že Japonsko zaútočí na ruskou Sibiř a britský Singapur. Vůbec nepochopili, že nezdar japonsko-amerických jednání bude znamenat přesně to, čemu se chtěli v Německu vyhnout do doby, než porazí SSSR a Británii.¹⁷³

V polovině listopadu se japonské velení rozhodlo pro případ války s USA pokusit se uzavřít s Němci dohodu o zákazu uzavírat separátní mír. „Bude-li Německo trvat na tom, aby se Japonsko zapojilo do války proti Sovětskému svazu, mělo se odpovědět, že se jí Japonsko momentálně nehodlá zúčastnit. Kdyby se potom Německo zdráhalo vstoupit do války proti USA, tento postoj se prostě bude muset vzít na vědomí.“¹⁷⁴

Ribbentrop obdržel 18. listopadu od Otta z Japonska telegram, v němž Japonci navrhovali pro oba státy tento závazek neuzavírat s nikým příměří ani separátní mír. V Německu nevěděli, jaké všechny vojenské operace v té době Japonsko chystá, předpokládali útok na Thajsko, Borneo, možná Filipíny, doufali však stále také v útok na

¹⁷² Nálevka uvádí 18. říjen, viz Nálevka, V.: *Druhá světová válka*. Praha, 2003, str. 107

16. říjen uvádí např. Skřivan, viz Skřivan, A.: *Cestou samurajů*. Praha, 2005 str. 240

¹⁷³ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 784

¹⁷⁴ Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 407

Sovětský svaz.¹⁷⁵ Proto žádosti Berlín vyhověl, doufal totiž, že mu Japonci konečně přijdou na pomoc.

Zhruba týden poté, 27. listopadu 1941, poslední den berlínské konference ministrů zahraničí (během níž došlo k prodloužení platnosti Paktu proti Kominterně o dalších pět let) dostal Ribbentrop od německého chargé d'affaires ve Washingtonu zprávu, že požadavky USA vyústí v přerušení jednání. To Ribbentropa a Hitlera kupodivu povzbudilo k naléhání na Japonce, aby zaútočili na USA.¹⁷⁶ Při tom japonské hlavní loďstvo odplulo směrem na Havaj už 25. listopadu,¹⁷⁷ o čemž díky utajení nikdo mimo nejvyšší japonské velení nevěděl.

V rozhovorech mezi Ribbentropem a Óšimou německý ministr poznamenal, že Japonsko se střetu se Spojenými státy těžko vyhne, povzbuzoval japonského velvyslance k válce a slíbil, že Hitler je v případě japonsko-americké války rozhodnut okamžitě vyhlásit USA válku a nepřistoupit na separátní mír.

Japonská vláda s uspokojením převzala postoj Němců 29. listopadu. Císařská konference 1. prosince přijala rozhodnutí vstoupit do války s USA, ale vyžádala si obratem písemné potvrzení německého slibu. Óšima se z Tokia dozvěděl, že válka s Brity a Američany skutečně bezprostředně hrozí, ale podrobně japonské úmysly Němcům nesdělil. To velvyslanec v Itálii (Zenbei Horikiri) 3. prosince Mussoliniho informoval, že válka Japonska s USA může vypuknout každým dnem.

Ribbentrop se rozhodl napřed s Hitlerem poradit,¹⁷⁸ jenže ten se zrovna nacházel kdesi na ruské frontě. Až 4. prosince Ribbentropa zmocnil k schválení japonsko-německo-italské smlouvy, podle níž se druzí dva připojí a neuzavřou s USA separátní mír, jakmile jeden ze signatářů vyhlásí Spojeným státům válku. Hitler se k tomuto kroku rozhodl navzdory celkové

¹⁷⁵ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 168

¹⁷⁶ „Hitlerova politika, Aby Amerika zůstala neutrální, dokud nebude Německo připraveno, se zdála být minulostí.“ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 786

¹⁷⁷ Do 29. listopadu mohla být odvolána, pokud Američané přistoupí na japonské požadavky. Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 314

¹⁷⁸ „Zjevně si poprvé plně uvědomil možné důsledky svých unáhlených slibů Japoncům.“ Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 788

sovětské protiofenzívě, která zakrátko (6. prosince) uštedřila německé armádě před Moskvou její první porážku. Dokonce ani po Tokiu nepožadoval protislužbu – tj. vstoupit do války se Sovětským svazem. Nečekal, jak brzy bude své závazky muset splnit.

Japonsko také od Italů požadovalo stejný závazek, tj. vyhlásit válku Spojeným státům a neuzavřít separátní mír. Pro připomenutí, Trojstranný pakt zavazoval signatáře reagovat v případě, že by agresorem proti jinému signatáři byly Spojené státy a nikoli naopak. Přesto se Óšima 3. prosince v Římě Paktu tří dovolával. Mussolini souhlasil, vyhradil si odpověď až po dohodě s Berlínem. Ta tedy přišla večer 4. prosince. V ranních hodinách 5. prosince návrh dohody podepsali v Berlíně Óšima a Ribbentrop, v Římě Ciano (jemuž ji tlumočil německý velvyslanec Mackensen).¹⁷⁹

Za svítání 7. prosince 1941 japonská flotila přepadla kotvící americkou flotilu v Pearl Harboru. Druhý den¹⁸⁰ Japonsko vyhlásilo válku Spojeným státům a Velké Británii. Ty odpověděly stejným způsobem. Nyní bylo na Německu a Itálii, jak zareagují. Hitler tou dobou dlel v hlavním stanu na východě. Zpráva o přepadení Pearl Harboru ho zaskočila, ale jen pozitivně.¹⁸¹ Okamžitě zareagoval rozkazem námořnictvu útočit na americké lodě. Stejně tak zaskočila i Ribbentropa, který ji ihned telefonicky přeposlal do Říma.

Lze považovat za hříčku dějin, že Němci se od Japonců dozvěděli o útoku na USA stejným způsobem, jakým informovali své spojence o svých přepadeních jiných států. A podobně Japonci nedůvěřovali Němcům stejně, jako Němci nedůvěřovali svým spojencům, a proto o plánech útoku na Pearl Harbor předem nikoho neinformovali.¹⁸²

¹⁷⁹ Mussoliniho kvůli tomu Ciano odmítl vzbudit. Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 169

¹⁸⁰ Viz Japan's Declaration of War on the United States and Great Britain, December 8, 1941. Viz Jacobsen, H.-A. – Smith, A. L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, 1979, str. 182-183

Kvůli datové hranici se skutečně jedná o druhý den. Dokument Japonského vyhlášení války Spojeným státům a Velké Británii je datován na 8. prosinec 1941.

¹⁸¹ „Válku už vůbec nemůžeme prohrát ... nyní máme spojence, kterého nikdo po tři tisíciletí neporazil,“ vykřikl Hitler radostí. Viz Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 407

„Jestliže Osa válku vyhlásí, Spojené státy už jí nebudou moci škodit o mnoho víc než teď, kdy se prohlašují za neutrální,“ uvažoval Mussolini. Viz Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 327

¹⁸² Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 789

Óšima u Ribbentropa 8. prosince tlumočil přání Tokia, aby Německo a Itálie okamžitě také oficiálně vyhlásily válku Spojeným státům. V americkém a britském vyhlášení války Japonsku z 8. prosince nepadla žádná zmínka o Ose, takže se Spojené státy s Německem a Itálií zatím ve válečném stavu nenacházely. Hitler se vrátil do Berlína 9. prosince a rozhodl, že Německo válku USA vyhlásí. Napřed ale musel sepsat svůj projev před říšským sněmem, zkoordinovat toto rozhodnutí s Italy a umožnit německým a italským úřadům v USA, aby včas stihly zničit archivy. Nejvíce se obával toho, aby ho ve Washingtonu nepředběhli.

Itálie a Japonsko vyhlásily válku Spojeným státům 11. prosince 1941. Hitlera k tomu vedlo, krom představ o úpadkovosti Spojených států a nenávisti k jejich prezidentovi, především chování USA vůči Německu a jejich podpora Británii. Taktéž chtěl naplnit ducha Trojstranného paktu, který by se v opačném případě stal „politicky mrtvým“.¹⁸³ Mussolini smýšlel v tomto bodě stejně.

Adolf Hitler si představoval, že Japonsko Američany rychle vyřídí a pak se případně zapojí do bojů se SSSR, jehož ale chtěl především porazit sám (který ale právě německé armády zatlačoval zpět). V Tokiu naopak okamžitě očekávali německou žádost o vyhlášení války Sovětům jako protislužbu a oddechli si, když nic takového Berlín nepožadoval.

Ještě 11. prosince uzavřely všechny tři státy Osy písemnou dohodu,¹⁸⁴ v níž si potvrzovaly své sliby vytrvat v boji až do konce, neuzavřít separátní příměří nebo mír a po válce spolupracovat na novém světovém pořádku podle linií odsouhlasených v Trojstranném paktu. Jeho duch se změnil z obranné aliance na útočnou.¹⁸⁵

Po dubnové japonsko-sovětské smlouvě o neutralitě Japonci pokračovali v tajných jednáních s Američany. Až v červnu se dozvěděli o německém rozhodnutí zaútočit na

¹⁸³ Henderson, N.: *Hitler's biggest blunder*. Japan Forum, Apr 93, Vol. 43, Issue 4, str. 39-40

¹⁸⁴ Hitler chtěl z propagandistických důvodů nejen jednostranné sliby, ale podepsanou trojstrannou dohodu. Viz Kershaw, I.: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, 2004, str. 408

Japonci ji naopak chtěli kvůli nedůvěře k Němcům a naopak se obávali, že za ni něco bude Hitler požadovat.

Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 788-789

¹⁸⁵ viz Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 170

Sovětský svaz, ne však o konkrétním datu. Japonsko se po bok Hitlera nepostavilo, jednak on sám si chtěl ponechat slávu pro sebe a podporoval je v útoku na Singapur, jednak se Tokio rozhodlo vyčkávat na příhodnou dobu. Odvolává se při tom na Trojstranný pakt i svoji smlouvu se Stalinem.

Německé ministerstvo zahraničí však naléhalo na japonské zapojení do války, později se i Hitler pokoušel Japonce lákat. Ti se místo toho rozhodli okupovat Francouzskou Indočínu, což vedlo Spojené státy k uvalení úplného embarga na Japonsko. Ostrovní stát si v tu chvíli uvědomil, že mu hrozí ekonomické zhroucení a ztráta dosavadních dobytých území.

Pokusil se vyjednat s Američany zrušení embarga při zachování japonských výdobytků, zároveň ale naplánoval obsadit na ropu bohaté nizozemské kolonie a preventivně vyřadit americkou pacifickou flotilu ve chvíli, kdy japonští vyjednavací vyhlásí USA válku. V tu chvíli v Tokiu definitivně došli k závěru, že útočit na SSSR a pomoci Němcům takto nemá pro Japonsko smysl.

Ačkoli Hitler zpočátku chtěl udržet Spojené státy mimo válku alespoň do definitivní porážky SSSR nebo Británie, v listopadu 1941 začal Japonsko podporovat k vstupu do války s USA. Japonci potěšení změnou německého postoje si začátkem prosince vyžádali písemnou smlouvu, jíž by se Německo, Itálie a Japonsko zavázaly Američanům vyhlásit válku a neuzavřít separátní mír, pokud se jeden z nich ocitne s USA ve válečném stavu.

Dne 5. prosince byla podepsána, aniž by Německo nebo Itálie věděly o japonském útoku na americký Pearl Harbor, k němuž mělo dojít 7. prosince. Hitlera tak brzký útok překvapil, ale svůj závazek s Mussolinim dodrželi. Trojstranný pakt se ve svém duchu změnil v útočnou alianci. K dělení světa a vítězství Osy však nedošlo a její členové postupně utrpěli porážky a uzavřeli mír. O jejich další spolupráci se zmiňuje příští kapitola.

7. Rozpad Osv

Německá vojska se během tvrdé ruské zimy ocitla ve svízelné situaci. Hitler, který později v prosinci 1941 osobně převzal velení na frontě, změnil postoj k otázce pomoci dalších států. Zatímco na počátku operace Barbarossa bral porážku Sovětského svazu jako svoji životní misi a státy, jež se po boku Německa do války zapojí, by své zapojení měly chápat jako poctu. Nyní však jejich pomoc potřeboval čím dál naléhavěji. Jak v dodávkách výstroje (a teplého zimního oblečení zvláště), tak v posilách celých armád.

Mussolini, který nabízel vyslání horského sboru, dostal zpětně žádost o vyslání ještě jednoho navíc. Němci se také 17. prosince rozhodli uvolnit mnohé jednotky z Chorvatska a Srbska na východní frontu a Itálii požádali o náhradu zdejších okupačních jednotek italskými (a bulharskými). Zároveň tím také v Duceho očích ukazovali, že Chorvatsko považují za italskou sféru zájmů.

Především však měl italský diktátor radost, z německých neúspěchů. Jednalo se, alespoň pro zatím, o takový vývoj, jaký si přál. Tedy aby Německo zvítězilo, ale aby ho vítězství patřičně vyčerpalo. Čímž se zlepší pozice Itálie pro poválečné vyjednávání. A z hlediska osobních vztahů mezi diktátory z toho vyplývalo, že Hitler se nebude chovat povýšeně. Což brzy ukázal tón jeho další žádosti, o teplé šatstvo pro vojáky.

Pak si však Mussolini uvědomil, že německé armády prohrát nesmí. A že jejich nezdary začínají překračovat onu mez, kdy ještě budou Itálii ku prospěchu. Koncem prosince Japonci naznačovali italskému velvyslanci možnost separátního míru mezi Německem a Sovětským svazem, kterou by zprostředkovali. Mussolini jejich návrh uvítal, avšak Ciano nevěřil, že by Stalin tuto možnost přijal a tak se v této věci žádné pokusy Italů neučinily.

Navíc Hitler odmítal pomoc od Japonska a užitek tohoto státu vnímal pouze ve vázání sil anglosasů v době, kdy on bude kráčet za vítězstvím proti bolševismu. Při tom pomoc japonské armády by byla větší a hodnotnější než pomoc evropských států – ať už počtem a

kvalitou jednotek, které by Japonsko mohlo teoreticky vyslat, tak tím, že by vytvořila novou frontu pro SSSR. Óšima s Ribbentropem (který v protikladu k Hitlerovi o japonské spojení stál) se 3. ledna snažili Hitlera přemluvit k tomu, aby se osobně na Tokio obrátil s žádostí o invazi na Sibiř. Zcela neúspěšně.

Britská ofenziva v severní Africe, zahájená 18. listopadu 1941, pokračovala až do ledna následujícího roku, Rommel poté podnikl protiútok a frontu stabilizoval až do léta, kdy se pokusil o rozhodující průlom. Mussoliniho vývoj událostí v Africe znepokojoval stejně jako ruská fronta. Napsal proto 29. prosince Hitlerovi dopis, v němž vyslovil návrh na získání francouzských přístavů v Tunisku, aby se zlepšila situace na africkém bojišti. Navrhoval vytvořit společný nátlak na Francouze a ti je buď měli předat dobrovolně, nebo se jich italsko-německé jednotky měly zmocnit násilně.

Tento dopis se však kryl se vzkazem z opačné strany. Hitler 29. prosince psal mnoha svým evropským spojencům sdělení (to pro Mussoliniho bylo nejdelší),¹⁸⁶ v němž interpretoval situaci na východě. Německé armády podle něj zastavilo pouze počasí, sovětská protiofenziva sebrala Rusům poslední zbytky záloh, nová německá ofenziva na jaře vše rozhodne. Očekával proto zvýšenou účast spojenců Německa ve válce se SSSR. Tak Mussoliniho žádost vyzněla na prázdno, Hitler se plně soustředil na východ.

Japonci po útoku na Pearl Harbor zahájili úspěšné válečné operace. Do vánočních svátků roku 1941 obsadili americké ostrovy Guam a Wake, britský Hongkong, vylodili se na Filipínách a potopili britské lodě, které měly zmařit vylodování v Malajsii. Singapur padl 15. února 1942. Hitler zakázal, aby se v Německu slavilo toto japonské vítězství, které znamenalo dobytí klíčové britské pevnosti v jihovýchodní Asii.¹⁸⁷ Japonci taktéž k Německu nechovali příliš důvěry a v nově dobytých státech neposkytovali Němcům žádné ekonomické výhody.

¹⁸⁶ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 171

¹⁸⁷ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 295

Lepší stránku německo-japonských vztahů představovala pouze vojenská dohoda z 18. ledna 1942, kterou Německo uznalo Indii za japonskou operační zónu. Jednalo se o poslední trojstranné setkání Osy. Už tak obtížná možnost rychle a efektivně komunikovat na vzdálenost dělící Japonsko od Evropy se stále zhoršovala. V podstatě Japonsko oddělovaly dvě geografické bariéry (ovládané Američany, Brity nebo Rusy) táhnoucí se od severu k jihu.

Osobní komunikace se mohla dít jen skrze ponorky. Vzhledem k válečným operacím je pochopitelné, že nikdo z ministrů či diktátorů neměl za prioritu obeplout půlku světa v ponorce kvůli vyjednání smlouvy nebo společné strategie vedení války se vzdáleným spojencem. Jiný druh komunikace zase zvyšoval riziko odhalení plánů, nemluvě o možných nedorozuměních. Především však jak Německo, tak Japonsko, mělo dost starostí s vlastními bojišti a plány. Na pacifickém bojišti Němci Japoncům přímo pomoci nemohli, na ruském zase Hitler pomoc odmítal. Věřil, že Německo bez pomoci porazí SSSR a Japonsko mezitím Spojené státy.

I komunikace mezi Itálií a Německem se změnila. Hitler se na začátku roku 1942 zamýšlel opět setkat s Mussolinim, ale omluvil se s tím, že musí osobně a každodenně vést operace wehrmachtu na východě. Do Říma 28. ledna poslal jako náhradu Göringa, aby Italům sdělil německý pohled na situaci a plány do budoucna.

Göring vyložil, jak počasí zastavilo německý postup. Neprozřetelně se zmínil také o tom, že příští zima již takto německou armádu nezaskočí.¹⁸⁸ Na jaře, dle Göringova sdělení, se chystá na východní frontě rozhodující ofenziva a Hitler počítá s pomocí svých spojenců. Mussolini nabídl vyslání dalších divizí. Poté se rozhovory stočily na otázku dobytí Malty, která stále odolávala náletům.

¹⁸⁸ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 173

Čimž vlastně v rozporu s dosavadním ujišťováním Italů prozradil, že Německo nepočítá s vítězstvím do konce roku. Mussolini si toho ale podle všeho nevšiml.

Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 294

Překladatel Schmidt naproti tomu uvádí Göringův výrok „*Této zimy už nebude nic na práci.*“

K setkání dvou diktátorů evropských států Osy došlo až 29.-30. dubna v Klessheimu. Na rozdíl od předešlých setkání v Brenneru se jednalo o schůzi trvající dva dny, nikoli několik hodin. Hitler si pozval Italy proto, aby jim osobně vysvětlil a ospravedlnil zimní neúspěch před Moskvou a také aby se s nimi podělil o plánech dalšího postupu na východě. Tentokrát on obhajoval před druhým diktátorem svou porážku.

Za druhé se Hitler snažil Itálii povzbudit k dalším bojům. Jednak na východní frontě a jednak na frontě v Africe. V Africe se totiž britská ofenziva v lednu zastavila a Rommel chystal odvetu. Jenže v hlášeních, která posílal do Německa, popisoval špatnou morálku italských vojáků, jejich nízké nadšení a pomalost při vykonávání příprav.

Dvoudenní setkání mělo stejný charakter, jako hodinová setkání v Brenneru. Hitler hodiny hovořil a Mussolini, sám zvyklý na své dlouhé projevy, byl nucen poslouchat a nedostal se prakticky ke slovu.¹⁸⁹ Podobně se chtě nechtě musel podvolit i v datu a místu setkání.¹⁹⁰ Německý diktátor přiznával zlé dopady bojů na východní frontě, i jak německé armády zaskočila tuhá zima. Uznal ale, že italští vojáci snesli její strasti stejně udatně jako vojáci němečtí.¹⁹¹ Přes všechny tyto strasti věřil ve vítězství, které přijde v létě, nekompromisní mír a podporu veřejnosti k jeho osobě.

Ujišťoval, že anglo-americká vojska se v Evropě nevylodí (jak je žádali Sověti), neplánoval již invazi na Britské ostrovy. Hlavní válečné operace, s nimiž se s Italy podělil a s nimiž také plánoval společnou ofenzivu, se týkaly vylodění na Maltě,¹⁹² útoku v severní

¹⁸⁹ Snad s výjimkou žádosti o nějaké francouzské území, aby měla Itálie válečné zisky a postavení velmoci. Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 197

¹⁹⁰ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 197

Hitler trval na tom, že se v případě závažných událostí na východě musí mít možnost se co nejrychleji (do čtyř hodin) dostat do svého hlavního stanu. Z Itálie tento limit nelze stihnout. Proto nabídl Ducemu schůzku v rakouském Klessheimu 29.-30. dubna 1942. Mussolini původně hlásil, že dřív než 3. května odjet do Rakouska (resp. do říše) nemůže, ale podvolil se Ribbentropově žádosti o dodržení původně navrhovaného termínu.

¹⁹¹ Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 328

¹⁹² Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, 1994, str. 310

Začátkem dubna se německý velitel Kesserling setkal s Mussolinim a generálem Cavallerem a projednali otázku invaze na Maltu. Nálety na loď, které na ostrov přivážely zásoby, se zintenzivnily a duben a květen 1942 znamenal pro ostrovy nejkritičtější období. Vypracovaly se plány na společnou, německo-italskou výsadekárskou a vylodovací akci. Nikdy k ní však nedošlo.

Africe s cílem dobýt Egypt a překročit Suez. A především se týkaly nové plánované ofenzivy v SSSR. Již 5. dubna vydal tajnou směrnici plánující v květnu¹⁹³ napřít hlavní síly na jižním křídle v Rusku a dostat se k ropným polím na Kavkaze.

S Duce se Hitler shodl na tom, že nebudou vyvíjet tlak na Japonsko, aby otevřelo druhou frontu v SSSR. Oba se rozhodli nevyvolávat další sovětsko-japonský konflikt. Mimoto se ukázalo, že tiskový atašé na německém velvyslanectví v Tokiu, Richard Sorge, je ve skutečnosti sovětským špiónem. Byl to on, kdo dlouhodobě ujišťoval sovětské vojenské velení, že Japonci v žádném případě neuvažují o útoku na Sovětský svaz. Což Rusům umožnilo v kritických chvílích na konci roku 1941 přesunout několik dobře vyzbrojených divizí, veteránů z bitvy u Chalchyn-Golu a se zimním vybavením, ze Sibíře před Moskvu.¹⁹⁴ V říjnu 1942 Sorgeho případ stál velvyslance Otta jeho post.

Do dubnového setkání Hitlera s Mussolinim stihli Japonci v roce 1942 rozšířit své panství o obrovská území. Jejich armády vstoupily 16. ledna z Thajska, které se stalo jejich spojencem, do Barmy a do května (a příchodu monzunových dešťů) přešly tzv. Barmskou cestu, po níž proudila většina dodávek Čankajškovi v Číně. Singapur padl 15. února, 8. března celá Holandská Východní Indie, když krátce před tím (26. a 27. února) japonské lodě v bitvě v Jávském moři potopily spojené loďstvo Američanů, Britů, Holanďanů a Australanů. Japonské námořnictvo demonstrovalo svou nadvládu 5. a 6. dubna bombardováním Cejlonu a ohrožovalo Indii. Šestáho května kapitulovaly poslední americké jednotky na Filipínách.

Japonsko dosáhlo plánovaných územních zisků v rekordně krátkém čase. Ohlásilo vytvoření sféry společného rozkvětu Velké východní Asie, ekonomicky soběstačné oblasti pod kontrolou z Tokia. Japonští stratégové přemýšleli, jak postupovat dál. Původní plán prikazoval zastavit se, zkonsolidovat dobyté území, odrazit očekávané protiútoky a donutit

¹⁹³ Nakonec se německá ofenziva zdržela kvůli (neúspěšnému) sovětskému útoku na Charkov. K německým plánům viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, 1994, str. 350-351

¹⁹⁴ Snow, P.: *Nomonhan – the unknown victory*. History Today, Jul 90, Vol. 40, Issue 7, str. 28
K případu Sorge viz Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 198-200

USA k míru a akceptování nového uspořádání, případně naplánovat další kroky (které přinutí Američany pochopit, kdo je vítězem).

Opojeni vítězstvím se místo konsolidování rozhodli pokračovat v dobývání a rozšiřování obranného prostoru. Mezi další cíle patřily Aleuty, Midway, Samoa, Fidži, Nová Kaledonie, Šalamounovy ostrovy a Nová Guinea.¹⁹⁵ Obsazení těchto ostrovů by odřízlo přímé komunikace mezi USA a Austrálií.

První však udeřili Američané, když 18. dubna s několika letadly podnikli nálet na Tokio, spíše symbolického rázu. Japonská a americká flotila se střetly v Korálovém moři 8. května. Američané sice utrpěli větší ztráty, ale zabránili vylodění v důležitém přístavu, Port Moresby, na Nové Guinei. Japonský admirál Jamamoto se poté rozhodl vylákat americkou flotilu k rozhodujícímu střetnutí.

Vylákat ji mohl jedině ohrožením ostrovů, které by Spojené státy rozhodně neobětovaly. Tedy Havajských ostrovů. Před tím však musel být obsazen atol Midway. Souběžně s vyloděním na Aleutách se japonská flotila pokusila Midway dobýt. Utrpěla však začátkem června zdrcující porážku, která znamenala bod obratu na tichomořském válčišti. Japonsko přišlo o své úderné síly a zbytek války zůstalo v defenzivě.

Německo a Itálii stejně osudové bitvy postihly o něco později. Rommel zahájil s italsko-německými jednotkami 26. května pokus o rozhodující útok v severní Africe. Osa získala zpět Libyi a pronikla až do Egypta, zastavila se až začátkem července u egyptského el-Alamejnu. Hitler s Mussolinim věřili, že se Rommelovi podaří dobýt Egypt, Hitler kvůli tomu odložil útok na Maltu do té doby, než se tak stane. Duceho, který se o dobytí Malty také zajímal, však neupozornil.¹⁹⁶

Během afrických bojů však italské divize nedosahovaly takových úspěšných výsledků jako německé po jejich boku. Rommel na to ve své zprávě upozornil. Mussolini, který

¹⁹⁵ Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, 1994, str. 248

¹⁹⁶ Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, 1994, str. 435

v červenci provedl inspekci po Libyi, 22. července napsal Hitlerovi dopis, v němž omlouval selhání italských vojáků s odkazem na dlouhou dobu, s jakou už v Africe bojují. Žádal o posily do Afriky. Taktéž se v tomto dopise obával růstu napětí v Řecku a navrhoval snížit reparace na něj uvalené.

Pro Hitlera však důležitější válčičště představovala východní fronta. Rozhodující střetnutí se Sověty, operaci Blau, zahájil po několika odkladech 28. června.¹⁹⁷ Duce mu odepsal o průběhu úspěšných bojů 4. srpna. Italský návrh řešení řeckého problému zamítl. Místo vyslání posil Italům v Africe naopak navrhl, aby Itálie poslala horské divize na Kavkaz. Taktéž se zmínil o druhé frontě, o níž se vědělo, že spojenci jednají, ale označil ji za naprosté bláznovství.¹⁹⁸ Závěrem slíbil Mussoliniho osobně navštívit v Itálii, jakmile se bude moci vzdálit z hlavního stanu. To znamenalo až po rozhodujícím vítězství na východě.

Do října postup německých a italských armád (a v případě sovětského bojiště také armád dalších států) dosáhl vrcholu. V Africe Osa postoupila až do Egypta, v SSSR držela polovinu naftových polí na Kavkazu a dobytí Stalingradu se zdálo být na dosah. Pak však přišly i pro evropské státy Osy bitvy, které znamenaly obrat ve válce.

V noci z 23. na 24. říjen zahájili Britové rozhodující protiofenzivu v Africe u el-Alamejnu. Rommel, aby zachránil své nejlepší jednotky (tj. ty německé), se zmocnil italských vozidel a ponechal italské vojáky na pospas zajetí.¹⁹⁹ Osmého listopadu se britsko-americké síly vylodily v Alžíru, Casablance a Oranu a vstoupily tak do francouzských držav v severní Africe. Ještě ten den si Němci vynutili na vládě ve Vichy přijetí nabídky letecké pomoci, která Německu umožnila obsadit letiště v Tunisku, a Hitler si pozval do Mnichova Ciana a vichistického ministra zahraničí Lavalu.

¹⁹⁷ Churchill uvádí 28. května, pravděpodobně se jedná o chybu, uvádím červen, s nímž jsem se setkával častěji. Viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, 1994, str. 582

Červen uvádí např. Bloch, viz Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 320

¹⁹⁸ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 203

¹⁹⁹ Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 329-330

Cianovi, který do Mnichova dorazil již 9. listopadu, Hitler sdělil svoje rozhodnutí okupovat celou Francii. O den později pak Lavalovi (za přítomnosti Ciana) předal nótu požadující předání Tuniska Ose. A o další den později postavil Lavala před hotovou věc, vojska Osy obsadila neokupovaný zbytek kontinentální Francie, Korsiku a Tunisko. Poslední dvě jmenovaná území společně s Nice zakrátko získala Itálie.²⁰⁰

Vyslání dalších vojáků do Tuniska však pouze porážku Osy v Africe o několik měsíců zdrželo – její vojáci již v severní Africe pouze ustupovali a s nimi neodvratně zanikala italská koloniální panství v Africe. Na začátku května následujícího roku se v Tunisku vzdala poslední posádka Osy. Japonského premiéra Tódžóa, zastávce spojeneckví s Německem a Itálií, vedlo dokonce spojenecké vítězství v Africe k obavám, že Hitler nakonec uzavře separátní mír a ponechá Japonsko svému osudu.²⁰¹ Tak málo Němcům věřil a tak málo věděl o Hitlerově odhodlání bojovat až do konce.

Zakrátko, 19. listopadu, zahájily sovětské armády bod obratu na východní frontě protiútokem u Stalingradu. Při obklíčování německé armády ve městě se střetly s armádami německých spojenců, mezi nimi i Italů, a přinutily je k rychlému ústupu. Krizi na ruské frontě přijel do Říma uklidňovat opět Göring.²⁰² Touto dobou si Mussolini začal nahlas před Němci připouštět, že válku Osa nevyhraje. Sám ostatně do ní vstoupil s vidinou bleskových vítězství svého silnějšího spojence, díky nimž by Itálie snadno získala svůj menší podíl.

Göringovi navrhoval, aby se na východě přešlo do defenzivy, vytvořila se trvalá obranná linie a uzavřel se mír se Stalinem. Síly Osy bylo podle Mussoliniho zapotřebí uvolnit pro boj v Africe. Německý maršál pochopitelně Hitlerovi Duceho úvahy přetlumočil. Ten se rozhodl ještě do vánoc s Mussolinim setkat. Avšak kvůli krizi u Stalingradu a nemoci italského diktátora se nakonec v hlavním stanu 18. prosince objevil u Hitlera Ciano.

²⁰⁰ Bloch, M.: *Ribbentrop*. Praha, 1994, str. 330

²⁰¹ viz Skřivan, A.: *Pád Nipponu: Japonsko 1942-1945: soumrak ostrovní říše*. Praha, 2006, str. 60

²⁰² Jeho styl ale měl opačný efekt, než aby Italy povzbudil, viz např. Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 295-296

Též viz Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 207

Německý diktátor přiznal závažnost stávající situace, když svůj monolog začal hovory o „bytí a nebytí fašistického bloku“.²⁰³ Jedním dechem sliboval posily Italům v Africe a druhým o ně od Ciana žádal do Ruska. Mussoliniho návrhy na vytvoření obranných linií na východní frontě, tlumočené zde Cianem, okamžitě zavrhl. Jediným cílem zůstalo zničení SSSR, ve které stále věřil. Proto chtěl s Italy mluvit a proto se je snažil povzbuzovat. Závěrem schůzky dokonce prohlásil, že si přeje invazi spojenců (jež se všeobecně předpokládala), protože ta skončí fiaskem.

Další rok války, rok 1943, začal pro Osu zásadními porážkami. Na bojišti v Pacifiku se po několika měsících tvrdých bojů o ostrov Guadalcanal strategická iniciativa definitivně přesunula na stranu Američanů. Japonci zbytky své posádky 7. února evakovali. Porážku Německa na druhém konci světa dovršila kapitulace obklíčené německé armády u Stalingradu 31. ledna. K tomu 27. ledna dali Spojenci rozhlasem Ose na vědomí, že mír může být dosažen jen bezpodmínečnou kapitulací států Osy.

Mussolini se v lednu uzdravil a došel k závěru, že během jeho nemoci Ciano na vlastní pěst sondažoval možnosti ukončení války vytvořením koalice evropských států (vedených Itálií), jež by přesvědčila Hitlera k uzavření míru. Proto ho 5. února odvolal. K radosti Němců, kteří mu nedůvěřovali a věděli o jeho protiněmeckých postojích. Italské ministerstvo zahraničí od té chvíle vedl Duce sám, svou koncepci shrnul před Bastianinim (který měl pouze vyřizovat agendu zahraniční politiky) do věty: „Když se vede válka, musí se až do konce zůstat po boku spojence.“²⁰⁴

Stalingradská katastrofa poskytla důvody k další oficiální návštěvě, která by mohla italsko-německé vztahy vylepšit skrze přímé rozhovory, vytvoření vzájemných dohod o pomoci, diskutování nebo vytvoření společné strategie pokračování ve válce. Stal se však

²⁰³ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 209

²⁰⁴ Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 235

pravý opak. Z Německa se ozývala hlasitá propaganda o italské zradě u Stalingradu a italské neschopnosti řešit partyzánské boje na Balkáně.

Koncem února přijel do Říma Ribbentrop. Italové dostali přednášku o nutnosti vyřešit válku se Stalinem vojenským vítězstvím jako jediným akceptovatelným způsobem. Německý ministr zahraničí Italy nařkl z neschopnosti zlikvidovat židy a partyzány na Balkáně, což obojí představuje ohrožení bezpečnosti Osy, protože hrozí invaze Spojenců do Dalmácie. Požadoval radikální řešení, deportace a vyhlazovací akce.

Mussolini sice přislíbil na tyto problémy dohlédnout, avšak neučinil nic. Německý postoj byl přesně opačný, než jaký by Itálie uvítala. Chtěla by posunout těžiště bojů do Afriky a dosáhnout míru se SSSR nebo alespoň stabilizace fronty v Rusku. Takový italský postoj se dá snadno pochopit, po dobytí Afriky muselo být dobytí Apeninského poloostrova jasně vnímáno jako další plán Britů a Američanů. Nemluvě o tom, že by tato invaze mohla vytvořit onu druhou frontu, s níž Osa kalkulovala. V tomto duchu se Duce odhodlal napsat v březnu dopis Hitlerovi. Závěrem tohoto dopisu vyjádřil naději na osobní setkání.

K němu došlo 7.-10. dubna v salcburském Klesheimu. Přítomni zde byli také zástupci několika dalších evropských satelitních států. Někteří z nich, včetně některých německých vojenských představitelů, Mussoliniho nabádali k tomu, aby Hitlera přiměl změnit celou vojenskou strategii a začal s Rusy jednat. Nezdařilo se, italský diktátor ustoupil pod palbou argumentů Hitlera.²⁰⁵ Německý diktátor trval na rozhodujícím vítězství, po němž teprve mohou začít jednání. Zároveň vyjádřil víru v konečné vítězství. Na východě i v Africe. V tomto ohledu se pohled Německa do budoucnosti už několik let opakoval, jen cesta k vítězství se v německých slovech měnila podle situace.

²⁰⁵ Mussolini opět chtěl navrhnout mír se Stalinem a uvolněnými jednotkami posílit Itálii a oblasti u kanálu La Manche, kde se očekávala spojenecká invaze. Shirer, W. L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, 2004, str. 878

Německý vojenský štáb při těchto setkáních odmítl návrhy na sjednocení vojenské strategie. Italové potřebovali posily.²⁰⁶ Němci však byli ve stejné situaci, navíc si německé armádní velení nedělalo iluze o schopnostech italské armády vést válku úspěšně – německé divize tak mohly být snadno kdekoli odříznuty, buď porážkou těch italských, nebo jejich kapitulací (místo tvrdého boje až do konce). V oblasti Afriky a obrany proti případnému útoku Spojenců do Itálie nebo na Balkán si muselo italské velení poradit především samo.

V květnu se vojáci Osy vzdali v Africe. Hitler si opět chtěl promluvit s Mussolinim, aby ho povzbudil k razantnějšímu chování italské armády. Duce se ze schůzky vymluvil a tak od Hitlera dostal nepříjemný dopis. V něm Hitler Italům vyčítal nedostatek tvrdého postupu na Balkáně, italské armádě porážky a doporučoval Ducemu udělat si v ní pořádek. Dokonce naznačil, že je Mussolini zrazován a někteří Italové za jeho zády jednájí se Spojenci. Nevinil z válečných katastrof italského diktátora, ale lidi okolo něj.

Mussolini naléhavě žádal o posily do Itálie, Sicílie a Sardinie. Italské velení dokonce sepsalo seznam požadavků, aby mohlo zaručit obranu. Německé velení ji však považovalo za přípravu italského vystoupení z války. Desátého července zahájili Spojenci útok na Sicílii. V ten den Duce žádal o posily z Německa ještě naléhavěji, než kdy před tím. Hitler se rozhodl vyslat pomoc, ale tu provázely dvě zásadní komplikace.

Za prvé před pěti dny zahájil na východě pokus o rozhodující bitvu u Kurska, tudíž nemohl příliš mnoho sil poslat jinam a tudíž německé posily nemohly bitvu o Sicílii zvrátit. A za druhé došlo ke sporům v postojích obou států. Italské velení čekalo, že německé posily budou podléhat jeho rozkazům, německé to samozřejmě odmítalo a navíc rozruch vzbudily zprávy, že Italové na Sicílii boje pouze předstírají.

K 17. červenci Mussolini telegrafoval další žádost o posily (ačkoli je měl přislíbeny) a omlouval situaci materiální převahou Spojenců a především nepřipraveností italské armády,

²⁰⁶ Na druhou stranu se Mussolini stavěl zdráhavě k vyslání německých vojáků do Itálie. „Snažil se ochránit zemi před Spojenci, ale téměř stejně se snažil o to, aby sem nevstoupili Němci.“ Viz Hart, B. H. L.: *Válka z druhého břehu: vzestup a pád německé armády očima Hitlerových generálů*. Brno, 2004, str. 467

kteřá vstoupila do války o tři roky dříve, než se původně v roce 1939 předpokládalo. Hitler znovu zamýšlel učinit s Mussolinim osobní setkání a povzbudit ho. Zároveň však na vojenské poradě v německém štábu zjistil, že se na východě u Kurska dostaly německé armády do takových potíží, jež zkrátka musely být Italům přiznány. Čímž jednak mohl ohledně posil na Sicílii omluvit jejich zdržení a jednak Duce mu vysvětlit, že se Itálie v tuto dobu musí především spoléhat sama na sebe.

K poslednímu setkání diktátorů, kdy ještě oba z nich měli moc nad svou zemí, došlo 19. července v italském Feltre. Z počátku Hitler začal svým shrnujícím projevem o válečné situaci, po němž vždy Mussolini na čas pookřával. Tentokrát však neměl úspěch. V poledne Hitlera přerušila zpráva, že Spojenci začali bombardovat Řím.

Italští generálové před schůzí a o přestávce během ní marně svého velitele přesvědčovali, že za každou cenu musí Němcům sdělit skutečný stav věcí. Že Itálie již nemá žádné zdroje na další pokračování ve válce a nachází se před bezvýchodným stavem zhroutilí. Nemůže dále bojovat a musí najít nějaký kompromis.

Hitler stočil řeč na otázku bytí a nebytí civilizace, jíž může zachránit pouze vítězství Osy. V takové situaci žádné oběti nejsou dost vysoké. Mussolini ho už tou dobou neposlouchal a nevnímal Hitlerovu kritiku neschopnosti italské armády. Vylíčit skutečný stav Itálie a postavit se Hitlerovi nedokázal, vmohl se pouze na další marnou žádost o posily a materiál. Tím zpečetil i svůj osud italského diktátora. Sliby Hitlera o užití tajných zbraní, které zvrátí boje na Sicílii i v celé válce, ho zachránit nemohly.

Zvláštní zasedání fašistické velké rady Duceho 24. července odvolalo z funkce, předalo moc králi a ten později nechal Mussoliniho uvěznit. V čele nové vlády stanul maršál Badoglio. Italští občané začali s likvidací fašistických symbolů. Badoglio okamžitě Německo ujistoval, že Italové pokračují v boji a zůstávají v Ose. Hitler však stále tušil zradu,²⁰⁷ ale

²⁰⁷ Viz Kvaček, R.: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, 1988, str. 252

protože ho jeho generálové odradili od obsazení Apeninského poloostrova, rozhodl se zorganizovat setkání s novou italskou vládou a oznámil, že se do italských vnitřních záležitostí nehodlá vměšovat.

I v Japonsku si uvědomili, že Itálie nejspíš brzy vypadne s Osy. Nedůvěra k Německu přetrvávala, takže se v Tokiu začali připravovat na kapitulaci Německa a pokračování války bez spojenců.²⁰⁸ To znamenalo, že Spojené státy, které beztak tou dobou na všech frontách japonské armády porážely, uvolní veškeré své síly proti Japonsku. Nemluvě o další pomoci, kterou mohli do války v Pacifiku přispět Britové. Zprávy, obdržené v Tokiu 11. srpna od viceadmirála N. Nómury, který se ponorkou vrátil z Německa,²⁰⁹ jen potvrdily zhoršující se stav japonských spojenců v Ose a očekávání nejhoršího ze strany Tokia.

V atmosféře oboustranného podezřívání se v severoitalském Tarvisiu sešli 6. srpna Guariglia (nový italský ministr zahraničí), Ambrosio (náčelník generálního štábu) a za německou stranu Ribbentrop a maršál Keitel. Italové se obávali, že se Němci chystají vojensky Itálii obsadit, Němci zase, že Italové jednájí se Spojenci o kapitulaci. Obojí se nakonec ukázalo jako pravdivé. Ribbentrop se dokonce obával únosu, čemuž odpovídala bezpečnostní opatření.²¹⁰

Italové zopakovali, že pokračují ve válce a zapřeli jednání se Spojenci. Věděli o německých jednotkách, které tou dobou prochází Brennerem do Itálie a snažili se, aby se jejich proud zastavil. Navrhovali, aby německé jednotky byly odeslány na Balkán, odkud se ostatně stahují italské síly. Němci naopak zdůrazňovali, že vyslané německé divize slouží k obraně Itálie, Italové se zase tázali, proč tento fakt nebyl s italskou vládou předem konzultován. Němci naproti tomu nebyli konzultováni o stahování italských armád z Balkánu (a Francie). Osa se nezadržitelně rozpadala, na spojence už nikdo nebral ohledy.

„Při svém zrádovství budou prohlašovat, že se od nás neodchylují, to je jasné. A přece jde o zradu, nezůstanou s námi,“ prohlašoval na adresu italské vlády německý vůdce.

²⁰⁸ Skřivan, A.: *Pád Nipponu: Japonsko 1942-1945: soumrak ostrovní říše*. Praha, 2006, str. 63

²⁰⁹ Skřivan, A.: *Pád Nipponu: Japonsko 1942-1945: soumrak ostrovní říše*. Praha, 2006, str. 64

²¹⁰ Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 299

Zástupci obou států si v podstatě vědomě lhali.²¹¹ Pravdu měli v tom, že jejich divize posílané do Itálie mají sloužit k její obraně. Samozřejmě obranu Itálie si Němci představovali jinak než Italové. Závěrečný Ribbentropův návrh, aby italský král a korunní princ přijeli na návštěvu do Německa k hovorům s Hitlerem, byl zdvořile odmítnut – ostatně italská vláda stejnou nabídku učinila před několika dny a Berlín ji tehdy odmítl. Změna názoru nevěstila nic dobrého. Po skončení zdvořilostní schůzky Ribbentrop okamžitě telefonoval Hitlerovi, že se Italové chystají z války vystoupit.

Po tajných jednáních italská vláda přijala 1. září podmínky kapitulace a tajně je podepsala o dva dny později. S tím, že k jejich zveřejnění dojde 8. září, v den spojeneckého vylovení v Itálii (u jihoitalského Salerna). Tak se i stalo. Badoglio do poslední chvíle přesvědčoval Německo, že stojí po jeho boku.

Hitler mu však nevěřil a dal 8. září okamžitě realizovat připravené plány na obsazení Itálie a nahrazení všech italských vojsk po Evropě německými. Na italské námořnictvo, které odplulo se vzdát na Maltu, zaútočila německá letadla a potopila jeho vlajkovou loď.²¹² Čtyři dny po italské kapitulaci byl vysvobozen Mussolini ze svého vězení německými speciálními jednotkami.²¹³ Po rozhovorech s Hitlerem byl dosazen do čela nově vzniklého státu, Italské sociální republiky, na severu Itálie. Zbytek apeninského poloostrova kontrolovali Němci a na jihu Spojenci.

Duce však už neměl mít žádnou moc a fakticky se po zbytek války stal německým vazalem. Badoglioova vláda 13. října 1943 vyhlásila Německu válku. Tak dopadly vzájemné vztahy mezi původní trojkou států Osy. Japonsko, odděleno od svých spojenců, kapitulovalo jako poslední. Německo kapitulovalo 8. května 1945. Japonsko 2. září téhož roku.

²¹¹ A předháněli se v této činnosti. Viz Schmidt, P.: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, 2002, str. 299

²¹² Více viz Churchill, W. S.: *Druhá světová válka. V. díl. Kruh se uzavírá*. Praha, 1995, str. 116

²¹³ „Vždycky jsem věděl, že mě v tom přítel Adolf Hitler nenechá,“ prohlásil radostí. Ridley, J. G.: *Mussolini*. Praha, 2002, str. 341

ZÁVĚR

V úvodu práce jsem základní výzkumnou otázku „Jaké byly vztahy mezi státy Osy?“ rozdělil do dvou rovin. Roviny italsko-německých vztahů a vztahů japonsko-německých. Na základě těchto rovin jsem stanovil dvě různé hypotézy. Podle první Německo i Itálie sledovaly sice vlastní zájmy, ale zároveň z nich oba státy byly ochotny slevit a druhému pomoci, panovala koordinace kroků a přátelská atmosféra díky ideologické příbuznosti a přátelství diktátorů. Druhá hypotéza naopak předpokládá vzájemně sobecké chování Německa a Japonska, z nichž každý chce expandovat a druhého využívat pro své cíle.

Podívejme se na první z nich. Italsko-německé nezačaly příliš dobře. Německo vyvolalo válku v Evropě bez ohledu na situaci svého spojence a navíc bez předchozích konzultací, k nimž ho zavazoval Ocelový pakt a od nichž si Italové slibovali ukončení právě takového chování. Hitler navíc porušil slib, že válka během tří let nebude. Itálie se z těchto důvodů vyvázala z povinnosti vstoupit do války po boku Německa, jak Ocelový pakt požadoval, což Hitler akceptoval.

Stav válku nevedoucího spojence jí nakonec vydržel devět měsíců. Během této doby se pokoušela o mír v Evropě, ale jen proto, aby získala čas a mohla se později do války zapojit v plné síle, nebo aby v případné mírové konferenci získala nějaká území pro sebe. Také nelibě nesla německé sblížení s bolševickým SSSR, kterým Němci hned dvakrát porušovali dosavadní smlouvy, které byly zaměřeny protikomunisticky a podle kterých takové kroky měli Němci za povinnost předem konzultovat. Mussolini také povoloval svému ministru zahraničí, aby veřejně pranýřoval jednání Němců, a sám vyjadřoval kritiku v osobních dopisech Hitlerovi.

Tyto vzájemně špatné vztahy mezi spojenci měly brzy pominout. Mussolini lavíroval mezi svou touhou vstoupit do války a odkládáním tohoto kroku kvůli italské nepřipravenosti. Až v březnu 1940 Mussolini slíbil, že se do války jednoho dne zapojí. To znamenalo,

rozhodnutí válčit a expandovat po boku silnějšího Německa. Duce sice doufal, že Hitlera odradí od dalších útoků, než se italské hospodářství připraví, ale čas nedostal.

Hitler v dubnu zaútočil na Dánsko a Norsko, v květnu na Francii a státy Beneluxu. Ve všech případech Italy nekonzultoval (jak smlouvy přikazovaly), jen své rozhodnutí oznamoval v době, kdy již armády byly na pohybu. Mussolini navzdory takovému chování vstoupil do války po německém boku 10. června 1940 s vidinou podílu na válečné kořisti a rychlých vítězství, které by italské hospodářství mohlo unést. Vzhledem k špatnému výkonu italských armád však veškeré podmínky příměří s Francií diktoval Hitler, Duce se musel podřídít a Hitler na něj odmítl brát zvláštní ohledy, takže požadovaná území Itálie nezískala.

Mussolini se tedy snažil zvýšit italský příspěvek ve válce, ale Hitler italskou pomoc odmítal a na italské požadavky o území nereagoval. Hitler zahájil bitvu proti Británii, jenže opět o ní Italům poskytoval jen kusé informace. V srpnu Itálie dobyla Britské Somálsko a v září postoupila do Egypta z Libye (nabízené německé speciální jednotky Duce odmítl, chtěl být jediným pánem v severní Africe). Němci mezitím jednali s Japonci a o společné smlouvě, Italy informovali až týden před podpisem. Itálie k této smlouvě, Trojstrannému paktu, přistoupila, ač mu nepřikládala velký význam. Potvrdila se jím však ideologická spřízněnost všech tří států.

V říjnu však Německo obsadilo Rumunsko, což proběhlo opět bez předchozích konzultací s Itálií. Rozčilený Mussolini se rozhodl oplatit Hitlerovi stejnou mincí. A tak se i stalo, že bez předchozích konzultací porušil Ocelový pakt tentokrát Duce a Hitlerovi oznámil 28. října italský útok na Řecko. V době, kdy již probíhal.

Hitlera to rozzuřilo, byť navenek před Italy jejich krok schvaloval. Jenže poté v Řecku i v Egyptě utrpěly italské armády řadu porážek a koncem roku Mussolinimu nezbývalo nic jiného než poníženě Hitlera požádat o asistenci. Tím ale udělal definitivní tečku za představou

paralelní války, při níž by Itálie sama rozhodovala, kde zaútočí. Fakticky přišla o volnost jednání. Veškeré zisky území, které měla na příště získat, záležely na rozhodnutí Berlína.

Hitler se zachoval přátelsky a nenechal svého spojence prohrát, částečně ale také kvůli vlastním zájmům – aby Britové z Řecka neohrožovali rumunská naftová pole. Poslal posily do Afriky (ty dokonce nejen zadržely britské útoky, ale navíc znovudobily předválečné italské území v Libyi), a plánoval obsazení Řecka. Jenomže Italům nedůvěřoval a tak tyto plány před nimi tajil.

Při jednáních s Jugoslávií ho však rozzuřily vnitropolitické události v Jugoslávii natolik, že přestal brát ohled na italské zájmy na Balkáně, rozkázal obsadit Jugoslávii i Řecko a Italům přikázal, co mají pro to učinit. Až po obsazení Balkánu, který původně Mussolini považoval celý za svou sféru vlivu, věnoval podíl balkánského území Italům. Itálie tedy získala Černou Horu, oblasti okolo Albánie, vliv v Řecku a nově vzniklém Chorvatském státu. Ale za cenu německé přítomnosti v Africe, v Itálii i na Sicílii a na většině Balkánu. Promíchání armád vedlo k třenicím, němečtí vojáci hleděli na italské kolegy spatra.

Další německý útok, tentokrát na Sovětský svaz, 22. června 1941 proběhl opět bez předchozích konzultací. Hitler předpokládal rychlé vítězství a slávu chtěl jen pro sebe, proto z počátku odmítal italskou pomoc (v tomto ohledu nemínil Italům poskytovat protislužby). Mussolini si ji však vynutil, chtěl armádě (a sobě) napravit reputaci, získat větší manévrovací prostor pro poválečná jednání a tím i naději na splnění více italských územních požadavků. Očekával tedy stále svůj podíl pod pláštěm německých vítězství, zároveň tajně doufal, že Německo vítězství vyčerpá natolik, že na většinu pozdějších italských požadavků kývne.

V prosinci se německé armády v Rusku dostaly do obrovských potíží a Hitler začal požadovat posily. Dokonce stáhl své jednotky z Chorvatska a Srbska a nabídl kontrolu nad těmito oblastmi Italům. Zároveň vojska Osy v Africe opět zatlačovali Britové. Hitler sice věřil v rozhodující německé ofenzívy v létě 1942, ale už požadoval plné zapojení italských armád.

Přes počáteční úspěchy však nakonec byli Němci poraženi a postupně zatlačováni. Jak v Rusku, tak v Africe. Hitler sice po vylovení Spojenců v Africe daroval Itálii Korsiku, Nice a Tunisko, ale těchto zisků si Mussolini nemohl užít dlouho.

Po tvrdých porážkách od Rusů navrhoval Hitlerovi přechod do defenzivy v Rusku (nebo uzavření míru) a přesun sil k obraně území v Africe a Itálii. Neúspěšně, Hitler trval na rozhodující ofenzivě proti SSSR. V květnu 1943 Osa o všechna africká území přišla a Duce se musel strachovat o osud samotné Itálie.

Vzájemné italsko-německé vztahy se dostaly do závěrečné fáze. Hitler neustále Italy povzbuzoval k tvrdému boji, Mussolini marně žádal o německé posily. Na to Hitler nebral ohled, zajímalo ho pouze vítězství nad Ruskem a nad bolševismem. A on rozhodoval. Ostatní němečtí představitelé otevřeně vyjadřovali svůj názor na neschopnost italských armád. Němečtí generálové se báli posílat vojáky k obraně Itálie, obávali se totiž, že by snadno mohli padnout v boji nebo do zajetí, protože od italských vojáků očekávali buď chabou obranu, nebo rovnou zradu - Mussolini stahoval italské armády z celé Evropy k obraně Itálie.

Nedokázal však nikdy říct Hitlerovi do očí pravdu o konci italských sil a potřebě dosáhnout se Spojenci kompromisu. Hitler stále trval na boji až do konce. V červenci roku 1943 byl Mussolini svržen, nová italská vláda Německo opustila. To sice větší část Itálie okupovalo a dovolilo Mussolinimu vládnout na severu Itálie, fakticky se ale stal loutkou v německých rukou až do konce války.

Shrneme-li si italsko-německé vztahy, jednoznačně platí, že oba diktátoři sledovali vlastní zájem a cíle. Zmíněná ochota z nich slevit pro druhého na vlastní úkor nastala pouze v několika málo situacích, a když si to mohl jeden ze států dovolit. To je pouze případ Německa a jeho vyslání posil do Afriky. Částečně hypotézu o ustoupení ze svého zájmu podporuje také vyslání německé pomoci do boje s Řeckem a proti Maltě, ale na druhou stranu lze v těchto dvou případech vysledovat vlastní německý zájem. V případě útoku na Řecko

v ochraně rumunské nafty, v případě Malty v ochraně přísunu zásob do Afriky. Hypotéza o sledování vlastních zájmů se potvrdila, hypotéza o ochotě z nich slevit až na výjimky nikoli.

Co se týče koordinace vzájemných kroků, tak ta prakticky žádná nenastala. Každý stát činil své kroky a druhému je oznamoval bez předchozích konzultací (snad s výjimkou italského vstupu do války). Čímž se vždy porušil Ocelový pakt (z května 1939). Hitler předem nekonzultoval svůj útok na Polsko, jednání se Sověty, útok na Dánsko a Norsko, Benelux a Francii, Rumunsko a nakonec Sovětský svaz. Tajil před Italy i plány útoku na Jugoslávii a Řecko. Mussolini naproti tomu stejným způsobem zaútočil na Řecko, ale neuspěl, čímž jakékoli územní zisky pro Itálii přestaly záležet na italských vítězstvích, ale na německé milosti. Hypotéza o koordinaci kroků nemůže být platná.

Jakákoli jiná koordinace vzájemných kroků probíhala spíše ve stylu německých nařízení, což se čím dál víc projevovalo spory v armádách. Což také ukazuje na přátelskost vzájemných vztahů. Přátelství udržovali v osobní rovině Mussolini s Hitlerem, k ostatním představitelům nebo vojskům druhého státu důvěru nechovali. Taktéž ministři a generálové na sebe vzájemně hleděli s podezřením až nepřátelstvím. Hypotéza o přátelství obou států platí pouze na osobní rovině obou diktátorů, což vzhledem k nedemokratickému charakteru Itálie a Německa není málo, ale s Mussoliniho pádem toto přátelství padlo s ním.

Nyní přejdeme k japonsko-německým vztahům. Ty se ocitly na prahu války v roce 1939 zcela v troskách. Japonsko se cítilo zrazeno a udržovalo neutralitu. Taktéž utrpělo zdrcující porážku v bojích se Sověty. Německý ministr zahraničí se sice pokoušel vytvořit s Japonskem, Itálií a Sovětským svazem čtyřstrannou koalici, ale v tuto chvíli (v roce 1939) Tokio vnímalo německou zradu stále živě a tak Ribbentrop neuspěl.

Japonsko taktéž toužilo po expanzi, vytvoření vlastní sféry vlivu a ekonomické soběstačnosti a hledalo spojence, aby se dostalo z izolace. Zároveň v Tokiu neměli jasno, zda

expandovat na sever (a dostat se do konfliktu se Sovětským svazem) nebo na jih (a konfliktu s Francií, Británií nebo Spojenými státy, nebo všemi z nich).

Když však Němci vítězí v Evropě, začali v Japonsku zvyšovat svůj vliv v oblasti jihovýchodní Asie, kde zdejší evropské kolonie přišly o svá evropská centra. Japonci změnili politiku a v létě 1940 vyslali signál k jednání s Němci. Mezi priority japonské politiky patřil kromě prohloubení vztahů s Osou a zajištění vlivu a přísunu surovin z jihovýchodní Asie také pokus smířit se SSSR. Dosavadní jednání se západními mocnostmi nikam nevedla kvůli neústupnosti Západu ve věci japonských záborů v Číně.

Hitler však byl přesvědčen o vlastní síle a vlastních schopnostech dovést Německo k dalším vítězství - nad Británií a Sovětským svazem, takže o japonské návrhy příliš zájmu nejevil. Stál maximálně o takové spojení, které by odrazovalo Spojené státy od vstupu do války nebo zvyšování pomoci Britům. Nejevil ale zájem o jihovýchodní Asii a ze své strany zde ponechal Japonsku volnou ruku.

Německý diktátor v létě 1940 věřil v dohodu s Brity, proto japonské návrhy o sblížení ignoroval. Konfrontován s britským odmítnutím až v srpnu (1940) povolil jednání. To vyústilo 27. září 1940 v Trojstranný pakt, kterým si Japonsko s Německem (a Itálií) uznávaly sféru vlivu, který měl sloužit ke kontrole USA a který zároveň připouštěl přizvání SSSR. Japonsko sice v jednáních požadovalo větší německé závazky, ale nakonec se smířilo s tímto minimem dosažitelného.

Japonsko se tedy opět sblížilo s Německem. Avšak vztahy zůstávaly chladné. Trojstranný pakt žádnou společnou strategii postupu proti Američanům, Britům nebo Rusům nevytvářel. Japonská armáda vyslala do Německa armádní misi, aby přinesla poučení z německých úspěchů, avšak Hitler neprojevoval žádnou ochotu jim pomoci, dokonce před nimi mnohé tajil (zvláště radar, který Japonsko zajímal nejvíce).

Hitlerovým zájmem bylo, aby Japonci poutali pozornost Spojených států směrem k Asii, nikoli k pomoci Britům v Evropě. Zatím chtěl Američany ponechat v neutralitě, proto se také snažil, aby Tokio nedalo pokyn k válce s Brity (jež by do války přivedla Američany). Jenže když Washington uvalil po podpisu Trojstranného paktu na Japonsko hospodářská embarga, Tokio začalo s USA vyjednávat. Berlín se obával japonsko-americké dohody, změnil názor a začal Japonce ponoukat k útoku na Brity. Jen proto, aby Spojené státy byly nuceny hlídat situaci v jihovýchodní Asii.

Japonské armádní složky zároveň plánovaly další výboje, zatímco diplomaté jednali s Američany. Pro útok na evropské kolonie v jihovýchodní Asii Tokio potřebovalo zjistit situaci Britů v Evropě, další kroky Německa a taktéž si přálo urovnat vztahy se Sovětským svazem. Proto japonský ministr zahraničí v březnu 1941 přijel na oficiální návštěvu Berlína.

Nic určitého se však nedozvěděl. Německo požadovalo japonský útok na Singapur (a tedy válku s Británií), právě k tomu se ale Macuoka nesměl dle instrukcí zavázat. Jak kvůli obavám z útoku Američanů nebo Sovětů v případě japonské akce proti Britům, tak protože měl před tím zjistit termín konečné invaze na Britské ostrovy.

Němci slíbili plnou vojenskou podporu v případě, že by se Japonsko ocitlo ve válce se Spojenými státy nebo Sovětským svazem, aby zmírnili Japonské obavy. V tomto ohledu lze říci, že Německo sledovalo svůj zájem a Japonce chtělo k porážce Britů využít. Při čemž pro tento cíl neváhalo slíbit kontrolování SSSR nebo USA, o jejichž slabosti byl Hitler přesvědčen, byť válčit s USA nezamýšlel, dokud nevyřídí Británii a Rusko.

O německo-sovětské vztahy se Macuoka taktéž zajímal, avšak určitou odpověď z Němců nedostal (stejně jako v otázce invaze na Britské ostrovy). Věděl jen, že se zhoršují a Hitler je připraven k ráznému úderu v případě jejich vyostření. Ve skutečnosti Hitler plánoval na Sovětský svaz zaútočit, tuto informaci však prikázal před Japonci tajit, nedůvěřoval jim.

Macuoka věděl, že se v Tokiu připravuje útok do jihovýchodní Asie, na Singapur a válka s Brity. Proto byl instruován zajistit klid na hranicích se SSSR. Dne 13. dubna 1941 se Stalinem podepsal smlouvu o neutralitě. Japonsko si zajistilo mír na severu, aby se mohlo vrhnout na kořist na jihu. Zbývala otázka Spojených států. Japonsko sice s nimi jednalo (ale podrobnosti před Německem tajilo), zároveň plánovalo válku v jihovýchodní Asii.

Po německém vpádu do Ruska (červen 1941), o jehož hrozbě (ale nikoli termínu) bylo Japonsko informováno zhruba tři týdny předem, některé japonské kruhy navrhovaly učinit totéž, ale po zkušenostech z porážky u Nomonhanu (srpen 1939) se většina rozhodla vyčkat a zaútočit na SSSR až v případě jistoty německého vítězství.

Hitler zpočátku beztak nevítal případné zapojení Japonců. Tuto válku bral osobně. Místo toho opakoval svou žádost o útok na Singapur. Postupem času ale v červenci učinil několik návrhů, aby se i Japonsko připojilo k válce s Rusy, od čehož brzy upustil. Ribbentrop naléhal na japonskou ofenzivu na Sibiři pravidelně během června a července.

Japonsko místo toho v červenci obsadilo Indočínu. To vedlo k Spojené státy k uvalení všeobecného embarga na Japonsko. A v japonských plánech k jistotě, že útok nepovede na sever, na pomoc Německu, ale na jih, k obsazení ropných nalezišť Holandské Východní Indie. S docházejícími zásobami ropy Tokio rozhodlo, že do října musí Spojené státy přistoupit na japonské požadavky a obnovit přísun surovin. V opačném případě měl být realizován plán obsazení jihovýchodní Asie, který předpokládal úder na americkou flotilu (která by tento krok mohla zablokovat) v den vyhlášení války Spojeným státům.

Jednání s Washingtonem skutečně neuspěla a Japonsko se připravovalo na válku s USA. Útoky Sovětského svazu se nemuselo obávat, jednak díky smlouvě o neutralitě, jednak jeho plným zaměstnáním boji s Německem. Vzpomnělo si však na Hitlerův slib z Berlína o plné vojenské podpoře v případě války se Spojenými státy.

Koncem listopadu začalo sondovat, zda by Hitler vyhlásil Spojeným státům válku v případě japonsko-amerického konfliktu. Ke spokojenosti Japonců, Hitler by slib dodržel a dokonce je nabádal k útoku na Spojené státy. A co víc, nepožadoval po Japonsku, aby vstoupilo do války se Sovětským svazem.

Dva dny před japonským útokem na Pearl Harbor, pátého prosince 1941, italský a německý ministr zahraničí písemně slíbili vyhlásit Spojeným státům válku a neuzavírat separátní mír v případě, že se ve válce s USA ocitne Japonsko. Sedmého prosince Japonci zaútočili, k překvapení celého světa.

Hitler 11. prosince dodržel svůj slib a s Mussolinim vyhlásil Americe válku. Částečně ho k tomu vedla nenávist k americkému prezidentovi, částečně pohrdání Američany, částečně americké chování k Německu (a podpora Británii) a částečně víra v sílu Japonska. Očekával brzké japonské vítězství a jejich následné zapojení do války se SSSR.

Přestože předem o japonském útoku nevěděl, vyžádal si vytvoření trojstranné písemné dohody obsahující předešlé sliby neuzavírat mír a bojovat až do konce. Po Tokiu vůbec nepožadoval otevření druhé fronty v Rusku. Jenže válka s Británií, Sovětským svazem a Spojenými státy oddělila Japonsko od Německa. V lednu 1942 Německo uznalo Indii za japonskou sféru. Významnější vztahy už mezi sebou Japonsko a Německo nemohly udržovat, až do konce se každý z nich soustředil na vlastní válku a zakrátko na samotnou vlastní existenci režimu.

Shrneme-li si německo-japonské vztahy, skutečně v nich najdeme pouze prosazování vlastního zájmu a chladné kalkulování. V Japonsku zajisté, v Německu se mísí s rasovou ideologií a Hitlerovými názory. Zvláště názory na ostatní národy. Což vedlo k tomu, že se Hitler ve svých kalkulacích přepočítal. Rusy a Američany považoval za podřadné a slabé, Japonce za silnější, ale přesto podřadné Němcům.

Německo (resp. Hitler) do srpna 1940 o Japonsko nejevil zájem, poté ho chtěl využít ke kontrole Spojených států. Zároveň příliš nevítal, že by se mělo zmocnit evropských kolonií v jihovýchodní Asii. Když však hrozila japonsko-americká dohoda, začal Tokio ponoukat k útoku na Brity. K tomu byl ochoten podpořit tento útok garancemi vůči Rusům a Američanům. Po útoku na Rusy žádal o japonskou pomoc jen chvíli a nijak naléhavě. Rozhodnutí vyřešit vztah s USA ho poté vedlo k tomu, aby jim vyhlásil válku. Vůbec si nepřipouštěl možnost, která nakonec nastala. Tedy tu, že dle jeho názoru podřadní Rusové porazí Němce a podřadní Američané Japonce.

Japonský kalkul počítal s obsazením jihovýchodní Asie nebo válkou se Sověty. Vítězství Německa v Evropě přišlo Japonsku vhod. Než padlo rozhodnutí zaútočit na jih, museli Japonci získat zajištění severních hranic. Ačkoli Němci slibovali pomoc v případě ruského vpádu do japonských zad během postupu jižním směrem, Tokio pro jistotu uzavřelo se Stalinem dohodu. Německo nemohlo mít námitek, o svých úmyslech s Ruskem se nevyjádřilo jasně a Trojstranný pakt tuto dohodu umožňoval. Stejně tak nepřikazoval Japonsku otevřít druhou frontu po německém vpádu do Sovětského svazu.

Americké embargo na ropu (a krach americko-japonských jednání) přinutilo Tokio k zajištění soběstačnosti obsazením jihovýchodní Asie s preventivním vyřazením americké flotily. K tomu využilo Hitlerova slibu o pomoci s válkou proti Američanům. A stejně chladný kalkul umožnil Tokiu pojistit si tento slib písemně, aniž by muselo svému spojenci naznačovat svůj tajný plán, jak a kdy válku s USA začít.

Domnívám se tedy, že moje hypotéza o sobeckých japonsko-německých vztazích je platná. V obou případech převážil mocensko-politický kalkul přednostního dobytčného národního zájmu nad potřebou hledání spojence pro jeho uskutečnění.

slov 26986

znaků 159789

znaků (s mezerami) 178430

Relations between the Axis states in 1939-1945

Abstract:

The main topic of this study has reference to the relations between the Axis states after the outbreak of the second world war. I am beginning with the outbreak of the war on the European continent without Italian participation at the begin. I go on with the progress that has lead Italy to turning of its former position and its enter into the war. Subsequently Japan, Germany and Italy emphasized their aliance and relations again by signing the Tripartite Pact.

In next chapters I am desribing the war in Europe at first, in the time when Italy was trying to wage war in parallel with Germany. And on the other hand to the relations between Germany and Japan, as those have undergone fundamental progress, when the start of the Axis war with the USSR and the USA emerged right in its specific shape.

I analyze the truth in mutual relations between nazi's Germany, fascist's Italy and militaristick Japan, in spite of the treaty texts, by analysing conferences of high officials, their common visitings and their drafts. I also describe the process of drawing and signing the treaties, and also axis-states common interests, of which base it could be possible to specify, what possibilities presented themselves for tighten cooperation and relations.

I present opinions of important individuals (dictators, prime ministers, foreign ministers, etc.) in connection to their war allies, too, how (and whether) they were trusting with one another and how it expressed itself. Why and who was interested in intensifying the relations, what he has done for it or would be able to do for reaching his interests.

How were abode or abused the treaties or promises, how one behaved to the others, if there was during the war created some common advancing or if somebody of them was willing to go over the treaties spirit. And what reactions have elicited activities and behaviour of single signatories inside of the Axis. In the last part I submit how Axis relations and the Axis itself ended.

seznam literatury:

edice pramenů:

Akten zur Deutschen auswärtigen Politik 1918-1945. Ser. D (1937-1945), Bd. 8 (Die Kriegsjahre, Erster Band, 4. September 1939 bis 18. März 1940), Baden-Baden, P. Keppler, 1961

Brod, Toman: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, Naše vojsko, 1990

Documents on German Foreign Policy 1918-1945. Ser. D, Vol. 8 (The War Years: Sept. 4, 1939 – March 18, 1940), Washington, 1954

Documents on German Foreign Policy 1918-1945. Ser. D, Vol. 9 (The War Years: March 18 – June 22, 1940), Washington, 1956

Jacobsen, Hans-Adolf – Smith, Arthur L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, ABC-Clio, 1979

memoáry:

Ciano, Galeazzo: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, ERM, 1997

Ciano, Galeazzo: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, ERM, 1997

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, Lidové noviny, 1992

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, Lidové noviny, 1993

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, Lidové noviny, 1993

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, Lidové noviny, 1994

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. V. díl. Kruh se uzavírá.* Praha, Lidové noviny, 1995

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. VI. díl. Triumf a tragédie.* Praha, Lidové noviny, 1995

Schmidt, Paul: *Paměti Hitlerova tlumočnicka.* Brno, Barrister & Principal, 2002

monografie a syntézy:

Bix, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska.* Praha, BB art, 2002

Bloch, Michael: *Ribbentrop.* Praha, Naše vojsko, 1994

Bullock, Alan: *Hitler a Stalin. Paralelní Životopisy.* Plzeň, Mustang, 1995

Bullock, Alan: *Hitler. A study in Tyranny.* Harmondsworth, Penguin Books Ltd., 1962

Duus, Peter: *The Cambridge history of Japan. Volume 6. The twentieth century.* Cambridge, Cambridge University Press, 1988

Hart, B.H. Liddell: *Válka z druhého břehu: vzestup a pád německé armády očima Hitlerových generálů.* Brno, Jota, 2004

Hoyt, Edwin P.: *Tři vojevůdci: Heihačiró Togó, Isoroku Jamamoto, Tomojuki Jamašita.* Praha, Naše vojsko, 1996

Iriye, Akira: *Power and culture: the japanese-american war, 1941-1945.* Cambridge, Harvard University Press, 1981

Kennedy, Paul: *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000.* Praha, Lidové noviny, 1996

Kershaw, Ian: *Hitler: 1939-1945: Nemesis.* Praha, Argo, 2004

Kissinger, Henry: *Umění diplomacie: od Richelieua k pádu Berlínské zdi.* Praha, Prostor, 1999

Kvaček, Robert: *Diplomaté a ti druzí.* Praha, Panorama, 1988

- Kvaček, Robert: *Dva diktátorovy pády*. Praha, Pražská vydavatelská společnost – Epoque, 2008
- Lamb, Richard: *Válka v Itálii 1943-1945*. Plzeň, Mustang, 1999
- Mason, R.H.P. – Caiger, J.G.: *Dějiny Japonska*. Praha, Fighters Publications, 2007
- Müller, Helmut M. - Krieger, Karl Friedrich - Vollrath, Hanna: *Dějiny Německa*. Praha, Lidové noviny, 2001
- Nálevka, Vladimír: *Druhá světová válka*. Praha, Triton, 2003
- Nolte, Ernst: *Fašismus ve své epoše*. Praha, Argo, 1999
- Pavlíček, Jaromír: *Japonská expanze v letech 1895-1945*. Ostrava, Scholarforum, 1997
- Procacci, Giuliano: *Dějiny Itálie*. Praha, Lidové noviny, 1997
- Reischauer, Edwin O. – Craig, Albert M.: *Dějiny Japonska*. Praha, Lidové noviny, 2000
- Ridley, Jasper Godwin: *Mussolini*. Praha, Themis, 2002
- Santamaria, Yves: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, HZ, 2001
- Shirer, William L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, Marek, 2004
- Skřivan, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha, Themis, 2005
- Skřivan, Aleš: *Pád Nipponu: Japonsko 1942-1945: soumrak ostrovní říše*. Praha, Themis, 2006
- Spang, Christian W. - Wippich, Rolf-Harald: *Japanese-German Relations, 1895-1945*. New York, Routledge, 2005
- Taraba, Luboš: *Duce. Anatomie jedné kariéry*. Praha, Horizont, 1992
- Wanner, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945. Díl 1., Pevnost Amerika*. Praha, Dokořán, 2001
- Wanner, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945. Díl 2., Amerika v boji*. Praha, Dokořán, 2002

Wanner, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945. Díl 3., Zápás o Evropu*. Praha, Dokořán, 2002

Weinberg, Gerhard L.: *A world at arms: a global history of world war II*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994

periodická:

Albrecht-Carrie, Rene: *Peace with Italy – An Appraisal*. Political Science Quaterly, Vol. 62, No.4 (Dec. 1947)

Barnhart, Michael A.: *The Origins of the Second World War in Asia and the Pacific: Synthesis Impossible?* Diplomatic History, Vol. 20, Issue 2, April 1996

Boyd, Carl: *The Berlin-Tokyo Axis and Japanese Military Initiative*. Modern Asian Studies, Vol. 15, No. 2 (1981)

Dobson, Hugo: *The failure of the Tripartite Pact: familiarity breeding contempt between Japan and Germany, 1940-45*. Japan Forum, Sep 99, Vol. 11, Issue 2

Guangqiu, Xu: *The Issue of US Air Support for China during the Second World War, 1942-1945*. Journal of Contemporary History, Jul 2001, Vol. 36, Issue 3

Henderson, Nicholas: *Hitler's biggest blunder*. Japan Forum, Apr 93, Vol. 43, Issue 4

Sato, Koyzo: *Japan's Position before the Outbreak of the European War in September 1939*. Modern Asian Studies, Vol. 14, No. 1 (1980)

Snow, Philip: *Nomonhan – the unknown victory*. History Today, Jul 90, Vol. 40, Issue 7

Ward, Barbara: *Italy and the German Alliance*. The Political Quaterly, Vol. 11, Issue 3 (July 1940)

Weinberg, Gerhard L.: *German Plans for Victory, 1944-1945*. Central European History, Jun 93, Vol. 26, Issue 2

Weinberg, Gerhard L.: *The Nazi-Soviet Pacts A Half-Century Later*. Foreign Affairs, Fall 89,
Vol. 68, Issue 4

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MEZINÁRODNÍ VZTAHY

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vztahy mezi státy Osy v letech 1939-1945

(politické, diplomatické a vojenské aspekty)

Petr Eliáš

Konzultant: doc. PhDr. Dagmar Moravcová, CSc.

Praha 2009

Za druhé světové války proti sobě stály dva bloky, blok Osy a blok Spojenců. Základ Spojenecké aliance tvořila především trojice Spojené Státy Americké, Velká Británie a Sovětský svaz. Proti nim stála trojice států Osy (Osy Berlín – Řím – Tokio) sestávající z Německa, Itálie a Japonska.

Zatímco vzájemné vztahy Spojenců antihitlerovské koalice jsou dobře známy a historicky zdokumentovány, vztahy mezi Osou jakoby stály ve stínu historie. Na jedné straně tak panuje povědomí o setkáních „Velké trojky“ v Teheránu, na Jaltě či v Postupimi, na druhé straně však setkání představitelů států Osy, jejich dohody, smlouvy a obecně vztahy těchto států nejsou dostatečně prozkoumány. Což se snaží napravit tato práce pomocí deskriptivní historické analýzy se zaměřením na politické, diplomatické a vojenské aspekty těchto vztahů.

Základní výzkumná otázka tedy zní – Jaké byly vztahy mezi třemi hlavními státy Osy za druhé světové války? Konkrétněji se má práce bude ptát po tom, zda panovala ve vztazích Osy spolupráce, kooperace, nebo zda naopak měl každý spíše tendenci jednat na vlastní pěst a sledovat především vlastní zájem. Zda se podepsané smlouvy porušovaly, dodržovaly nebo zda dokonce byl někdo ochoten pomoci druhému ve válce a to i nad rámec smluv.

Předpokládám za klíčové vztahy německo-italské a německo-japonské. Na základě tohoto předpokladu stavím hypotézu, podle které se k sobě Japonci a Němci chovali především sobecky a de facto chtěli jeden druhého využít pro své cíle, k boji se svými protivníky (aby je tak donutili bojovat na více frontách).

Prioritu pro oba státy měly jejich expanzionistické cíle, německo-japonské spojenectví bylo pouze jedním z možných způsobů, jak jich dosáhnout. Znamenali-li směr expanze jednoho státu válku s těmi státy, jež zároveň válčily s druhým z partnerů (nebo s nimiž byla válka pro druhého nevyhnutelná), vzájemná dohoda a spojenectví bylo možné.

Kdežto na druhé straně mezi Itálií a Německem, ačkoli oba hlavně sledovali vlastní zájmy, panovala jistá ochota slevit ze svých zájmů, pomoci druhému i na vlastní úkor a

koordinovanost vzájemných kroků a akcí. Třebaže slabší z partnerů (tj. Itálie) se musel více podřizovat a postupem času (a průběhu války) se zcela dostal do vleku politicky i vojensky silnějšího Německa.

Díky ideologické příbuznosti obou států a vzájemnému obdivu mezi oběma diktátory měly italsko-německé vztahy potenciál být pevné a přátelské. Itálie však na válku nebyla připravena a zároveň Mussolini expandovat chtěl. Protože proti jakékoli velmoci nemohla Itálie ve válce zvítězit, musela se spojit s jinou velmocí, tou, která akceptovala italské požadavky na území. Pouze Německo se tak mohlo stát spojencem. Dokud Hitler v Evropě vítězil, Itálie z toho měla užitek, jakmile se karta obrátila, Itálie musela nést i negativní následky spojenectví s tím, s kým spojila svůj osud a touhu expandovat.

Konkrétní data, jež mne zajímají pro určení charakteru vzájemných vztahů, míry snah o spolupráci či naopak o využívání druhého, se budou týkat setkání nejvyšších reprezentantů jednotlivých států (včetně schůzí vojenských složek), způsobu jednání na konferencích, průběhu podepisování smluv (a jejich textů), atmosféry při dojednávání dohod a společných postupů, ale také jednostranných akcí států Osy a reakcích na ně.

Data zamýšlím čerpat z dokumentů, protokolů, telegramů, memorand, textů smluv apod. Vzhledem k nedemokratickému (až totalitnímu) charakteru států Osy považuji za důležité i osobní postoje a názory hlavních představitelů všech tří států – leckdy sdělí o realitě víc, než dokáže sdělit text smlouvy.

Práce nezačíná přímo počátkem roku 1939, ale vypuknutím druhé světové války, resp. přepadením Polska Německem. Za prvé proto, že iniciace války ze strany Německa měnila situaci pro jeho spojence, za druhé toto spojenectví podrobila největší zkoušce a odhalila jeho charakter (který by v dobách míru zůstal skryt za projevy přátelství mezi diplomaty a nebyl podložen činy) a za třetí předchozí roky vzájemných vztahů Německa, Itálie a Japonska jsem zanalyzoval v bakalářské práci, na kterou tímto časově navazuji.

Práci člením do šesti kapitol podle dat a událostí, které především ovlivnily nebo změnilы vývoj ve vztazích Osy. Těmito událostmi tak nejsou vždy tytéž, které jinak platí za hlavní dny a body v druhé světové válce.

První kapitola se týká doby od vypuknutí války po vstup Itálie do války. Druhá analyzuje kroky vedoucí k podepsání tzv. Paktu Tří. Třetí kapitolu zakončuje uzavření smlouvy o neútočení mezi Japonskem a Sovětským svazem. Čtvrtá pokračuje k napadení Pearl Harboru Japonskem a zatažení Spojených států do války s Osou. Pátou následně uzavírá porážka Itálie a šestou porážka Německa.

předpokládaná osnova práce:

I. úvod

II. stať:

- 1) Pomalý vstup Itálie do války (září 1939 - červen 1940)
- 2) Trojstranný pakt (červen 1940 – září 1940)
- 3) Pakt o neutralitě mezi Japonskem a SSSR (září 1940 – duben 1941)
- 4) Pearl Harbor (duben 1941 – prosinec 1941)
- 5) Porážka Itálie (prosinec 1941 – září 1943)
- 6) Porážka Německa (září 1943 – květen 1945)

III. závěr

literatura a zdroje:

neperiodická:

Bix, Herbert P.: *Hirohito a vznik moderního Japonska*. Praha, BB art, 2002

Bloch, Michael: *Ribbentrop*. Praha, Naše vojsko, 1994

Brod, Toman: *Pakty Stalina s Hitlerem: výběr dokumentů z let 1939 a 1940*. Praha, Naše vojsko, 1990

Bullock, Alan: *Hitler a Stalin. Paralelní Životopisy*. Plzeň, Mustang, 1995

Bullock, Alan: *Hitler. A study in Tyranny*. Harmondsworth, Penguin Books Ltd., 1962

Ciano, Galeazzo: *Deník. 1939-1943. I. díl, 1939*. Praha, ERM, 1997

Ciano, Galeazzo: *Deník. 1939-1943. II. díl, 1940-1941*. Praha, ERM, 1997

Documents on German Foreign Policy 1918-1945. Ser. D, Vol. 8 (The War Years: Sept. 4, 1939 – March 18, 1940)

Documents on German Foreign Policy 1918-1945. Ser. D, Vol. 9 (The War Years: March 18 – June 22, 1940)

Duus, Peter: *The Cambridge history of Japan. Volume 6. The twentieth century*. Cambridge, Cambridge University Press, 1988

Hart, B.H. Liddell: *Válka z druhého břehu: vzestup a pád německé armády očima Hitlerových generálů*. Brno, Jota, 2004

Hoyt, Edwin P.: *Tři vojevůdci: Heihačiró Togó, Isoroku Jamamoto, Tomojuki Jamašita*. Praha, Naše vojsko, 1996

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. I. díl. Blížící se bouře*. Praha, Lidové noviny, 1992

Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. II. díl. Jejich nejskvělejší hodina*. Praha, Lidové noviny, 1993

- Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. III. díl. Velká aliance*. Praha, Lidové noviny, 1993
- Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. IV. díl. Karta se obrací*. Praha, Lidové noviny, 1994
- Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. V. díl. Kruh se uzavírá*. Praha, Lidové noviny, 1995
- Churchill, Winston Spencer: *Druhá světová válka. VI. díl. Triumf a tragédie*. Praha, Lidové noviny, 1995
- Iriye, Akira: *Power and culture: the japanese-american war, 1941-1945*. Cambridge, Harvard University Press, 1981
- Jacobsen, Hans-Adolf – Smith, Arthur L. jr.: *World War II.: policy and strategy: selected documents with commentary*. Santa Barbara, ABC-Clio, 1979
- Kennedy, Paul: *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500-2000*. Praha, Lidové noviny, 1996
- Kershaw, Ian: *Hitler: 1939-1945: Nemesis*. Praha, Argo, 2004
- Kvaček, Robert: *Diplomaté a ti druzí*. Praha, Panorama, 1988
- Kvaček, Robert: *Dva diktátorovy pády*. Praha, Pražská vydavatelská společnost – Epoque, 2008
- Lamb, Richard: *Válka v Itálii 1943-1945*. Plzeň, Mustang, 1999
- Mason, R.H.P. – Caiger, J.G.: *Dějiny Japonska*. Praha, Fighters Publications, 2007
- Müller, Helmut M. - Krieger, Karl Friedrich - Vollrath, Hanna: *Dějiny Německa*. Praha, Lidové noviny, 2001
- Nálevka, Vladimír: *Druhá světová válka*. Praha, Triton, 2003
- Nolte, Ernst: *Fašismus ve své epoše*. Praha, Argo, 1999
- Pavlíček, Jaromír: *Japonská expanze v letech 1895-1945*. Ostrava, Scholarforum, 1997

- Procacci, Giuliano: *Dějiny Itálie*. Praha, Lidové noviny, 1997
- Reischauer, Edwin O. – Craig, Albert M.: *Dějiny Japonska*. Praha, Lidové noviny, 2000
- Ridley, Jasper Godwin: *Mussolini*. Praha, Themis, 2002
- Santamaria, Yves: *1939, německo-sovětský pakt*. Praha, HZ, 2001
- Shirer, William L.: *Vzestup a pád třetí říše: dějiny nacistického Německa*. Brno, Marek, 2004
- Skřivan, Aleš: *Cestou samurajů*. Praha, Themis, 2005
- Skřivan, Aleš: *Pád Nipponu: Japonsko 1942-1945: soumrak ostrovní říše*. Praha, Themis, 2006
- Schmidt, Paul: *Paměti Hitlerova tlumočnicka*. Brno, Barrister & Principal, 2002
- Spang, Christian W. - Wippich, Rolf-Harald: *Japanese-German Relations, 1895-1945*. New York, Routledge, 2005
- Taraba, Luboš: *Duce. Anatomie jedné kariéry*. Praha, Horizont, 1992
- Wanner, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945. Díl 1., Pevnost Amerika*. Praha, Dokořán, 2001
- Wanner, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945. Díl 2., Amerika v boji*. Praha, Dokořán, 2002
- Wanner, Jan: *Spojené státy a evropská válka 1939-1945. Díl 3., Zápas o Evropu*. Praha, Dokořán, 2002
- Weinberg, Gerhard L.: *A world at arms: a global history of world war II*. Cambridge, Cambridge University Press, 1994

periodická:

Albrecht-Carrie, Rene: *Peace with Italy – An Appraisal*. Political Science Quaterly, Vol. 62, No.4 (Dec. 1947)

Barnhart, Michael A.: *The Origins of the Second World War in Asia and the Pacific: Synthesis Impossible?* Diplomatic History, Vol. 20, Issue 2, April 1996

Boyd, Carl: *The Berlin-Tokyo Axis and Japanese Military Initiative*. Modern Asian Studies, Vol. 15, No. 2 (1981)

Dobson, Hugo: *The failure of the Tripartite Pact: familiarity breeding contempt between Japan and Germany, 1940-45*. Japan Forum, Sep 99, Vol. 11, Issue 2

Guangqiu, Xu: *The Issue of US Air Support for China during the Second World War, 1942-1945*. Journal of Contemporary History, Jul 2001, Vol. 36, Issue 3

Henderson, Nicholas: *Hitler's biggest blunder*. Japan Forum, Apr 93, Vol. 43, Issue 4

Sato, Koyzo: *Japan's Position before the Outbreak of the European War in September 1939*. Modern Asian Studies, Vol. 14, No. 1 (1980)

Snow, Philip: *Nomonhan – the unknown victory*. History Today, Jul 90, Vol. 40, Issue 7

Ward, Barbara: *Italy and the German Alliance*. The Political Quarterly, Vol. 11, Issue 3 (July 1940)

Weinberg, Gerhard L.: *German Plans for Victory, 1944-1945*. Central European History, Jun 93, Vol. 26, Issue 2

Weinberg, Gerhard L.: *The Nazi-Soviet Pacts A Half-Century Later*. Foreign Affairs, Fall 89, Vol. 68, Issue 4